

NEDERLANDSCHE

MUNTEN VAN

1795 - 1945

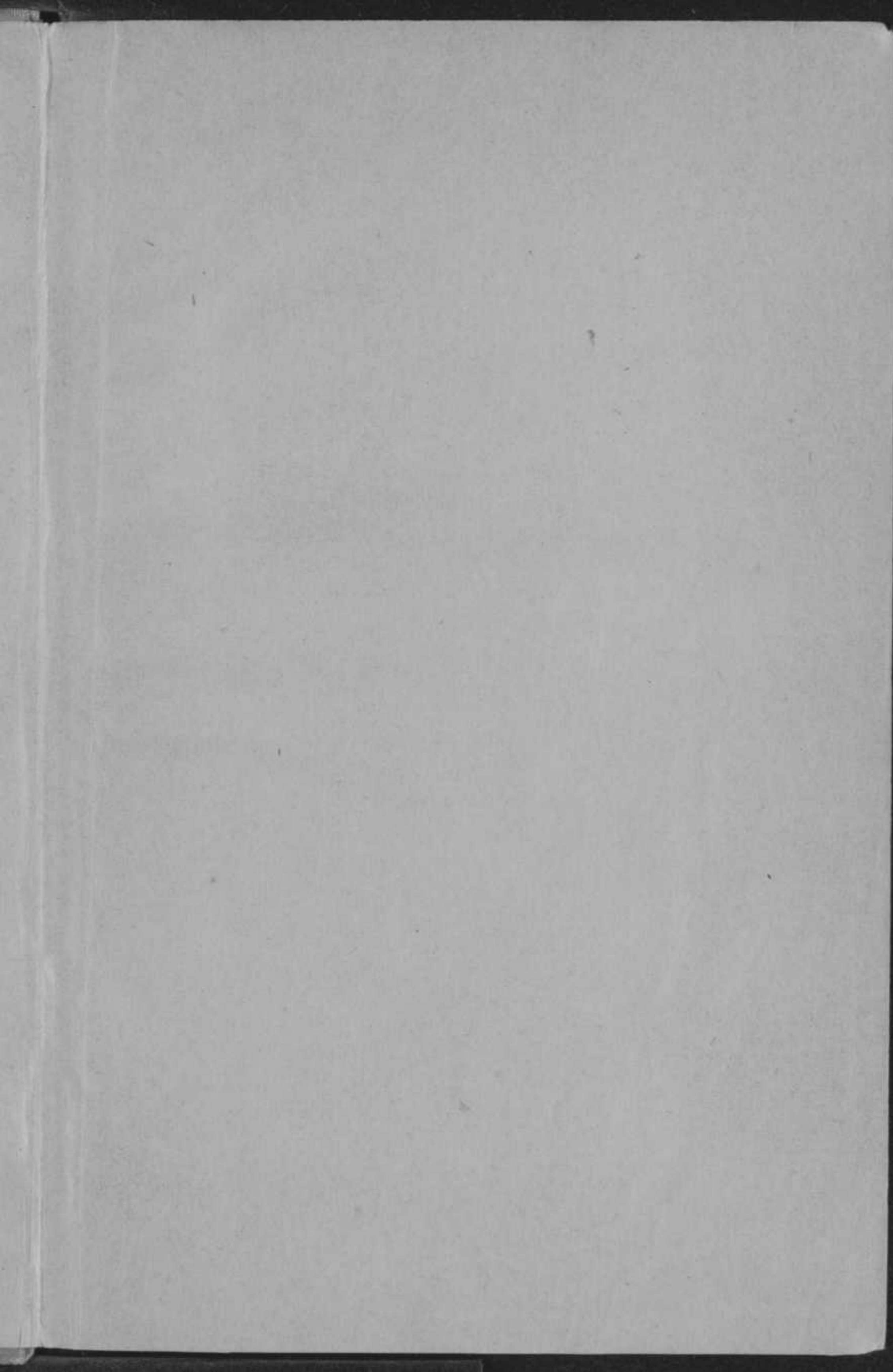
DOOR

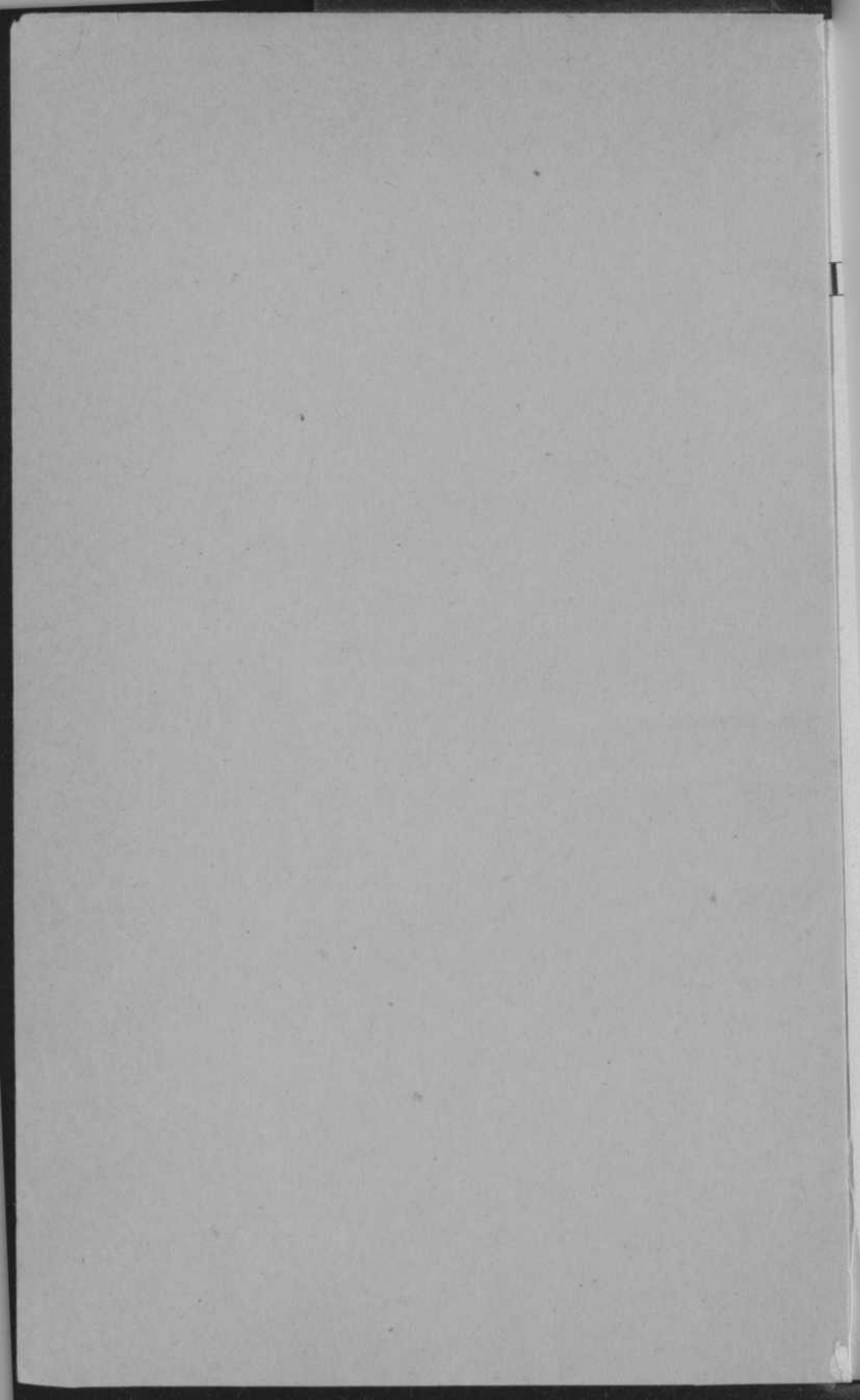
JACQUES SCHULMAN

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

2105 7853

461639.

907911

HANDBOEK VAN DE NEDERLANDSCHE MUNTEN VAN 1795-1945

Een tijdperk van 150 jaren uit de Nederlandsche Numismatiek, met volledige opgave van de in dien tijd geslagen munten, en afbeeldingen van ieder nieuw type, voorafgegaan door een algemeene inleiding en historisch overzicht

door

JACQUES SCHULMAN

Numismaat

1946

J. SCHULMAN
AMSTERDAM

Voo

A.

B.

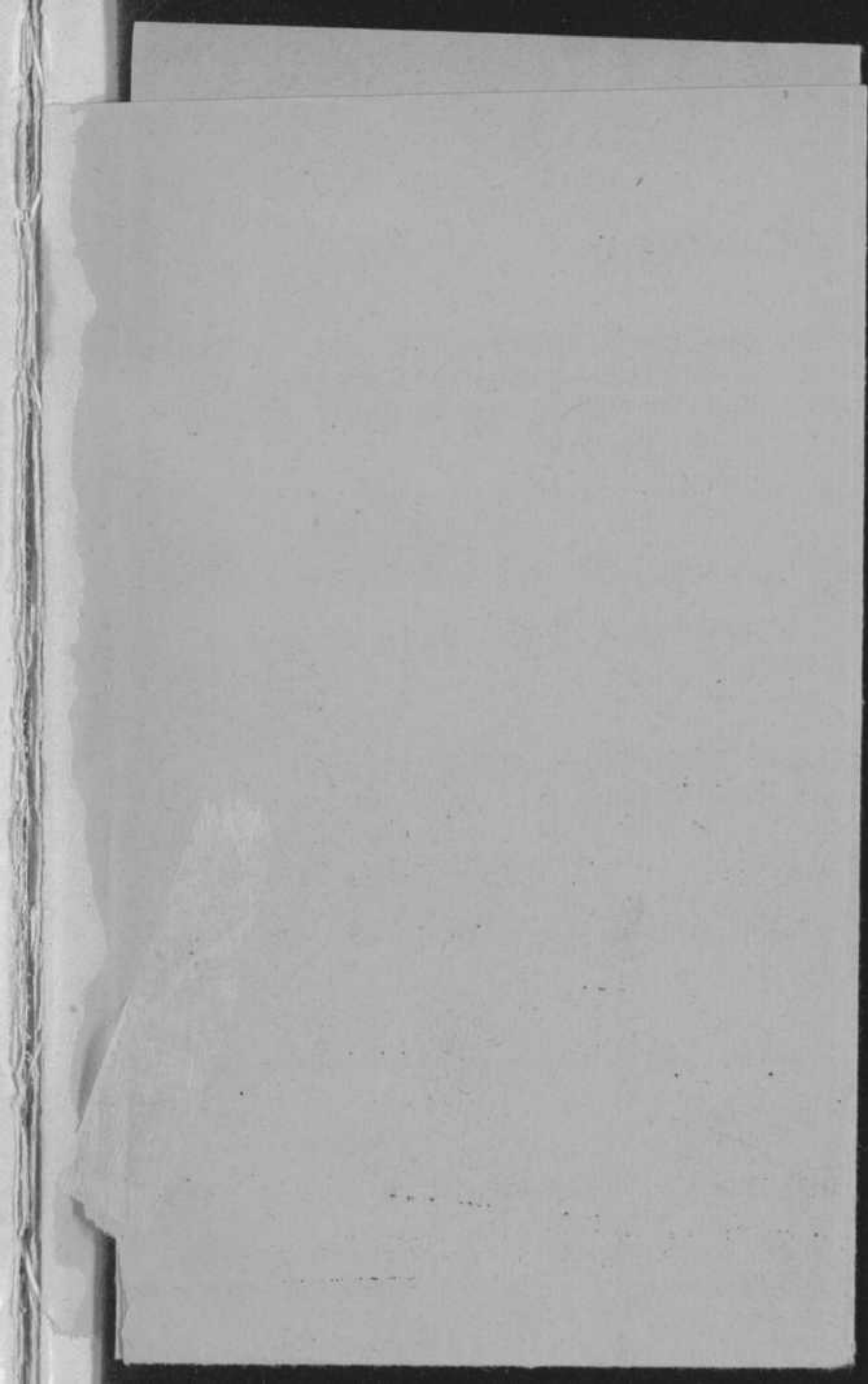

INHOUD

	Blz.
Voorwoord	5
A. Algemeene inleiding :	
1) Over het verzamelen	9
2) Over den staat (= conservatie) der munten	10
3) Over proefslagen, proeven, ontwerpen en misslagen	11
4) Over de behandeling	12
5) Over de waarde	13
6) Over de zeldzaamheid	14
7) Over de Latijnsche opschriften	14
8) Over enkele vaktermen	15
9) Over de muntteekens en muntmeesterteekens	18
10) Over de graveurs en modeleurs	22
11) Over het gehalte, het gewicht en de middellijn	23
12) Literatuur over Nederlandsche Numismatiek	26
A. Over munten van Nederland	26
B. Over munten van Nederlandsch Indië	30
C. Over penningen	31
13) Kort overzicht van de Nederlandsche munten vóór 1795	35
B. Beschrijving der munten :	
I. De Bataafsche Republiek 1795—1806	
Historisch overzicht	36
Gouden munten	38
Zilveren munten	40
Koperen munten	50
Ontwerpen	51
II. Het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon	
1806—1810	
Historisch overzicht	53
Oud, provinciaal type	54
Nieuw type en ontwerpen	56
Graaf Bentinck, Heer van Inn- en Knyphausen	66

INHOUD

	Blz.
III. De Nederlanden ingelijfd bij het Fransche Keizerrijk onder Napoleon I 1810—1814	
Historisch overzicht	68
Gouden munten	69
Zilveren munten	69
IV. Het Koninkrijk der Nederlanden	
<i>Willem I</i> 1813—1840: Historisch overzicht	71
Gouden munten	73
Zilveren munten	77
Koperen munten	84
Huismunten (Mij. v. Weldadigheid, Werkhuis, Gevangenis)	88
<i>Willem II</i> 1840—1849: Historisch overzicht	94
Gouden munten	95
Zilveren munten	98
Koperen munten	103
<i>Willem III</i> 1849—1890: Historisch overzicht	103
Gouden munten	104
Zilveren munten	109
Bronzen en koperen munten	114
Luxemburg	117
<i>Koningin Wilhelmina</i> sinds 1890: Historisch overzicht	118
Gouden munten	122
Zilveren munten	124
Nikkelen munten	136
Bronzen munten	139
Buitenlandsche munten te Utrecht geslagen (Danzig, Polen)	143
V. Nederland onder Duitse bezetting 1940—1945	
Historisch overzicht	144
Zinken munten	147
Afgekeurde ontwerpen	148
Munten voor de bezette gebieden	149
VI. Munten door de Nederlandsche Regeering in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika geslagen 1940—1945	
Historisch overzicht	150
Zilveren munten	153
Munten voor Suriname, Curaçao enz.	154

AANVULLINGEN.

Na het ter perse gaan van dit boek ontving ik van 's Rijks-Muntmeester nog de onderstaande aanvullingen op de tabellen van blz. 153-157 en wel de verdeling van de 10 Centsstukken (zooals ik op blz. 154 bovenaan niet kon vermelden.)

Tabel blz. 153 NEDERLAND.

Van de 201,040,000 dubbeltjes met het jaartal 1944 zijn er

120,000,000	met het muntteeken P	(mijn nummer 1059)
64,040,000	- - - - S	(- - 1061)
17,000,000	- - - - D	(- - 1062)

en van de 98,960,000 dubbeltjes 1945 zijn er

90,560,000	met het muntteeken P	(mijn nummer 1060)
8,400,000	- - - - D	(nog niet vermeld, wordt dus No 1062a)

(Het aantal kwartjes 1945 P is 92,010,000 in plaats van 92,000,000)

Tabel blz. 157 NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

U gelieve deze tabel als onderstaand te veranderen.

Denomination	No. of pieces	Date	Mintmark	Mintmaster Mark.
$\frac{1}{4}$ gulden	51,688,000	1941	P	Palm tree
$\frac{1}{4}$ gulden	5,053,000	1941	S	Palm tree
1/10 gulden	33,800,000	1941	P	Palm tree
1/10 gulden	58,150,000	1941	S	Palm tree
Total 1941 coinage	128,691,000			
$\frac{1}{4}$ gulden	3,259,000	1942	P	Palm tree
$\frac{1}{4}$ gulden	32,000,000	1942	S	Palm tree
1/10 gulden	8,050,000	1942	P	Palm tree
1/10 gulden	75,000,000	1942	S	Palm tree
1 Cent	100,000,000	1942	P	Palm tree
Total 1942 coinage	218,309,000			
2 $\frac{1}{2}$ gulden	2,000,000	1943	D	Palm tree
1 gulden	20,000,000	1943	D	Palm tree
Total 1943 coinage	22,000,000			
$\frac{1}{4}$ gulden	56,000,000	1945	S	Palm tree
1/10 gulden	100,720,000	1945	P	Palm tree
1/10 gulden	19,280,000	1945	S	Palm tree
1 Cent	184,003,000	1945	P	Palm tree
1 Cent	133,800,000	1945	D	Palm tree
1 Cent	59,853,000	1945	S	Palm tree
2 $\frac{1}{2}$ Cent	117,706,000	1945	P	Palm tree
$\frac{1}{8}$ Cent	400,000,000	1945	P	Palm tree
Total 1945 coinage	1071,361,000			

Amsterdam, Maart 1946

*O munt van zilver en van goud!
Wat zijt gij tot verderf van veelen,
Daar 't idel leven op vertrouwt
Dat zich door uwe zucht laat stelen;
Maar 't hert dat op zijn Schepper ziet,
En dient de vreemde Goden niet.*

(Uit: „*Het Menschelijk Bedrijf*” door
Jan en Casper Luyken 1694)

VÖÖRWOORD

Dit boek is ontstaan in de donkere dagen tijdens de Duitsche bezetting; donker zoowel in figuurlijken zin door het verlies van onze onafhankelijkheid, door evacuatie, onderdrukking en vervolging, waaronder schrijver dezes ook in ruime mate geleden heeft, als ook in letterlijken zin door het ontbreken van electriciteit en gas.

In die lange winteravonden, waarop men na 8 uur niet meer buitenshuis mocht vertoeven, zijn de gegevens voor dit boekje verzameld, vaak bij een carbid- of olielichtje, gegevens waarvan een gedeelte reeds door twee generaties mijner familie vóór mij, op een kaartsysteem bijeengebracht was uit het groote aantal munten, dat door hun handen gegaan is.

De rest van de gegevens zijn geput uit de talloze verspreide bronnen, verderop in een lijst vermeld, waarbij vooral de boeken van *Besier*, *Bom*, *van Kerkwijk* (Lodew. Nap.), alsmede de *Muntverslagen* van 's Rijks Munt mij van groot nut zijn geweest.

Na den oorlog heb ik deze gegevens grondig getoetst aan de exemplaren zelf in de openbare verzamelingen van het *Kon. Kabinet van Munten*, *Penningen* en *Gesneden Steenen* te 's-Gravenhage, van 's *Rijks Munt* te Utrecht, het *Kon. Oudheidkundig Genootschap* te Amsterdam en van het *Archief van de Nederlandsche Bank* te Amsterdam. Hierbij betuig ik mijn welgemeenden dank voor de welwillende hulp en volledige medewerking die ik daar overal ondervonden heb, in het bijzonder van *Mr. J. van Kuyk*, Waarnemend-Directeur van het Kon. Penningkabinet; *Dr. J. W. A. van Hengel*, Rijksmuntmeester; *Dr. W. J. van Heteren*, Oud-Rijksmuntmeester; *Mej. A. M. Muntendam*, Assistentie van het Kon. Oudh. Gen. en den heer *A. M. van de Waal*, Archivaris der Nederl. Bank.

Ook de volgende particuliere verzamelingen zijn door mij geraadpleegd. Overal stond men mij met de meeste bereidwilligheid toe aantekeningen te maken: de verzamelingen van de heeren *J. Berkman* te Amsterdam; *G. H. Crone* te Amsterdam; van wijlen *Dr. H. D. Mak van Waay* te 's-Gravenhage en van *Mr. Dr. A. E. Schouten* te Baarn.

Hun of hun familieleden, die mij behulpzaam waren, ben ik dan ook zeer dankbaar. Bovendien heeft de heer *A. O. van Kerkwijk*, oud-directeur van het Kon. Munt- en Penningkabinet mij waardevolle gegevens verstrekt, waarvoor ik ook hier, nogmaals mijn dank betuig. Ook vele afbeeldingen

VOORWOORD

konden van de stukken uit bovengemelde openbare en particuliere verzamelingen vervaardigd worden. Het betreft hier:

's Rijks Munt, Utrecht: Afbeelding 26a, 48, 162, 163, 284a, 284b, 322, 781, 783, 1043—1045
Nederlandsche Bank, Amsterdam: Afb. 79, 83b, 85a, 85c, 91, 95, 109a, 295, 344, 349, 353, 410, 634, 901

Koninkl. Oudheidkundig Genootschap, Amsterdam: Afb. 119, 147, 382

Hr. J. Berkman, Amsterdam: Afb. 74, 87b, 92, 98, 123, 149a, 198, 258, 282, 383/496, 517, 528, 538, 539, 549, 676, 787, 787a, 804, 805, 949, 1022/1025

Hr. G. H. Crone, Amsterdam: Afb. 87a, 89a, 102, 191, 204, 225, 246, 276, 278, 290, 309, 366, 504, 527, 530, 535, 550, 578, 601, 605, 639, 643, 744, 745, 750, 754, 839

Hr. A. O. van Kerkwijk, Doorn: Afb. 1063, 1066, 1070

Mevr. Wed. Dr. H. D. Mak van Waay, 's Gravenhage: Afb. 63, 78, 101, 202, 228, 637, 763, 811, 836, 872

Hr. Mr. Dr. A. E. Schouten, Baarn: Afb. 188, 196, 510a, 512, 516, 642a, 663, 667a, 854a
Fa J. Schulman, Amsterdam, en mijn eigen verzameling: De rest van de afbeeldingen, terwijl de Heer H. K. Berghuijs, Deventer met kundige hand de teekeningen van de muntteekens en muntmeesterteekens (zie blz. 18—22) vervaardigd heeft.

De munten, die ik in dit boek beschreven heb, heb ik zooveel mogelijk zelf in de hand gehad en vergeleken met de beschrijving. Slechts enkele stukken heb ik niet zelf kunnen zien. Deze heb ik met een § gemerkt.

Zooals dus gezegd, de lange avonden gaven mij den tijd en de *aanleiding* voor dit werk; de *oorzaak* voor het schrijven moet echter dieper gezocht worden.

De Numismatiek of de Munt- en Penningkunde is voor velen een „terra incognita”. Men weet niet waar men de antwoorden moet vinden op de vragen, die vooral bij beginnende verzamelaars opkomen.

In de Philatelie beschikt men reeds lang over handige boekjes vol wetenswaardigheden, maar in de Numismatiek was dat anders. Niet, dat wij te klagen hebben over te weinig literatuur. Neen dat niet! Vele competente schrijvers hebben met groot geduld en verstand uitvoerige standaardwerken en studieboeken geschreven en wie eenigszins verder gevorderd is zal zeker behoefte gevoelen aan de — om alleen maar bij de Nederlandsche Numismatiek te blijven — standaardwerken van *Van der Chijs*, *Verkade*, *Van Mieris*, *Van Loon*, *Dirks*, *Zwierzina* e. a. (Op blz. 26 heb ik een lijst samengesteld van de voornaamste boekwerken over de Nederlandsche Numismatiek).

Doch deze werken zijn meerendeels zeer omvangrijk en wat bezwaarlijk is, hoofdzakelijk alleen antiquarisch, dus moeilijk, verkrijgbaar en te kostbaar voor den beginnenden verzamelaar.

Mijn bedoeling met dit boekje is dan ook om een practisch — gemakkelijk te hanteeren — handboek, een vademecum te maken met bijzonderheden over muntteekens, muntmeesterteekens, graveurs, zeldzaamheid, geschiedkundige en numismatische bijzonderheden enz., met afbeeldingen van elk nieuw type.

Als eerste onderwerp heb ik gekozen de *Nederlandsche munten* geslagen in de laatste 150 jaar (1795—1945), dus van het einde der 7 Vereenigde Provinciën af, toen door de Fransche Revolutie en de daaruit voortvloeiende *Bataafsche Republiek*, via Lodewijk Napoleon en de inlijving bij

VOORWOORD

Frankrijk, een nieuw tijdperk werd ingeluid, en in 1813 de grondslag gelegd werd voor het **KONINKRIJK DER NEDERLANDEN** dat thans weer na een vijfjarige bezetting op nog hechtere basis hersteld is.

Mijn plan is om op gelijke wijze ook nog andere deelen der Numismatiek te behandelen, ter verbreiding van de kennis over deze wetenschap. (Een gelijksoortig boek over de munten van Nederlandsch Oost en West-Indië is in bewerking).

Dit boekje is een eerste bijdrage hiertoe, bestemd zoowel voor beginnende als voor meer gevorderde verzamelaars, voor banken en officieele instellingen, scholen, bibliotheken enz. en voor alle belangstellenden in het Nederlandsche geldwezen.

Voor op- of aanmerkingen zal de schrijver te allen tijde dankbaar zijn.

Amsterdam, Augustus 1945.

Majoor A. van der Wiel te Ede maakte mij nog attent op de onderzoekingen die hij in het archief van 's Rijks Munt gedaan heeft, waardoor hij vele onjuistheden in de jaartallen en in het aantal geslagen exemplaren, speciaal in het tijdvak van Koning Willem I, heeft kunnen vaststellen, onjuistheden die door Besier medegedeeld waren en later door Bom overgenomen.

Majoor van der Wiel was zoo vriendelijk mij zijn gegevens ter beschikking te stellen, waardoor dit boek veel aan nauwkeurigheid heeft gewonnen.

December 1945.

AFDEELING A

ALGEMEENE INLEIDING

1) OVER HET VERZAMELEN.

Verzamelen is niet het zoo maar bewaren van munten en penningen naarmate men ze toevallig krijgt of koopt, maar het opbouwen van een verzameling door rangschikking per land, regeering, streek of stad; het kennen van de muntmeesters en hun teekens, het gewicht, het gehalte, het aantal geslagen exemplaren enz.

Aldus verkrijgt men een inzicht in het muntwezen en in de geschiedenis van het tijdperk, dat men verzamelt.

Wil men niet *alle* jaartallen verzamelen, dan kan men ook heel goed volstaan met van elk nieuw type slechts één jaartal te nemen.

Het tijdperk in dit boekje beschreven vormt een afgerond geheel en leent zich uitstekend voor het aanleggen van een verzameling, vooral daar door de oorlogsomstandigheden, door de hoge goud- en zilverbijzettingen enz. vele munten wel in den smeltkroes verdwenen zullen zijn en zij dus in het algemeen zeldzamer zullen worden.

Voelt men zich meer aangetrokken tot een ouder tijdperk dan kan men b.v. een speciale provincie grondig verzamelen, of een bepaalde periode (b.v. middeleeuwen, 80-jarigen oorlog, Stadhouder Willem III, IV, V).

Ook een verzameling van de verschillende munttypen uit alle provincies of van de graven en hertogen vormt een leerrijk geschiedkundig overzicht.

Wanneer men de literatuur van dat gekozen gedeelte gaat bestudeeren, dan zal men al spoedig er in thuis geraken.

Voor penningen geldt vrijwel hetzelfde als voor munten. Ook daar zijn vele speciale afdeelingen te vormen (b.v. Oranje-vorsten, doctoren, luchtvaart, scheepvaart, militaire penningen, decoraties, reformatie, kerk-geschiedenis enz.). Op de hierachter (blz. 26) bijeengebrachte literatuurlijst heb ik een aantal van deze afdeelingen — ter oriëntering — opgenoemd. Renaissancepenningen en plaquettes verschaffen wel een zeer speciaal kunstgenot.

Een zeer interessant gebied is verder de numismatiek van Nederlandsch Indië.

Van de buitenlandsche munten en penningen noem ik b.v. FRANKRIJK (met Napoleon en zijn familie), PAUSELIJKE munten en penningen,

munten met Heiligen, de oude DUITSCHE STATEN, de ZWITSERSCHE kantons, het ENGELSCH-Imperium, KOLONIALE en OOSTERSCHE munten, of, hetgeen vooral voor jonge verzamelaars zeer aantrekkelijk is, MODERNE MUNTEN van de geheele wereld sinds 1900 (zie No. 36 van de literatuurlijst).

Een geheel apart gebied vormen nog de ANTIEKE MUNTEN. Hij, die voor de Grieksche, Romeinsche en Byzantijnsche beschaving en geschiedenis voelt, zal in deze munten een bron van genot en een historisch belang vinden. Dit geldt zoowel voor de *Grieksche* munten met hun prachtige stijl en gevarieerde typen (archaisch tijdperk, bloeitijd, Hellenisme: Alexander de Groote) als voor de Grieksche koloniën in Italië, Azië en Afrika. De *Romeinsche* munten geven vooral goed gelijkende portretten van de keizers, hun vrouwen en kinderen; afbeeldingen van hun gebouwen, gebruiksvoorwerpen, goden, zeden en gewoonten. De *Byzantijnsche* munten hebben hun eigenaardigen stijl en emblemen.

In dit groote gebied der geschiedenis van ± 600 voor Christus tot heden, uit welke 2500 jaren geldstukken van vrijwel alle dynastiën, vorsten, leenheeren, vrije steden enz. bewaard zijn gebleven, terwijl de penningen sinds de Renaissance een getrouw beeld geven van vrijwel alle historische gebeurtenissen en van voorvallen uit het gilde- en familieleven, in dit groote gebied zal een ieder wel een speciaal terrein vinden, dat hem door studie of beroep, aanleg of afkomst, aantrekt.

2) OVER DEN STAAT (= CONSERVATIE) DER MUNTEN.

Om den staat, waarin de munten bewaard zijn gebleven, zoo nauwkeurig mogelijk aan te duiden, zijn de volgende termen algemeen gebruikelijk (zie voor de buitenlandsche uitdrukkingen, blz. 16).

- a) - **F.D.C.** (van het fransche woord „fleur de coin” letterlijk „bloem van den stempel”) is de toestand van de munt zooals zij uit de muntpers komt. Er zit dan een doffe glans op, die in den omloop echter verloren gaat.
- b) **Prachtig** (of prachtexemplaar). De munt is slechts even in omloop geweest en vertoont geen sporen van slijtage.
- c) **Zeër fraai**. De munt is langer in omloop geweest, enkele slijtage plekjes vooral op de meer „en relief” geslagen deelen; enkele krasjes.
- d) **Fraai**. Slijtage plekken grooter. Toch nog een behoorlijke munt.
- e) **Zeër goed**. De munt is veel in omloop geweest, doffer van kleur; eenige plekken gesleten, vooral de haren, wangen enz. van het portret, en de leeuw en kroon op de keerzijde.

In het algemeen zien zóó de munten er uit, die langeren tijd in omloop geweest zijn en die men dus in portemonnaie of kas aantreft.

- f) **Goed.** Door langdurigen omloop afgesleten munten. Het portret is vervlakt, groote deelen van de keerzijde en omschriften zijn versleten.

Moderne munten moeten minstens „fraai” zijn, willen zij voor verzamelaars in aanmerking komen. Bij oudere munten kan men dezen eisch eventueel verlagen tot „zeer goed”.

Men verruile de munten steeds, totdat men ze zoo fraai mogelijk bezit. Het spreekt vanzelf, dat de waarde der munten zeer sterk beïnvloed wordt door den staat waarin ze verkeerden (zie blz. 13).

3) OVER PROEFSLAGEN, PROEVEN, ONTWERPEN EN MISLAGEN.

Nu wil ik enkele woorden zeggen over de **proefslagen op gepolijsten stempel**.

Hiervoor worden de stempels zorgvuldig schoongemaakt, gepolijst en met dezen gepolijsten stempel worden dan op een gepolijst muntplaatje *enkele* exemplaren met groote zorg geslagen voor de verzamelingen van musea, verzamelaars enz. Ze zijn dus altijd zeer zeldzaam. Zij zijn in dit boek niet afzonderlijk vermeld, daar zij hetzelfde type dragen als de gewone slagen. Het veld van deze munten is *spiegelglad* en *glimmend*, terwijl het borstbeeld en het wapen of de andere voorstellingen vaak *mat* zijn. Het geheel maakt een prachtigen indruk. Deze munten moeten met buitengewone zorg aangepakt worden (zie blz. 13).

Er komen wel eens munten voor, die door goud- en zilversmeden *kunstmatig* — met een bruneerstaal — gepolijst zijn. Dit is echter steeds duidelijk te zien. Deze munten heeten dan „gebruneerd” of gepolijst. Dit vermindert de waarde.

Een ander soort **proefslagen** of **proeven** zijn die, welke met den origineelen stempel in een ander metaal geslagen zijn dan waarin ze geslagen behooren te worden.

Zoo bestaat er b.v. een proefslag van een gulden in *brons* of een proefslag van een dubbeltje in *goud*. Deze zijn vervaardigd hetzij voor keuring van den stempel door de autoriteiten, hetzij soms speciaal voor verzamelaars of voor geschenken aan officieele personen. Meestal zijn deze proeven uiterst zeldzaam.

Dan bestaan er nog **ontwerpen**. Dit zijn nog niet uitgevoerde of niet goedgekeurde proeven. Ze zijn zoowel in het metaal waarin ze behooren als in een ander metaal geslagen.

Misslagen komen bij de moderne munttechniek niet vaak voor. En als zij voorkomen worden zij aan de Munt achtergehouden, zoodat men ze in den omloop eigenlijk nooit ziet.

Onder No. 528 heb ik zoo een misslag beschreven waarvan de stempel niet recht op het muntplaatje gekomen is.

Een ander soort misslag is die waarvan de keerzijde niet geslagen is en die dan in plaats van die keerzijde de beeltenis der voorzijde „hol” (fransch: *incuse*) vertoont.

Vroeger kwam dit wel voor en een enkele maal ziet men zoo een munt in een verzameling. (Zie No. 277a, 743bis).

Dewamin¹⁾ verklaart het door te zeggen, dat de vorige munt niet van den stempel is afgegleden en het volgende muntplaatje dus boven op de vorige munt gevallen is, zoodat dan alleen de voorzijde-stempel kan raken, terwijl de beeltenis van de niet weggegleden munt dan hol in de keerzijde gedrukt wordt.

Het gebeurde ook wel, dat munten met twee voorzijde- of twee keerzijde-stempels geslagen zijn, of dat de voor- en keerzijde niet bij elkaar behooren (hybridische munten).

Een andere misslag is nog als de stempel tweemaal geraakt heeft, doordat de munt verschoven is, waardoor een dubbelslag ontstaat. Sommige letters leest men dan tweemaal of het jaartal is versprongen, waardoor soms foutieve lezingen ontstaan b.v. 15-62 is door een versprongen stempel 15-662 geworden. Oningewijden lezen dan 15-66.

Op enkele munten kan men een ouder jaartal onder het jaartal lezen. Er is dan een ouderen stempel gebruikt en in *dien stempel* is het jaartal veranderd. Dit spaarde tijd en een nieuwen stempel. In den slag is dat soms nog zichtbaar. Vooral in het tijdperk der Zeven Provinciën kwam dit nog al vaak voor, doch ook tijdens het Koninkrijk bestaan er voorbeelden (zie No. 248). Men zegt dan, dat het jaartal, b.v. 1830, geslagen is over 1820 of kortweg 1830 (over 1820).

Dit zijn geen misslagen daar zij met opzet zoo gemaakt zijn. Indien het jaartal op *de munt zelf* veranderd zou zijn, dan is dat natuurlijk een vervalsching.

4) OVER DE BEHANDELING.

Men reinige munten nooit met krijt of een ander poetsmiddel.

Hierdoor gaan *zilveren* munten glimmen (als tafelzilver) en krijgen krassen; bij *bronzen* of koperen munten gaat de bronskleur er af. Dit vermindert de waarde.

Zilveren munten krijgen spoedig een donkeren aanslag, vooral door zwavelverbindingen (door grachten, fabrieken, vochtigheid van de lucht enz.). Het is niet noodzakelijk dezen aanslag altijd te verwijderen. Bij oudere stukken geeft deze zilvergans vaak een mooien indruk. Wil men deze munten toch schoonmaken om vuile vlekken of vingerafdrukken te verwijderen dan kan men als volgt te werk gaan.

a) Alléén voor gouden en zilveren munten: Op een stukje watten

¹⁾ E. Dewamin. Cent ans de numismatique française, 1789—1889. Paris 1893—1909.

doet men wat *ammonia* en wrijft daarmee de munt stevig schoon; met een nieuw watje flink droog wrijven.

Zijn de munten vuiler, of speciaal bij een gepolijsten stempel die dof is geworden, dan is het volgende middel aan te bevelen: De munt wordt op een stukje watten op een schoteltje gelegd. Op de munt strooie men wat *zuiveringszout* (natrium bicarbonaat). Dan giete men er enkele druppels *citroenzuur* op. Het gaat dan bruisen. Als het uitgewerkt is, wrijve men dit met een watje stevig droog. Dan spoele men de munt in schoon water (liefst lauw water) af en droge haar met een watje.

b) **Bronzen en koperen munten** behandel men nooit met *ammonia*, *citroenzuur* of andere chemicaliën. Roest, inkt of andere vlekken zijn dan ook vrijwel niet hieruit te verwijderen zonder de munt te beschadigen.

Het eenige wat men met deze munten kan doen, is schuieren met een niet te hard borsteltje, eventueel met een heel klein beetje witte was.

Verder neme men de gewoonte aan om munten nooit met de vingers op het veld aan te pakken, doch steeds aan den rand vast te houden.

Vingers zijn steeds een beetje vettig en laten vlekken achter. Vooral op een gepolijsten stempel vreet dat gauw in, waardoor de spiegelglans verloren zou gaan.

5) OVER DE WAARDE.

De waarde van een munt wordt door verschillende factoren bepaald.

Voor de niet zeldzame stukken hangt de waarde in de eerste plaats af van den staat waarin de stukken verkeerden. (Zie blz. 10). Een gewone munt in F.D.C.-staat kan soms grootere verzamelwaarde hebben dan een slecht bewaarde zeldzamere munt. *Gewone munten, die slecht bewaard zijn, hebben dan ook geen verzamelwaarde.*

Bij zeldzamere munten heeft natuurlijk ook de graad van zeldzaamheid (zie blz. 14) invloed.

Munten op gepolijsten stempel geslagen (zie blz. 11) zijn steeds meer waard dan gewone stukken.

Het spreekt vanzelf, dat munten met een gaatje er in geboord, of met een oogje er aan gesoldeerd, of als speld gemonteerd, meestal hun numismatische waarde verloren hebben.

Al haalt men ook nog zoo zorgvuldig dit oogje of die speld er af, een goed numismaat zal dit, zooal niet met het bloote oog, dan toch zeker met een vergrootglas ontdekken.

Zulke munten hooren dan ook niet in een goed verzorgde verzameling thuis, tenzij het misschien een stuk van groote zeldzaamheid zou zijn.

Vaak heeft men munten gemonteerd als broche of aan een horlogeketting hangen. Meerendeels zijn ook deze bedorven (van numismatisch standpunt bezien) door oogjes en soldeersels, of door het veelvuldig schuren langs de kleeding.

Slechts indien zorgvuldig om de munt heen een ring geplaatst is en

men op dien ring gemonteerd heeft, bestaat de *mogelijkheid*, dat de munt niet geleden heeft.

6) OVER DE ZELDZAAMHEID.

In dit boek zijn de zeldzamere munten met de volgende letters aangeduid:

S	= schaarsch
R	= zeldzaam
RR	= zeer zeldzaam
RRR	= uiterst zeldzaam
RRRR	= van de grootste zeldzaamheid.

De munten waarbij niets vermeld staat, zijn niet zeldzaam. Dit beteekent echter niet, dat men ze altijd gemakkelijk onder verzamelaars of in den munthandel aantreft. Vele jaartallen, die in groote hoeveelheid aangemunt zijn, kunnen toch zeldzaam zijn doordat er veel ingetrokken, gesmolten of door oorlogsomstandigheden weggeraakt zijn. Hoe ouder de munt des te grooter is de kans hiertoe.

In F.D.C. of prachtigen staat zijn eigenlijke alle munten zeldzaam; want door den omloop komen er al gauw krassen en slijtageplekken op.

Proefslagen op gepolijsten stempel (zie blz. 11) zijn steeds zeldzamer.

Een richtlijn voor de zeldzaamheid is natuurlijk het aantal geslagen exemplaren. Daarom heb ik zooveel mogelijk bij iedere munt vermeld hoeveel stuks er met dat jaartal geslagen zijn.

Dit getal kan soms afwijken van het aantal stuks, dat in tabellen opgegeven wordt als in dat jaar aan 's Rijks Munt geslagen, daar soms nog in het nieuwe jaar met een ouder jaartal gemunt is, als de nieuwe stempel nog niet klaar was, of het aantal te munten stukken met het vorige jaartal nog niet voltooid was. In dit boek is zooveel mogelijk rekening gehouden met het juiste aantal exemplaren, dat met een bepaald jaartal gemunt is.

7) OVER DE LATIJNSCHE OPSCHRIFTEN.

Hieronder volgt een opsomming van de Latijnsche opschriften, die op de munten, in dit boek beschreven, voorkomen, met de vertaling in het Nederlandsch.

CONCORDIA RES PAR(vae) CRES(cunt)

of CONC(ordia) enz.

lett. Door eendracht groeien kleine zaken = Eendracht maakt macht.

HAC NITIMUR HANC TUEMUR

Op haar steunen wij, haar beschermen wij.

LUCTOR ET EMERGO

Ik worstel en kom boven.

MO(neta) ARG(entea) ORD(inum) FOE(deratorum) BELG(ii) *)
Zilveren munt van de Staten der Vereenigde provinciën van Nederland.

MO(neta) AUR(ea) REG(ni) BELGII *) AD LEGEM IMPERII **)
Gouden munt van het Koninkrijk der Nederlanden volgens de wet (voet) van het Keizerrijk.

MO(neta) NO(va) ARG(entea) PRO(vinciarum) CONFOE(deratarum) BELGII *)

Nieuwe zilveren munt van de Vereenigde Provinciën van Nederland.

MO(neta) ORD(inum) PROVIN(ciarum) FOEDER(atarum) BELG(ii) *)
AD LEG(em) IMP(erii) **)

Munt van de Staten der Vereenigde Provinciën van Nederland volgens de wet (voet) van het Keizerrijk.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM

Gezegend zij de naam des Heeren.

Provincie titels.

D. G. & C. Z. = Ducatus Gelriae et Comitatus Zutphaniae.
(of D. GEL. enz.)

Van het Hertogdom Gelderland en het Graafschap Zutphen.

HOL(landia)	Holland
TRA of TRAI(ectum)	Utrecht
TRANS(isulania)	Overijssel
WESTF(risia)	West-Friesland
ZEL(andia)	Zeeland

8) OVER ENKELE VAKTERMEN.

De Munt- en Penningkunde is een internationale wetenschap. Verzame-
laars en numismaten vindt men tot in de verste uithoeken van de wereld.

Het is dus begrijpelijk dat ook Nederlandsche veiling- en prijscatalogi niet
steeds in het Nederlandsch gesteld zijn. Vaak is daarom de beschrijving
in het Fransch of soms in het Engelsch.

Hieronder geef ik enkele van de meest gebruikelijke vaktermen in het
Nederlandsch, Fransch, Engelsch en Duitsch.

De naam NUMISMATIEK komt van het Grieksch-Latijnsche woord
nomisma of *numisma* (= munt) (Grieksch νομισμα van het woord
νομος = gewoonte, wet).

*) Het woord „BELGIUM” is de Latijnsche naam voor de Nederlanden, dus niet (alleen)
voor het tegenwoordige Koninkrijk België.

**) De toevoeging „AD LEGEM IMPERII” is geen inconsequentie. Het houdt in:
„dat dezelve gemunt zijn op 's Rijks voet d. i. zooals de dukaten van oudsher zijn gemunt
geweest en wel meer bepaaldelijk naar het edict van Keizer Ferdinand anno 1559, worden
gevolgelyk welke zullen doen zien, en dit is van belang, dat de dukaat onveranderd is
gebleven.”
(Rapport van den minister Six van Oterleek aan Koning Willem I).

ALGEMEENE INLEIDING

Aristoteles zegt reeds: „een munt heeft den naam „nomisma”, omdat zij niet het werk van de natuur, doch van de wet is”.

Het woord „numismatiek” kan vertaald worden door Munt- en Penningkunde. Het is een wetenschap die in nauw verband staat met Geschiedenis, Kunst en (financieele) Economie.

Een NUMISMAAT is een Munt- en Penningkundige.

(Fransch: numismate; Engelsch: numismatist; Duitsch: Numismatiker).

NEDERLANDSCH	FRANSCH	ENGELSCH	DUITSCH
--------------	---------	----------	---------

A. De muntsoorten:

munt	monnaie	coin	Münze
penning	médaille	medal	Medaille
ridderorde	décoration	decoration	Orden
leg- of rekenpenning	jeton	counter, jetton	Jeton
gildepennig	méreau de corporation	guildtoken	Zunftmedaille
noodmunt	monnaie de nécessité	necessity coin	Notmünze
belegeringsmunt	monnaie obsidionale	obsidional coin, siege coin	Belagerungsmünze

B. De staat der munten:

F.D.C.	F.D.C. (Fleur de coin)	mintstate	Stempelglanz
prachtig	superbe	extremely fine	vorzüglich
zeer fraai	très beau	very fine	sehr schön
fraai	beau	fine	schön
zeer goed	t.b.c. (très bien conservé)	very good	s.g.e. (sehr gut erhalten)
goed	b.c. (bien conservé)	good, fair	g.e. (gut erhalten)
gebarsten	fêlé	cracked	Riss im Schrötling
gesnoeid	rogné	clipped	beschnitten
met gaatje	troué (petit trou)	holed (small hole)	gelocht
dichtgemaakt gat	trou rebouché	plugged	gestopftes Loch
sporen van een (afgehaald) oogje	traces d'oeillet, traces de bélière	loop removed	Henkelspur
proefslag	essai	proof	Probe
gepolijste stempel	flan bruni	(brilliant) proof	polierte Platte
ontwerp	épreuve, projet	pattern	Probe
dikke slag	piéfort (piedfort)	piedfort	Dickmünze
of piedfort			

ALGEMEENE INLEIDING

NEDERLANDSCH FRANSCH ENGELSCH DUTSCH

C. Het metaal en voorkomen:

goud (AV)	or	gold	Gold
zilver (AR)	argent	silver	Silber
koper (Æ)	cuiivre	copper	Kupfer
geel koper	laiton	brass	Messing
brons	bronze	bronze	Bronze
tin	étain	pewter	Zinn
lood	plomb	lead	Blei
ijzer	fer	iron	Eisen
biljoen (zilver van slecht gehalte)	billon	billon	Billon
stempel	coin	die	Stempel
gesprongen stempel	coin brisé	broken die	Stempelsprung
geslagen	frappé	struck	geprägt
gegoten	fonte	cast	gegossen (Guss)
hol en opgewerkt (plaquettepenning)	repoussé et ciselé	cast and chased	Hohlmedaille
eenzijdig	uniface	uniface	einseitig
versprongen	tréflé	double struck	versprungen
hybridisch	hybride	hybrid	Zwitter
gehalte	titre	fineness	Gehalt
gewicht	poids	weight	Gewicht

D. De deelen van de munt:

voorzijde	droit (avers)	observe	Vorderseite
keerzijde	revers	reverse	Rückseite
omscript	légende circulaire	circul. legend	Umschrift
opschrift	inscription	inscription	Inscript
kant, rand	tranche, bordure	edge, border	Rand
veld	champ	field	Feld
muntplaatje	flan	flan	Schrötling
afsnede	exergue, coupure	exergue	Abschnitt
parelrand	grènetis	border of dots	Perlenrand
kantschrift of randschrift	inser. sur la tranche	inser. on edge	Randschrift
kabelrand	tranche cordonnée	wired edge	gerippter Rand
kartelrand	tranche cannelée	milled edge	gekerbter Rand

E. Diverse muntbeschrijvingen:

zonder jaartal (z.j.)	sans date (s.d.) non daté (n.d.)	no date (n.d.) without date (w.d.)	ohne Jahr (o.J.)
-----------------------	-------------------------------------	---------------------------------------	------------------

ALGEMEENE INLEIDING

NEDERLANDSCH	FRANSCH	ENGELSCH	DUITSCH
muntteeken	marque monétaire (m.m.)	mintmark (m.m.)	Münzzeichen (Mzz.)
muntmeesterteecken	différent	mintmark	Münzmeister- zeichen
muntmeester	maître monétaire	mintmaster	Münzmeister
muntplaats	atelier monétaire	mint	Münzstätte
vergelijk (Vgl.)	conférez (cf.)	see	vergleiche
variëteit	variante (var.)	variety	Varietät
vierkant	carré	square	Klippe
ruiter	cavalier	horseman	Reiter
ridder	chevalier	knight	Ritter
wapen (schild)	écusson, armoiries	arms	Wappen
kroon	couronne	crown	Krone
krans	couronne	wreath	Kranz

9) OVER MUNTTEEKENS EN MUNTMEESTERTEEKENS.

Een *muntteeken* is het teeken, dat op de munt geplaatst wordt om de muntplaats aan te duiden d.w.z. de stad waar het munthuis gevestigd is.

Een *muntmeesterteecken* is het persoonlijk teeken van den muntmeester.

Op de meeste munten vindt men deze beide teekens. Hieronder volgt een lijst van de namen van deze muntmeesters, met hun teekens, voorzover zij in dit boek voorkomen.

I. Tijdens de Bataafsche Republiek 1795—1806

- a) in *Gelderland*; muntplaats: Harderwijk
muntmeester: *M. H. Lohse* 1782—1806
muntmeesterteecken: *korenaar*

De opening van de muntbus, waarbij door een college toezicht werd uitgeoefend op het gewicht en gehalte der geslagen munten, had plaats op 29 Maart 1796 en 17 November 1801. Op deze gebeurtenis is ook een penning geslagen, beschreven in het Vervolg Van Loon No. 840.

- b) in *Holland*; muntplaats: Dordrecht
muntmeester: *Jan Abraham Bodisco* 1787—1806
geen teeken

muntplaats: Enkhuizen
muntmeester: *Hessel Slijper* 1796—1803
muntmeesterteecken: ★

In het Register der Resolutien genomen door het Provinciaal Committé van Holland van 4 July 1796 (het tweede jaar der Bataafsche Vrijheid) lezen wij o.a. in punt 4:

„Er is verders goedgevonden en verstaan, de Muntmeester Hessel Slijper te

ALGEMEENE INLEIDING

qualificeeren, gelijk dezelve gequalificeert word bij dezen, om op zijne nieuw gesneedene Stempels, voortaan uit te laten, het word Westfriesland, alsmede het Westfriesche Wapenen; en in de Plaats daarvan, ter onderscheiding met de Specien in de Dordrechtsche munt geslagen, te doen snijden een sterretje, volgens een door hem overgeleverd Model."

Dit model bestond uit een koperen afslag van een zilveren Dukaat (Ryksdaalder met den staanden man, zie n° 51) volgens een brief van Hessel Slijper van 30 Juni 1796 dien ik hieronder laat volgen:

„Vryheid, Gelijkheid, Broederschap.

Aan de Raaden en Generaal Meesteren van de Munten dezer Lande.
Meedeburgers.

Ingevolge de qualificatie van de Commissie uijt het Provintiaal Committe van Holland, omme de Westfriesche Stempels te vernietigen, en te verrande in die van Holland, even als de Provintiale Munt te Dordrecht, alleen met dit onderscheidteeken van een sterretje agter het woord Holl. op de randschrift, zo hebbe bij deeze d'Eer Uw Lied hiervan kennis te geeven, als meede te zenden een Kopere model van een zilvere Ducaat zo als dezelve thans op de stempels door mijn in 't vervolg zullen moeten worden gebruikt.

Na mijn persoon verder gerecommandeert te hebben teekene mijn met alle agting"

Uw Liede Heijlvenschende
Meede Burger
H. Slijper.

Enkh. 30 Juny 1796
't 2de jaar der
Bataafsche Vrijheid.

muntplaats: Hoorn

muntmeester: Mr. W. D. Verschuer 1803—1809

muntmeesterteeiken: ★

c) in *West-Friesland*; muntplaats: Enkhuizen

muntmeester: Hessel Slijper 1781—1796;
geen teeken

In 1796 is de Westfriesche Munt een provinciale Hollandsche Munt geworden.

d) in *Zeeland*;

muntplaats: Middelburg

muntteeken: burchtje

muntmeesteres: weduwe Pietronella Holtzhey—Slob
1788—'99, met hulp van Johan Lodewijk Molter

e) in *Utrecht*;

muntplaats: Utrecht

muntteeken: wapentje van Utrecht

muntmeester: G. J. L. du Marchie Sarvaas (1797—1815)

f) in *Overijssel*;

muntplaats: Kampen

muntmeester: Nicolaas Wonneman 1763—'96

muntmeesterteeiken: adelaar

ALGEMEENE INLEIDING

II. Tijdens de regeering van Koning Lodewijk Napoleon 1806—1810

muntplaats: Utrecht

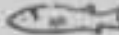
muntteeken: *wapentje van Utrecht* (alleen bij het oude type)

muntmeester: *G. J. L. du Marchie Sarvaas*

muntmeesterteeiken: *bij*

III. Tijdens de inlijving bij Frankrijk 1810—1814

muntplaats: Utrecht

muntteeken: *visch*

muntmeester: *G. J. L. du Marchie Sarvaas*

muntmeesterteeiken: *mast*

IV. Tijdens het Koninkrijk der Nederlanden

Muntplaats: Utrecht;

Muntteeken: *mercuriusstaf*

Brussel (tot 1830)

„ B

Muntmeesters:

Muntmeesterteeiken:

- 1) G. J. L. du Marchie Sarvaas 1814—1815
en zijn erven (weduwe du Marchie Sarvaas en haar schoonzoon Van Sorgen)

geen eigen teeken

- 2) Y. D. C. Suermondt 1815—1838

klaverblaadje
(2e halfjaar 1815)

*gebakerd kindje*¹⁾
(1816—1817)

fakkel
(1818—1838)

- 2a) G. D. de Bourgogne Herlaer

(alléén te Brussel) 1821—1830 *palmtak*

- 3) P. C. G. Poelman

waarnemend 1838—1840	} <i>lelie</i>
zelf 1840—1845	

¹⁾ Eigenlijk is dit muntmeesterteeiken niet een gebakerd kindje, doch een klein borstbeeld d. i. het *helmteeken* van het wapen van den muntmeester Suermondt. (Zie J. E. ter Gouw in het Tijdschrift 1899 blz. 179 en J. P. Moquette. De munten van Nederl. Indië blz. 200). Zie over dit muntmeesterteeiken ook blz. 71 van dit boek.

ALGEMEENE INLEIDING

4) H. A. (van den Wall) Bake	waarnemend 1845—1846	lelie met parel op
den band		✕
	zelf 1846—1874	zwaard		✕
Sinds 10 Augustus 1853 is de naam van
den heer H. A. Bake veranderd in H. A. van
den Wall Bake.				
5) P. H. Taddel waarnemend	1874—1875	zwaard met klaver-
bladvormig uiteinde		
	zelf 1875—1887	bijl		
6) H. L. A. van den Wall Bake	waarnemend 1887—1888	bijl met sterretje		
	zelf 1888—1909	punt van een helle-
baard		✕
7) Mr. G. Blom waarnemend	April—Sept. 1909	hellebaard met ster		
8) Dr. C. Hoitsema	Sept. 1909—1933	zeepaardje		✕
9) Dr. W. J. van Heteren	1933—Mei 1942	druiventros		✕
10) Dr. J. W. A. van Hengel waarnemend	Mei 1942—15/7/1942	geen teeken		
10a) D. M. Pey waarnemend	15/7/1942—1/11/1942	„ „		
10) Dr. J. W. A. van Hengel waarnemend	1/11/1942—17/3/1944	„ „		
10b) P. C. Mente waarnemend	17/3/1944—7/5/1945	„ „		
10) Dr. J. W. A. van Hengel, 's Rijks Munt-
meester, sinds 7/5/1945		„ „		

V. Aanmuntingen door de Nederlandse regeering in de V.S. van Noord Amerika 1940—1945

Muntplaats: Denver,	Muntteeken: D
San Francisco,	„ S
Philadelphia,	„ P

Muntmeestertekens:

palmboom

eikel

10) OVER DE GRAVEURS EN MODELEURS.

De graveurs of stempelsnijders aan 's Rijks Munt vervaardigen o.a. de zoogenaamde dienststempels, dat zijn de inwaartsche stempels, waarmede de munten geslagen worden.

Verder de matrijzen (= negatieve stempel) en poinçoenen (= positieve stempel), waaruit die dienststempels gemaakt worden. De matrijzen worden verkregen door een afslag van een eersten opwaartschen stempel naar het model.

Dit model is hetzij het werk van een anderen kunstenaar (de modelleur) hetzij van den stempelsnijder zelf.

Bij moderne penningen heeft de stempelsnijder weinig eigen werk te verrichten. Alléén de *modelleur* is hier de scheppende kunstenaar. Het werk van den stempelsnijder, die vroeger de stempels uit de vrije hand sneed, is grootendeels overgenomen door de reduceer- of verkleinbank, die, het groote model aftastend, automatisch een verkleinden positieven stempel snijdt.

In den loop van de 150 jaren, die dit boekje beschrijft, zijn er verscheidene graveurs en modelleurs aan of voor 's Rijks Munt werkzaam geweest. Het ligt niet in mijn bedoeling ze allen op te noemen. Slechts zij wier namen in de volgende bladzijden vermeld worden, vindt U hieronder in een alphabetische lijst bijeen.

Zie L. Forrer. Biographical notices on medallists.

Barth (M.): graveur voor Luxemburg onder Willem III.

Braemt (J. P.): geb. te Gent 1796, † te Brussel 1864, hoofdgraveur aan de Munt te Brussel.

Brenet (N. G. A.): geb. te Parijs 1773, † 1846, graveur aan de Fransche Munt onder Napoleon I.

Droz (J. P.): geb. te La Chaux-de-Fonds 1746, † te Parijs 1823, graveur aan de Fransche Munt, tijdens Napoleon.

George: Fransch graveur te Utrecht onder Lodewijk Napoleon.

Goor (P. van de): geb. te Antwerpen 1783, † 1851, graveur aan de Munt te Brussel en te Utrecht.

Holtzhey (J. G.): geb. te Amsterdam 1729, † 1808, graveur in Utrecht onder Lodewijk Napoleon, vroeger muntmeester in Zeeland.

Jünger (L.): geb. te Neutischheim 1857. Modelleur.

Kellen Sr. (D. van der): geb. te Velsen 1764, † te Utrecht 1825, graveur te Utrecht.

— *Jr. (D. van der)*: zoon van den vorigen, geb. te Amsterdam 1804, † te Utrecht 1879, graveur te Utrecht van 1825—1874.

— *(J. P. van der)*: zoon van den vorigen, geb. te Utrecht 1829, † te Baarn 1906, graveur te Utrecht.

Lageman (H.): geb. te Amsterdam 1765, † 1816, graveur te Utrecht.

Marmé (J. W.): graveur onder Lodewijk Napoleon.

Menger (J. P.): geb. te Utrecht 1818, † te Asten 1895, graveur te Utrecht

ALGEMEENE INLEIDING

Menger (J. P. M.): zoon van den vorigen, geb. te Utrecht 1845, graveur te Utrecht.

Meyer (H. de): graveur te Utrecht 1764—1826.

Michaut (A.): geb. te Parijs 1786, † 1879. Fransch graveur van de munten van Willem I.

Monde (A. J. van der): graveur te Utrecht onder Lodew. Napoleon enz. † te Utrecht 1824.

Pander (P.): geb. te Drachten 1864, † te Rome 1919, modelleur.

Royer (L.): geb. te Mechelen 1793, † te Amsterdam 1868, modelleur.

Schammer (W. J.): geb. te Amsterdam 1849, † te Utrecht 1893, graveur te Utrecht van de bekende munten van Koningin Wilhelmina „met loshangend haar”. *zie 609 109.*

Schouberg (J. P.): geb. te 's-Gravenhage 1798, † te Utrecht 1863, graveur te Utrecht.

Tasset (E. P.): geb. te Parijs 1839, Fransch graveur voor de munten van Koningin Wilhelmina, „Kroningstype van Pander”.

Tiolier (P. J.): geb. in Londen 1763, † te Bourbonne les Bains 1819. Fransch graveur en modelleur tijdens Napoleon I.

Wienecke (J. C.): geb. te Heiligenstadt 1872, graveur en modelleur te Utrecht.

11) OVER HET GEHALTE, HET GEWICHT EN DE MIDDELIJN.

De drie voornaamste eigenschappen van een munt, die wettelijk geregeld worden, zijn het gehalte, het gewicht en de middellijn.

Hierdoor ontstaat een zekerheid, een vertrouwen in de munteenheid, die het land, den handel en het publiek ten goede komen.

A. GOUDEN MUNTEN

	Gewicht in grammen	Fijn goud in grammen	Gehalte	Middellijn in mm.
20 Francs	6,4	5,76	900/1000 *)	21
20 Gulden	13,458	12,096	„	27
10 Gulden tot 1875....	6,729	6,056	„	22,5
10 „ sinds 1875 ...	6,720	6,048	„	„
5 Gulden (behalve 1912)	3,3645	3,028	„	18
5 „ 1912	3,360	3,024	„	„
Dubbele dukaat	6,988	6,869	983/1000 **)	26
Dukaat	3,494	3,434	„	21

*) Dit goudgehalte is het voor moderne munten meest gebruikelijke; men heeft het in bijna heel Europa aangenomen, behalve in Engeland, Portugal en Turkije, waar het gehalte der gouden munten $\frac{916\frac{2}{3}}{1000}$ is.

**) Het hooge goudgehalte van den dukaat is nog hetzelfde als bij de invoering in 1586.

ALGEMEENE INLEIDING

Het gehalte van goud wordt ook wel uitgedrukt in karaats; daarom geef ik hieronder een kleine opsomming van de meest voorkomende gehalten in duizenden en in karaats. Een karaat is verdeeld in 12 grein.

1000/1000 = 24 Krt.	± 708/1000 = 17 Krt.
± 983/1000 = 23 „ en 7 gr.	± 667/1000 = 16 „
± 975/1000 = 23 „ „ 5 „	± 625/1000 = 15 „
± 917/1000 = 22 „	± 583/1000 = 14 „
± 900/1000 = 21 „ „ 7 „	± 542/1000 = 13 „
± 875/1000 = 21 „	± 500/1000 = 12 „
± 833/1000 = 20 „	± 458/1000 = 11 „
± 792/1000 = 19 „	± 417/1000 = 10 „
± 750/1000 = 18 „	enz.

Een legering van goud met koper, geeft aan het goud een roodere kleur; legering met zilver een bleekere kleur. De gouden munten zijn meestal met koper gelegeerd. Toch verschilt vaak de kleur in de verschillende landen, door de behandeling, die het goud ondergaan heeft. Door aan het oppervlak der munten het koper te onttrekken, hebben de munten van sommige landen een gelere kleur.

B. ZILVEREN MUNTEN

	Gewicht in grammen	Fijn zilver in grammen	Gehalte	Middellijn in mm.
<i>Provinciale munten</i>				
3 Gulden (Ned. Maagd)...	31,620	28,932	± 915/1000	34,5
1 Gulden „ ...	10,540	9,613	± 912/1000	
$\frac{1}{2}$ Gulden „ ...	5,270	4,806	„	
Dukaton of Zilveren Rijder	32,574	30,456	± 935/1000	
$\frac{1}{2}$ Dukaton	16,287	15,228	„	
Rijksdaalder (st. man) ...	28,078	24,371	± 868/1000	
Zeeuwsche Rijksdaalder ..	28,029	24,329	„	
2 Stuiver	1,612	0,899	558/1000	
<i>Fransch tijdperk</i>				
5 Francs	25,000	22,500	900/1000	37
2 Francs	10,000	9,000	„	27
1 Franc	5,000	4,500	„	22,5
$\frac{1}{2}$ Franc	2,500	2,250	„	17,5

ALGEMEENE INLEIDING

B. ZILVEREN MUNTEN (vervolg)

	Gewicht in grammen	Fijn zilver in grammen	Gehalte	Middellijn in mm.
<i>Koninkrijk</i>				
Rijksdaalder met den staanden man 1815/1816	28,078	24,371	868/1000	
3 Gulden met borstbeeld.	32,298	28,839	893/1000	40
2½ Gulden (1840—1898) ..	25,000	23,625	945/1000	38
2½ „ sinds 1929	„	18,000	720/1000 *)	„
1 Gulden (1816—1839) ..	10,766	9,613	893/1000	30
1 „ (1840—1917) ..	10,000	9,450	945/1000	28
1 „ sinds 1922	„	7,200	720/1000 *)	„
½ Gulden tot 1839	5,383	4,806	893/1000	24
½ „ (1840—1919) ..	5,000	4,725	945/1000	22
½ „ sinds 1921	„	3,600	720/1000 *)	„
25 Cents tot 1839	4,230	2,403	569/1000 **)	21
			568/1000	„
25 „ sinds 1847	3,575	2,288	640/1000	19
10 „ tot 1839	2,115	1,201	569/1000	18
10 „ sinds 1847	1,400	0,896	640/1000	15
5 Cents tot 1839	1,057	0,600	569/1000	15
5 „ sinds 1847	0,685	0,438	640/1000	12½

*) De metaallegering 720/1000 zilver plus koper is de hardste der zilver-koper legeringen, harder dan nikkel.

**) Volgens de wet van 28 Sept. 1816 vastgesteld op 569/1000, veranderd bij Kon. Besluit van 30 Juni 1820 in 568/1000.

C. NIKKELEN MUNT

Zie ook blz. 153 en 157 voor de, in 1940—1945, in Amerika vervaardigde munten.	Gewicht in grammen	Gehalte	Middellijn in mm.
5 Cents (rond en vierkant) . . .	4,5	75% koper 25% nikkel	18 dikte 2 mm.

D. BRONZEN EN KOPEREN MUNTEN

Zie ook blz. 153 en 157 voor de, in 1940—1945, in Amerika vervaardigde munten.	Gewicht in grammen	Gehalte	Middellijn in mm.
2½ Cent brons	4	0,950 koper 0,040 tin 0,010 zink	23,5
1 Cent koper, tot 1877.....	3,845	zuiver koper	22
1 „ brons, na 1877.....	2,500	als 2½ cent	19
½ Cent koper, tot 1877.....	1,922	zuiver koper	16
½ „ brons, na 1877.....	1,250	als 2½ cent	14

E. ZINKEN MUNTEN

25 Cents	5,000	} ongelegeerd zgn. handelszink	26
10 „	3,300		22
5 „	3,600		18
2½ Cent	2,800		20
1 „	2,000		17

12) LITERATUUR OVER DE NEDERLANDSCHE NUMISMATIEK.

Zooals ik reeds elders vertelde is er heel veel geschreven over munten en penningen. Het ligt niet in mijn bedoeling hier een geheel volledige lijst op te stellen.

Ik wil slechts de voornaamste (standaard)werken en catalogi opgeven die een serieus verzamelaar zal moeten raadplegen of bezitten en bovendien U een idee geven welke onderdeelen van de Nederlandsche numismatiek men zooal verzamelen kan.

De boeken, die ik gebruikt heb bij het samenstellen van dit boek, heb ik met een sterretje (*) aangeduid.

A. NEDERLANDSCHE MUNTEN

Standaardwerken :

- 1) CHLJS (P. O. VAN DER) De munten van de vroegste tijden tot aan de Pacificatie van Gent (1576). Standaardwerk in 9 deelen. Haarlem 1851—'66.
- *2) VERKADE (P.) Muntboek. Van de Pacificatie van Gent tot 1848. Schiedam 1848.

Speciale onderwerpen (alphabetisch gerangschikt):

- 3) **Almelo**: Mr. R. E. HATTINK. De Heerlijkheid Almelo. Zwolle 1900.
- 4) **Anholt**: TH. M. ROEST. Die Münzen der Herrschaft Anholt. Tijdschrift. 1915.
- 5) **Baar, Batenburg**: W. J. DE VOOGT. Bijdragen tot de Numismatiek. Arnhem 1869.
- *6) **Bataafsche Republiek**: A. O. VAN KERKWIJK. Nederlandsche Proefmunten van 1800. Jaarboek 1926.
- 7) **Bergen op Zoom**: Jhr. M. W. SNOEK. Penningen en munten van de stad en de markiezen van Bergen op Zoom. (Taxandria XXXI. 1925).
- 8) **Brabant**: A. DE WITTE. Histoire monétaire du Brabant. Anvers 1894/99.
- 9) — Fa. J. SCHULMAN. Collection Ch. Hermans. Veilingcatalogus 3 Febr. 1925.
- 10) — — Prijscatalogus 81 (1929).
- 11) **Domburg**: Mej. M. G. A. DE MAN. Que sait-on de la plage de Domburg? Tijdschrift 1899.
- 12) — — Over eenige te Domburg gevonden merkwaardige munten (sceattas). Jaarboek 1926.
- 13) **Friesland**: C. SCHOLTEN. De munten van Friesland van de 10e tot het begin der 14e eeuw. Jaarboek 1939.
- 14) — A. VAN DER WIEL. Oortjes en duiten van Friesland. Jaarboek 1941.
- *15) **Gelderland**: W. J. DE VOOGT. Geschiedenis van het Muntwezen 1576—1813. Amsterdam 1874.
- 16) — TH. M. ROEST. Essai de classification des monnaies du Comté puis Duché de Gueldre. Bruxelles 1893.
- 17) — S. P. HAAK. De Rijksmunten in Gelderland enz. (Gelre XIII, XV).
- 18) **Gorinchem (Gorcum)**: L. M. ROLLIN COUQUERQUE. La monnaie du roi Antoine de Portugal à Gorinchem. Amsterdam 1903.
- 19) — ANDRÉ SCHULMAN. Een klop van Riga op een Rosenobel door de stad Gorinchem geslagen. Jaarboek 1930.
- 20) — M. SCHULMAN. De muntstempels der Munt te Gorinchem. Jaarboek 1917/18.
- 21) — — De Brunswijksche Daalder te Gorinchem geslagen. Jaarboek 1920.
- 22) **Groninger Ommelanden**: M. SCHULMAN. De munten der Ommelanden. Jaarboek 1915.
- 23) **Haarlem**: Jhr. C. H. C. A. VAN SYPENSTEYN. Penningkundige geschiedenis der stad Haarlem. Jaarboek 1916.
- 24) **Hasselt**: Mr. W. H. COST JORDENS. De munt te Hasselt.
- 25) **'s-Heerenberg**: C. A. SERRURE. Histoire de la souveraineté de 's-Heerenberg. La Haye/Paris 1860.
- 26) **Henegouwen**: RÉNIER CHALON. Recherches sur les monnaies des comtes de Hainaut. Bruxelles 1848/91.

- 27) **'s-Hertogenbosch** : F. VERACHTER. Hist. monet. de la ville de Bois-le-Duc. Anvers 1845.
- 28) **Kampen** : M. SCHULMAN. De munt van Overijssel te Kampen onder Karel V. Jaarboek 1914.
- 29) — Mr. W. H. COST JORDENS. Bijdrage tot de Kampermunt. Deventer 1857.
- 30) **Limburg** (Gronsveld, Reckheim, Rummen, Steyn en Pietersheim, Thorn) door (J. WOLTERS). Gent 1848/54.
- 31) **Luik** : J. CHESTRET DE HANEFEE. Numismatique de la principauté de Liège et de ses dépendances. Bruxelles 1890.
- *32) **Luxemburg** : ED. BERNAYS ET JULES VANNÉRUS. Histoire numismatique du Comté puis Duché de Luxembourg. Bruxelles 1910/34.
- 33) **Maastricht** : Collection F. L. J. DUMOULIN. Veiling te Amsterdam 9 April 1896.
- 34) — A. O. VAN KERKWIJK. De Munt te Maastricht. Soc. hist. et archéol. dans le Limbourg. Maastricht 1934.
- 35) **Middelburg** : Mej. M. G. A. DE MAN. La numismatique du siège de Middelbourg 1572—'74. Revue Belge de Numismatique 1903.
- *36) **Moderne munten van de geheele wereld van 1900—1937**, W. RAYMOND AND STUART MOSHER. Coins of the world. New-York 1938/1945.
- 37) **Namen** : RÉNIER CHALON. Recherches sur les monnaies des Comtes de Namur. Bruxelles 1860/70.
- *38) **Napoleon I** : V. G(UILLOTEAU). Monnaies Françaises de 1774—1942 (et de ses colonies de 1670—1942). Versailles 1937/42.
- *39) **Napoleon (Lodewijk)** : — Idem.
- *40) — A. O. VAN KERKWIJK. De munten van Koning Lodewijk Napoleon. Jaarboek 1914.
- *41) — M. NAHUY. Histoire numismatique. Deel I: 1806—'10; Deel II: 1810—'14. Amsterdam/Utrecht 1858/63.
- *42) — Fa. J. SCHULMAN. Veilingecatalogus 12 Maart 1930.
- *43) **Nederland (Koninkrijk)** : L. W. A. BESIËR: Catalogus van het Muntkabinet van 's Rijks Munt. Utrecht 1884/92 + supplement.
- *44) — Beschrijving der oude en nieuwe muntspeciën. Amsterdam, bij E. Maaskamp 1822.
- *45) — G. D. BOM H.Gz. De Munt van het Koninkrijk der Nederlanden en deszelfs Koloniën van 1813—1909. Amsterdam 1909.
- *46) — A. E. SCHOUTEN. Beschouwingen en bijzonderheden betreffende de Nederlandsche Munt 1815—1938. Jaarboek 1938.
- *47) — Fa. J. SCHULMAN. Veilingecatalogus 16 November 1925.
- *48) — — Prijscatalogus 79 (1928).
- *49) — Dr. A. VROLIJK. Verslag van het verrigte tot herstel van het Nederlandsche Muntwezen van 1842—1851.
- *50) — Muntverslagen 1851—1940 van 's Rijks Munt te Utrecht.

- 51) **Noodmunten** : P. MAILLIET. Monnaies obsidionales et de nécessité. Bruxelles 1870/78.
 - 52) — Mej. M. G. A. DE MAN. Over de noodmunten van Zierikzee. Tijdschrift 1910.
 - 53) — Mr. ERNST POLAK. De Woerdensche Noodmunten. Jaarboek 1925.
 - 54) — — Enkele nadere gegevens omtrent 't Stempelen van den Gelde in Holland en Zeeland in en na 1573. Jaarboek 1934.
 - *55) — Fa. J. SCHULMAN. Veilingcatalogus 17 Maart 1913.
 - *56) — — — 21 Maart 1921. (Coll. Ruys de Perez).
 - *57) — — — 10 Mei 1932.
 - 58) — — — 4 Oct. 1934.
- Voor noodmunten zie ook HAARLEM en MIDDELBURG en No. 108 van deze lijst.
- 59) **Nijmegen** : W. J. DE VOOGT. Beschrijving van de munten geslagen door de stad Nijmegen. Arnhem 1867.
 - *60) **Utrecht** : C. HOITSEMA en Jhr. F. FEITH. De Utrechtsche Munt uit haar verleden en heden. Utrecht 1912.
 - 61) — ANDRÉ SCHULMAN. Een onbekende groot van Zweder van Kuilenburg, bisschop van Utrecht 1425—26, te Rhenen geslagen. Jaarboek 1919.
 - *62) — Catalogus van het Historisch Museum der stad. Centraal Museum. Utrecht 1928.
 - 63) **Vlaanderen** : VICTOR GAILLARD. Recherches sur les monnaies des comtes de Flandre. Gand 1857.
 - 64) — M. L. DESCHAMPS DE PAS. Essai sur l'histoire monétaire des comtes de Flandre. Paris 1863 etc.
 - 65) — MARCEL HOC. Le monnayage en Flandre; Philippe II etc. Revue Belge 1925 etc.
 - 66) — R. SERRURE. L'Imitation des types monétaires flamands au moyen-âge. Bruxelles 1899.
 - 67) **Zeeland** : J. BROEKEMA. Geschiedenis der Zeeuwsche Munt. Werken van het Zeeuwsch Genootschap 1881.
 - 68) **Zwolle** : A. O. VAN KERKWIJK. De munt te Zwolle. Jaarboek 1931.
 - 69) — A. VAN DER WIEL. Duiten van Zwolle. Jaarboek 1937.
-
- *70) **Algemeen en diversen** : Mr. L. W. A. BESIER. De muntmeesters en hun muntslag. Utrecht 1890.
 - 71) — J. E. TER GOUW. De Munt in de volkstaal. Tijdschrift 1903/09.
 - *72) — Mr. O. KEER. Catalogue du cabinet. Amsterdam 1858.
 - 73) — J. LELEWEL. Observations sur le type du moyen-âge de la Monnaie des Pays-Bas. Bruxelles 1835.
 - *74) — Th. M. ROEST. Catalogue du cabinet numismatique de la Fondation TEYLER à Harlem, (speciaal Gelderland en West-Friesland) bewerkt door A. O. van Kerkwijk. Haarlem 1909 (2me édition).

ALGEMEENE INLEIDING

- *75) **Algemeen en diversen:** W. E. RIJNBENDE (Collectie). Beredeneerde catalogus Nederlandsche munten van 1576—1881. G. Th. Bom & Zn. Amsterdam 1890.
- *76) — H. J. SCHARP. Beschrijvende catalogus der Huismunten van Nederland en zijn Koloniën. De Navorscher XLIV (1894) blz. 369.
- *77) — JOH. W. STEPHANIK. Geschiedkundige catalogus der verzameling munten in bruikleen Rijksmuseum Amsterdam. ('s Gravenhage) 1888.
- *78) — — Catalogus van de muntverzameling van het Kon. Oudheidkundig Genootschap. Amsterdam 1897.
- *79) — — (Collectie) Cabinet de monnaies. Beroemde verzameling Nederlandsche munten. Fred. Muller & Cie. Amsterdam 1904.
- 80) — VÖLCKER (Collectie). Catalogue du cabinet. Amsterdam 1886.
- 81) — M. SCHULMAN. Italiaansche nabootsing van provinciale en stedelijke Nederlandsche munten. Jaarboek 1937/38.
- *82) — Fa. J. SCHULMAN. Diverse veiling- en prijscatalogi sinds 1880.
- *83) — **Tijdschrift** van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde 1893—1913.
- *84) — **Jaarboek** idem 1914—heden.
- 85) — Nederlandsche monumenten van Geschiedenis en Kunst (o.a. de steden Breda, Maastricht, Bommel).

B. NEDERLANDSCH OOST- EN WEST-INDIË.

(Zie ook Nos. 2, 15, 36, 38, 43, 45, 50, 79, 82—84).

- *86) BUCKNILL (Sir JOHN). The coins of the Dutch East Indies. London 1931.
- 87) CHIJIS (Mr. J. A. VAN DER). Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap v. K. en W. Den Haag 1896.
- 88) HENGEL (Dr. J. W. A. VAN). Geschiedkundige aantekeningen betreffende den muntslag voor Nederlandsch West-Indië. Jaarboek 1940.
- 89) HULSHOFF POL (J.). Nederl. Indische noodpasmunt van 1914. Jaarboek 1921.
- 90) — De gouden munten(mas) van Noord-Sumatra. Jaarboek 1929.
- 91) KEMP (H. VAN DER). De zilveren Java-ropijen van de jaren 1816—1817. Afl. 3, deel 67. Bijdragen Kon. Instit. v. Taal-, Land- en Volkenkunde v. Ned.-Indië. 's Gravenhage 1912.
- 92) LAPEYRIE (L. A. P. DE). Catalogue des monnaies etc. des Indes Orient. néerl. Batavia 1884.
- 93) MEILL. (Numismatische Sammlung von Julius). Die Münzen der Colonie Brasilien. 1645—1822. Zurich 1895. (blz. 13—16 Nothmünzen der Holländer in Pernambuco).
- 94) MICHIELSEN (A. W. A.). De Kepeng. (De Indische Gids. April 1939).
- 95) MILLIES (H. C.). De munten der Engelschen voor den Oost-Indischen archipel. Amsterdam 1852.

- 96) MILLIES (H. C.). Recherches sur les monnaies des indigènes de l'archipel indien. La Haye 1871.
- *97) MOQUETTE (J. P.). De munten van Nederlandsch Indië. Serie interessante artikelen in het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde etc. 1899/1910.
- 98) NETSCHER (Mr. J. A.) en v. D. CHIJS (E.). De munten van Nederlandsch Indië. Batavia 1863.
- 99) SCHOLTEN (C.). Munten der Vereenigde Oost-Indische Compagnie. Jaarboek 1934/35.
- 100) SCHULMAN (ANDRÉ). Numismatische herinneringen aan Ceylon onder Hollandsch bestuur. Jaarboek 1914.
- 101) SCHULMAN (Fa. J.). Collectie BERGSOE. Veilingcat. 14 April 1903.
- 102) — — H. T. GROGAN. Veilingcat. 23 Febr. 1914.
- 103) — — BUCKNILL enz. Veilingcat. 22 Mei 1928.
- 104) — — MOQUETTE. Veilingcat. 28 Mei 1929.
- 105) VISSERING (Mr. G.). Muntwezen en circulatiebanken in Nederlandsch Indië. Amsterdam 1920.
- 106) WOOD (HOWLAND). The coinage of the West Indies and the Sou marqué. New-York 1915.

C. PENNINGEN.

Standaardwerken :

- 107) MIERIS (FRANS VAN). Historie der Nederlandsche vorsten enz. 's-Gravenhage 1732/35. **Penningen tot 1555**
- 108) LOON (G. VAN). Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen. Hollandsche uitgave. 's-Gravenhage 1723/31
Fransche „ „ 1732/37 **Penningen van 1555—1716**
- *109) — Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen ten vervolge op het werk van Van Loon. Amsterdam 1821/69. **Penningen van 1716—1806**
- *110) NAHUYS (M.). Histoire numismatique. Amsterdam/Utrecht 1858/1863. **Penningen van 1806—1814**
- *111) DIRKS (Mr. J.). Beschrijving der Nederlandsche penningen. Haarlem 1889/94. **Penningen van 1813—1863**
- *112) ZWIERZINA (W. K. F.). Nederlandsche Penningen. Amsterdam 1902. **Penningen van 1863—1898**
- *113) — Penningkundige Geschiedenis. Amsterdam 1914. **Penningen van 1898—1908**
- *114) — Beschrijving penningen geslagen of gegoten door de Kon. Begeer. **Penningen tot 1935**

Speciale onderwerpen (in alphabetische volgorde)

- 115) **Aanvullingen op het werk van Van Loon**: Mr. J. DIRKS. Penningkundig Repertorium. Leeuwarden 1883/91.
- 116) — J. DE VRIES en C. J. DE JONGE. Nederlandsche gedenkpenningen verklaard. Amsterdam/'s Gravenhage 1829/37.
- 117) **Amsterdam**: Verzameling D. C. MEYER Jr. Amsterdam 1910.
- 118) — Catalogus der Hist. Tentoonstelling der stad Amsterdam.
- 119) — Catalogus Amsterdam. Verzameling W. J. R. DREESMANN. Amsterdam 1942/46.
- 120) **Architecten-penningen**: R. J. EIDLITZ. Medals relating to architects. New-York 1927.
- 121) **Familiepenningen**: S. WIGERSMA Hz. Tijdschrift 1909/10.
- 122) — Kon. Kabinet van Munten, Penningen enz. Catalogus Gedenkpenningen. Den Haag 1903/06.
Zie ook Nos. 115 en 111—114.
- 122a) — Dr. H. J. DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ. Médailles wallones ($\pm$ 1900).
- 122b) — — Amsterdamsche Huwelijks- en Begrafenispenningen in de 17e—18e eeuw. Amsterdamsch Jaarboekje ($\pm$ 1901).
- 123) **Geneeskunde en doctoren**: Medicina in Nummis. Sammlung Dr. JOSEF BRETTAUER. Wien 1937.
- 124) **Geuzenpenningen**: S. WIGERSMA Hz. De draagteekens van het jaar 1566. Vrije Fries 1906.
- 125) **Gildepenningen**: (ook vroedschaps- en schutterspenningen): Jos. DE BEER. Méreaux anversoïes. Revue Belge 1929/30.
- 126) — Dr. M. G. DE BOER. N.V. Blauwhoedenveem—Vriesseveem. 1918.
- 127) — Mr. J. DIRKS. De Noord-Nederlandsche Gildepenningen. Haarlem 1878—'79.
- 128) — A. O. VAN KERKWIJK. De Vroedschapspenningen van 's-Gravenhage. Jaarboek 1930.
- 129) — L. MINARD VAN HOOREBEKE. Description de méreaux etc. Gand 1877/78.
- *130) — G. VAN ORDEN. Bijdrage tot de Penningkunde etc. Zaandam 1830.
- 131) — Fa. J. SCHULMAN. Veilingcatalogus 9 Dec. 1924.
- 132) — Jhr. Mr. M. W. SNOECK. 's-Hertogenbossche stadhuïspenningen. Jaarboek 1927.
- 133) — Diverse artikelen in de Tijdschriften en Jaarboeken van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, voornamelijk door Mej. M. G. A. DE MAN en Mr. E. POLAK en losse artikelen van Mr. J. DIRKS.
- *134) **Graveurs (beroemde) en hun werken**. Algemeen: A. O. VAN KERKWIJK. De Stempelsnijders werkzaam aan de Munt te Dordrecht van 1576—1806. Jaarboek 1920/21.
- 135) — — Dr. J. SIMONIS. L'art du médailleur en Belgique, seconde moitié du XVIe siècle. Jemeppe 1904.

- 136) **Graveurs** (beroemde) en hun werken: — (Van Abeele, Lutma en W. Muller): Mr. J. FREDERIKS. De Meesters der Plaque-penningen. 's-Gravenhage 1943.
- 137) — (Th. v. Berckel): ALPH. DE WITTE, Le graveur Théodore van Berckel. Louvain 1909.
- 138) — (Joh. Crocker): A. J. C. VAN GEMUND. Het leven en werken van den stempelsnijder Johann Crocker. Tijdschrift 1894/95.
- 139) — (Steven van Herwijck): VICTOR TOURNEUR in Revue Belge de Numismatique 1921.
- 140) — — EDMUND MAJKOWSKI. Jaarboek 1937.
- 141) — (J. G. Holtzhey): A. O. VAN KERKWIJK. De penningen door Johan George Holtzhey tusschen 1777 en 1784 vervaardigd. Jaarboek 1919.
- 142) — (Joh. Looft): Mej. M. G. A. DE MAN. Het leven en werken van Joh. Looft. Middelburg 1925.
- 143) — (Quentin Metsys): VICTOR TOURNEUR. Revue Belge 1920.
- 144) — (A. P. v. d. Willigen): Mej. M. G. A. DE MAN. Jaarboek 1924. **Heraldiek: vooral op familiepenningen.**
- 145) **Inhuldiging Koningin Wilhelmina 1898**: JOH. W. STEPHANIK en W. K. F. ZWIERZINA. Beschrijving van Gedenk-, Stroot-, Prijs- en Draagpenningen. Amsterdam 1899.
- 146) **Jetons** (Leg- of rekenpenningen): F. B. BARNARD. M.A.; F.S.A. The casting counter and the counting board. Oxford 1916.
- 147) — M. L. DE COSTER. Cabinet de jetons historiques d'or et d'argent. Bruxelles 1883.
- 148) — Dr. J. F. DUGNOLLE. Le jeton historique des 17 provinces des Pays-Bas. Bruxelles 1876/80.
- 149) — A. O. VAN KERKWIJK. Duitse nabootsing van Nederlandsche Legpenningen. Jaarboek 1924.
- 150) — G. VAN ORDEN. Handleiding voor verzamelaars van Nederlandsche Historiepenningen. 1825/30.
- 151) — Fa. J. SCHULMAN. Prijscatalogus No. 71. Bovendien in de standaardwerken No. 107/108.
- 152) **Karel V**: M. BERNHARD. Die Bildnismedaillen Karl des Fünften. München 1919.
- 153) **Loterijpenningen**: ANDRÉ SCHULMAN. Loterijen en Loterijpenningen. Jaarboek 1925 en 1933.
- 154) **Luchtvaartpenningen**: Zie hoofdzakelijk in de standaardwerken No. 112—114.
- 155) **Maçonnieke penningen**. Hamburger Zirkel Correspondenz. Hamburg 1899 etc.
- 156) — Beschrijving der verzameling v. h. Groot Oosten der Nederlanden.
Zie ook in Nos. 111—114.

- 157) **Militaire penningen en eere teeken en**: Dr. W. F. BAX. De Nederlandsche militaire Ridderorden, eere teeken en gedenkpenningen. Jaarboek 1932 enz.
- 158) — — Eere teeken en enz. betreffende de Ned. Vrijwillige Burgerwachten. Jaarboek 1935.
- 159) — — Ridderorden en eere teeken en van het Koninkrijk Holland. Jaarboek 1938.
- 160) — — De oudste Nederl. Ridderorden. Jaarboek 1941.
- 160a) — — De Nederl. Oorlogsdecoraties 1940—1945. Ons Leger. Oct. 1945.
- 161) — L. BOUDIER. Les Ordres Français et les Récompenses Nationales. Paris 1927.
- 162) — H. VON HEYDEN. Ehrenzeichen, Frankreich und Belgien. Frankfurt a/M. 1903.
- 163) — A. O. VAN KERKWIJK. De Vereeringspenningen door de Staten Generaal sedert 1628 toegekend. Jaarboek 1936/37.
- 164) **Muntgewichten en doosjes**. Vele artikelen in de Tijdschriften en Jaarboeken.
- 165) **Muziekpenningen**: KARL ANDORFER en RICHARD EPSTEIN. Musica in Nummis. Wien 1907.
- 166) **Napoleon** (penningen): L. BRAMSEN. Médaillier Napoléon le Grand. Paris/Copenhague 1904/13.
- 167) — Sammlung Dr. PAUL JULIUS. München 1932.
- 168) **Numismaten**: A. DURAND. Médailles et jetons des numismates.
- 169) **Oorlogspenningen en noodgeld van 1914—1918**: M. FRANKENHUIS (Collection). Catalogue of medals, medalets and plaques relative to the worldwar 1914—'19. Enschede.
- 170) — Fa. J. SCHULMAN. Catalogus 65, 67, 70, 73 en 75. Amsterdam 1916/19.
- 171) **Oranje-penningen**: De Oranje-Nassau Boekerij en de Oranje-Penningen (Oranje-Nassau Museum). Haarlem 1898.
- 172) — Jhr. C. H. C. A. SYPESTEYN. De prinsen van Oranje-Nassau. 's-Gravenhage 1901. Zie ook de Nos. 107—114, 122, en 145.
- 173) **Posterijen**: CH. FLORANGE. Etudes sur les messageries et les postes.
- 174) **Reformatiepenningen**: V. L. VAN SECKENDORF. Medalische Historie der Reformatie. Delft 1720.
Zie ook de Nos. 107—114.
- 175) **Renaissancepenningen en plaquettes**: Vele boekwerken o.a. ARMAND, CALABI en CORNAGGIA, Dr. FRIEDLÄNDER, HABICH, HILL, MAZEROLLE, MOLINIER, en de groote veilingen: Vcte. de Jonghe, Lanna, Löbbecke, v. Moltheim, Sambon, Vogel enz. die echter buiten het bestek van dit boek vallen.
- 176) **Spoorwegpenningen**: A. MOYAUX. Les chemins de fer autrefois et aujourd'hui. Bruxelles 1905/10.
Zie ook de Nos. 111—114.
- 177) **Typographie**: P. JEHNE. Buchdruckmedaillen.

- 178) **Vredespenningen** : J. SCHULMAN (Sr.). Pax in Nummis (coll. Le Maistre). Amsterdam 1913.
- 179) **Zeehelden en zeeslagen** : ADMIRAL THE MARQUESS OF MILFORD HAVEN (formerly Prince of Battenberg) Dutch Naval Medals. Londen 1921. (Onderdeel van British and Foreign Naval Medals).
- 180) **Algemeen en diversen** : Zie Nos. 82—84 en bovendien Bizot. Medalische historie der Republiek van Holland. Amsterdam 1690.
- 181) — Dr. H. J. DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ. Keur van munten en penningen uit het Kon. Kabinet enz. 's-Gravenhage 1910.
- 182) — H. G. DUCROCQ. Catalogus v. d. penningverzameling v. h. Kon. Oudh. Genootschap. Amsterdam. 1912.
- 183) — Dr. M. A. EVELEIN. Gids van het Koninklijk Penningkabinet. 's-Gravenhage 1940/41.
- *184) — *Revue Belge de Numismatique*. Jaarboeken.
- *185) — Fa. J. SCHULMAN. De belangrijke penningveilingen: Coll. P. J. B. Ruys de Perez. 31.3.1921.
- 186) — — Coll. *Prinses Marianne der Nederlanden*. 6.11.1933.
- 187) — — Verzameling W. K. F. Zwierzina 18.12.1945.
- *188) — Ing. J. HAMMES. Goud, Zilver, Edelsteen. Amsterdam 1944.

13) KORT OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSCHE MUNTEN VÓÓR 1795.

De Romeinen hebben in Nederland geen munten geslagen, wel dichtbij o.a. in Trier, dat de muntplaats voor Noordelijk Gallië was sinds het einde der 3de eeuw.

De muntslag op Nederlandschen bodem begint in het *Merovingisch tijdperk* toen ongeveer in het jaar 628 A.D. o.a. in de plaats Dorestad (ongeveer waar nu Wijk bij Duurstede ligt), in Maastricht enz. kleine gouden muntjes (trientes, enk. triens) geslagen zijn.

Dan volgen de *Karolingische vorsten* (o.a. Karel de Groote 768—814; Lodewijk de Vrome 814—840 enz.) en de *Duitsche Keizers* (o.a. Otto III 983—1002; Hendrik II 1002—1024; Frederik Barbarossa 1152—1190 enz.), die in de Nederlanden ook munten hebben laten slaan, totdat in de 10e—12e eeuw enz. de geestelijkheid en adel opkomen en zelf als bisschop, hertog, graaf enz. munten gaan slaan.

Zoo kennen wij vele dunne muntjes meerendeels met gotisch letterschrift, eerst in zilver en biljoen, later ook in goud van de *hertogen van Gelderland* (o.a. Reinoud III 1343—1371; Karel van Egmond 1492—1538), de *graven van Holland* (o.a. Floris V 1266—1296; Jacoba van Beieren en haar oom 1417—1433; Philips de Schoone 1482—1506), de *bisschoppen van Utrecht* (o.a. Hendrik van Vianden 1250—1267; Floris van Wevelinckhoven 1379—1393; David van Bourgondië 1455—1496), de *graven van Friesland* (o.a. Bruno III 1038—1057; Egbert II 1068—1090); de *graven van Brabant* (o.a. Jan III 1312—1355; Philips de Goede 1430—1467, Karel

de Stoute 1467—1477) en anderen; vaak met vermelding van de kleine plaatsjes waar ze geslagen zijn.

Onder *Karel V* (1515—1555) begint er meerdere eenheid te komen. Na de ontdekking van Amerika (1492) wordt de zilvertoevoer langzamerhand omvangrijker. In 1522 kwam voor het eerst zilver uit Mexico naar Europa. De munten worden grooter, met gewone Latijnsche letters en het wordt nu meer en meer gewoonte portretten op de munten te zetten.

Met zijn zoon *Philips II* (1555—1580, † 1598) begint het moderne tijdperk. De 80-jarige oorlog en de vorming van de Republiek der Zeven Vereenigde Provinciën is heel duidelijk op de munten waar te nemen in de verandering der titels en voorstellingen en vooral in de *noodmunten* der belegerde steden.

Iedere provincie sloeg zijn eigen munten, voor het grootste gedeelte wel uniform van type. Sommige provincies zooals Friesland en Groningen, brachten ook eigen munttypen. Vooral Brabant als deel der Zuidelijke Nederlanden had een eigen muntstelsel.

De Rijkssteden: Deventer, Kampen, Zwolle, Nijmegen, Zutphen, Groningen hebben ook afzonderlijke munten gehad, vaak met vermelding van den naam van den Keizer van het H. Roomsche Rijk (zooals Matthias, Ferdinand, Leopold).

Ook andere steden, heerlijkheden enz. zooals b.v. Gorcum, Elburg, Vianen, Batenburg, 's-Heerenberg, Thorn, Reckheim, Gronsveld, Horn enz. hadden nog een tijdlang eigen muntrecht.

Aldus geven de munten van ons Vaderland een groote verscheidenheid te zien, waarin zich de geschiedenis, de graveerkunst en stijl der verschillende tijdperken duidelijk weerspiegelen; munten zonder welke arm noch rijk hebben kunnen leven en die door de handen van onze voorouders gegaan zijn.

De namen van deze munten klinken nog na in onze ooren. Wie kent niet de woorden: *gouden rijder, dukaat, dukaton, daalder, schelling, stooter, zesthalf, oortje, duit* en zoo vele andere!

Na de Fransche Revolutie veranderde ook hier langzamerhand de tijdgeest en het is bij de nieuwe staatsinstelling in de Nederlanden, die hiervan het gevolg was, dat ik dit boek wil beginnen.

Wij krijgen dus nu in de eerste plaats te behandelen de munten voor *Nederland*¹⁾ geslagen tijdens

I. DE BATAAFSCHE REPUBLIEK. 1795—1806

In den herfst van het jaar 1794 viel een Fransch leger onder Generaal Pichegru ons land binnen. Ziehier enkele data:

¹⁾ Er zijn in Nederland ook vele munten voor de koloniën geslagen. Deze zullen echter in een afzonderlijk deel behandeld worden.

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

1794

- 14 Sept. Slag bij **Boxtel**. Overwinning der Fransen op den Hertog van York.
7 Oct. Inname van **'s-Hertogenbosch** door Generaal Moreau.
26 Oct. Inname van **Venlo** door Pichegru, na 4 dagen belegering.
4 Nov. Inname van **Maastricht** door Generaal Kléber.
Maastricht werd verdedigd door een Oostenrijksch en Staatsch garnizoen van 9000 man, waarvan er 7000 gevangen genomen zijn.
Van dit beleg stammen de bekende noodmunten van 100 en 50 stuivers 1794, geslagen uit zilverwerk der Kapittels van St. Servaas en O.L. Vrouwe, die echter buiten het bestek van dit boekje vallen.
8 Nov. Inname van **Nijmegen** door Pichegru.
Door den strengen winter (17° C. vorst) kon Pichegru over de bevroren rivieren trekken en nam op

1795

- 19 Jan. bezit van **Utrecht**, terwijl Moreau denzelfden dag **Amsterdam** binnentrok.
23 Jan. De Hollandsche vloot bij Texel, tegengehouden door den vorst, wordt buitgemaakt en tegelijkertijd houdt Pichegru zijn intocht in **'s-Gravenhage**.
Prins Willem V moest zich op den ijskouden Zondag, 18 Jan. 1795, te Scheveningen op visschersschuiten inschepen en naar Engeland oversteken, waarmede het stadhouderschap in de Nederlanden eindigde.

Tengevolge van dezen inval hield de Republiek der Zeven Vereenigde Provinciën op te bestaan en maakte zij plaats voor een nieuwen regeeringsvorm genaamd: „De Bataafsche Republiek” of „’t Bataafsch Gemeenebest”.

Deze nieuwe Republiek sloot een verbond met Frankrijk te 's-Gravenhage op 16 Mei 1795. Bij dit verdrag erkende de Fransche Republiek de nieuwe „Bataafsche Republiek” als een onafhankelijke en vrije staat en garandeerde de afschaffing van het stadhouderschap.

Zeeuwsch Vlaanderen, Maastricht en Venlo bleven in het bezit van Frankrijk, terwijl Vlissingen een gemeenschappelijke haven zou zijn met een Fransche bezetting. De Bataafsche Republiek moest 100 miljoen gulden oorlogsschatting betalen.

Op 27 Augustus 1799 landde een Engelsch leger van 20.000 man tusschen Bergen en Den Helder en op 15 September had een tweede landing plaats van een Engelsch-Russisch leger van 26.000 man, doch deze werden op 19 September 1799 bij Bergen door een Fransch-Bataafsch leger onder Generaal Brune verslagen.

Raadspensionnaris van 't Bataafsch Gemeenebest was *Rutger Jan Schimmelpenninck*.

In dit tijdperk zijn de munten nog geslagen volgens het oude provinciale type en in de munthuizen van verschillende provincies n.l.:

Gelderland	(muntplaats	Harderwijk)
Holland	(„	Dordrecht, Enkhuizen, Hoorn)
West-Friesland	(„	Enkhuizen)
Zeeland	(„	Middelburg)
Utrecht	(„	Utrecht)
Overijssel	(„	Kampen)

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

Wel zijn er verschillende ontwerpen voor nieuwe munten gemaakt waarvan er in de verzameling van 's Rijks Munt bewaard zijn gebleven. (Zie Besier op. cit. blz. 19—22, en A. O. van Kerkwijk. Jaarboek 1926), die echter nooit zijn uitgevoerd, terwijl één ontwerp als proefmunten geslagen is (zie de beschrijving op blz. 51/52).

Gaan wij thans over tot de beschrijving van de

GOUDEN MUNTEN.

Dubbele Dukaat. Ridder met zwaard en pijlbundel met 7 pijlen, staande tusschen het jaartal en op een grond.

Omschrift om binneneirkel CONCORDIA RES - PAR : CRES: en provincienaam (zie hieronder).

Keerzijde. In een versierd vierkant MO : ORD : - PROVIN : - FOEDER : - BELG. AD - LEG. IMP.

Kartelrand.

HOLLAND

HOL. (met PAR. CRES. en geen punten achter FOEDER)

1

1 1795

RRR

2 1802

RRR

UTRECHT

TRA. wapentje van Utrecht.

10

3 1796

RRR

4 1797

RRR

5 1798

RRR

6 1799

RRR

7 1800

RR

8 1801

RR

9 1802

RR

10 1803

R

11 1804

R

12 1805 (met groote 8)

R

13 In het Centraal Museum te Utrecht bevindt zich een proefslag in koper van een Dubbelen Dukaat 1801 Utrecht (ingestempeld met DD). RRR

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

Dukaat. *) Zelfde type als de Dubbele Dukaat doch zonder grond onder de voeten van den ridder en zonder binnencirkel.

*) In de Nederlanden is de Dukaat het eerst voorgeschreven bij plakkaat van Leicester van 4 Aug. 1586. De eerste muntslag hiervan had plaats te Dordrecht voor de provincie Holland in 1587. Het type is sindsdien vrijwel onveranderd gebleven. Alleen de stijl is veranderd.

GELDERLAND

D.G. & C.Z.

Het omschrift op de voorzijde is afgekort tot CONC. RES. PAR. - CRESC.

Op de keerzijde FOEDER: i.p.v. FOEDER:

HOLLAND

HOL.

Omschrift CONCORDIA.

RES - PAR. CRES.

Keerzijde MO : ORD : -
PROVIN. - FOEDER - BELG.
AD - LEG. IMP.

Muntplaats: 1) *Dordrecht* (zonder muntmeesterteeke)

2) *Enkhuizen* (muntmeesterteeke ★
van Hessel Slijper.
Zie blz. 18).

UTRECHT

TRA. wapentje van Utrecht.

Omschrift CONCORDIA -

RES - PAR : CRES :

Keerzijde MO : ORD : -
PROVIN : - FOEDER : -
BELG. AD - LEG. IMP.

17

29

26a

39b

14 1795 44910 RR

15§ 1797*) 420 RRRR

*) Volgens een opgave uit een lijst, die de heer A. O. van Kerkwijk mij ter hand stelde, zijn er in Aug.—Oct. 1797 voor 6 Mark gouden Geldersche Dukaten geslagen. De Voogt (op. cit.) vermeldt echter dit jaartal niet.

19 1795 R

20 1796 R

§ a) met HOL* RRR

21§ 1797 RR

a) met HOL* RRR

22§ 1798 6930 RRR

23 1799 6370 RRR

31 1795 var. met PAR.

CRES.

32 1796 R

33§ 1797 RR

34§ 1798 RR

35 1799*) RR

*) Voor een proefslag met borstbeeld van Lodewijk Napoleon. Zie No. 131.

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

Dukaat

GELDERLAND			HOLLAND			UTRECHT			
16	1800	1.296.550 stuks	RRR	24	1800	RR	36	1800	S
17	1801		RR	a) met HOL*	RRR	37	1801	S	
18	1802		RR	25	1801	R	38	1802	
				§ a) met HOL*	RRR	39	1803		
				26	1802	R	a) met PAR: CRES:		
				a) met HOL*	RRR	b) met PAR. CRES.			
				b) met HOL. variëteit		40	1804	S	
				zonder punt		41	1805		
				na CONCORDIA		a) met grootere cij-			
				<i>Keerzijde.</i> MO :		fers van het jaar-			
				ORD - PROVIN -		tal en met fout			
				FOEDER - BELG AD		CRE:STRA De s is			
				- LEG. IMP	R	dubbel geslagen			
				27	1803	RR	RRR		
				28	1804	RR	Van 1794—1805 zijn		
				29	1805*)	RRR	er 8.858.295 stuks ge-		
				Van 1793—1806 zijn		slagen. (Zie ook No.			
				er in <i>Dordrecht</i>		119).			
				2.861.825 Dukaten ge-					
				munt en van 1796—					
				—1803 in <i>Enkhuizen</i>					
				630.455 stuks.					
				*) Zie noot na No. 120.					
				30	In de veiling van de Fa. J. Schulman van 16 Nov. 1925 is voorgekomen een proefslag in <i>koper</i> van een Dukaat 1801, geslagen op een Zeeuwschen Duit van 1796.				

In het Kon. Penning Kabinet bevindt zich een afgietsel in gips van een, met valsche (moderne) stempels vervaardigden, Gouden Ridder met jaartal 1796.

ZILVEREN MUNTEN.

Dukaton of Zilveren Ridder.

Ruiter naar rechts galoppeerend boven het wapen van Utrecht.

Omschrift MO : NO : ARG : CON - FGE : BELG : PRO : TRAI.

Keerzijde. Gekroond Generaliteits-wapen door 2 leeuwen gehouden.

Het jaartal onder het schild.

Omschrift (muntteken: wapentje van Utrecht) CONCORDIA - RES PARVÆ - CRESCUNT.

Kabelrand.

43

Alleen van de provincie Utrecht.

42	1796	RRR	} Slechts enkele exemplaren bekend (geslagen als Nieuw-jaarsgeschenk)
43	1798	RRR	
			in 1796 voor 58 Mark Zilveren heele en halve Dukatons.
			„ 1798 „ 48 „ „ „ „ „ „ „ „

Halve Dukaton of Halve Zilveren Rijder.
Zelfde type als de Dukaton.

45

Alleen van de provincie Utrecht.

44	1796	RRR	} Slechts enkele exemplaren bekend (geslagen als Nieuw-jaarsgeschenk). Zie boven.
45	1798	RRR	

Er zijn ook een Dukaton en $\frac{1}{2}$ Dukaton met jaartal 1799 voorgekomen, doch dit zijn m.i. vermoedelijk latere afslagen.

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

Rijksdaalder met den staanden man of Zilveren Dukaat.

Staande ridder met zwaard en het gekroonde *provinciale* wapen.

Omschrift MO : NO : ARG : PRO : CONFØ : BELG : (en naam van de provincie).

Keerzijde. Gekroond Generaliteitswapen tusschen het jaartal.

Omschrift CONCORDIA RES PARVÆ CRESCUNT.

Kabelrand.

48

55

58

GELDERLAND

D : GEL : & : C : Z.

Omschrift beginnend MO : ARG :

PRO : CONF :

Boven de kroon *

Punt tusschen de woorden op de keerzijde.

Muntmeesterteekeu: *korenaar*
(M. H. Lohse).

HOLLAND

HOLL : *

Boven de kroon . : .

Muntpl. Enkhuizen

Muntmeesterteekeu ★
(Hessel Slijper)

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

46§1795 *)	5000 stuks	RRR
47§1797 **)	13.600 „	RRR
48 1800	253.925 „	RR
49 1801		RR
50 1802		RR

*) De Voogt (op. cit.) No. 587 zegt: geslagen volgens de rekeningen.

**) Volgens een opgave uit een lijst, die de heer A. O. van Kerkwijk mij verschaft heeft, zijn er in Aug.—Oct. 1797 voor 1549 Mark Zilveren Geldersche Dukaten geslagen. De Voogt vermeldt echter dit jaartal niet.

51 1796	2.667.670 stuks	S
52§1797		R
53 1798		R
54 1799		R
55 1800		R
56 1801		R
57 1802		R
58 1806 *)		RR

*) Te Hoorn geslagen. Andere stempels. Muntmeester: Mr. W. D. Verschuer. De letters van de omschriften zijn grooter, en op de keerzijde doorlopend. Boven de kroon een roosje. Proefslag, bedoeld als reclame van den muntmeester, om de opdracht voor de aanmunting te krijgen. Er zijn 1½ zak proefstukken geslagen.

58a In 's Rijks Munt is een proefslag in koper.

WEST-FRIESLAND

WESTFRI :

Boven de kroon . : .

59 1795 met stempelfout CRESCNUT i.p.v. CRESCUNT	RR
60 1796	RR

60

ZEELAND

COM : ZEL.

Omschrift beginnend met MON :

NOV : ERZ. CONFOED :

Boven de kroon twee sterren * *

Muntteeken: burchtje (Middelburg).

UTRECHT

TRAI.

Muntteeken: wapentje van Utrecht.

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

Rijksdaalder

ZEELAND

- 61** 1795 *a)* Jaartal hoog geplaatst.
b) Jaartal laag geplaatst.
 geen punten achter
 MON

Van 1792—1796 zijn er 2.388.780 stuks geslagen.

- 62** 1796 RR

- 63** 1798 *a)* Jaartal in den stem-
 pel veranderd uit
 1796.
b) Jaartal niet veran-
 derd. Een dikke punt
 achter CRESCUNT.

Nos. 63a en b te zamen 99.025 stuks.

UTRECHT

- 64** 1795 R

- 65** 1796

- 66** 1797 R

- 67** 1798 R

- 68** 1799 R

- 69** 1800 S

- 70** 1801 *a)* TRAI. R

- b)* TRAI: en 18—01 R

- 71** 1802 R

- 72** 1803

- 73** 1804 (groote 4)

- 74** 1805

Van 1795—1805 zijn er 6.282.780 stuks geslagen.

73a Er bestaat een proefslag in brons vanden
 Rijksdaalder met jaartal 1804 RRRR

63a

63b

74

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

OVERIJSEL

TRANSI:

Omschrift MO : NO : ARG : CONFÆ : BELG : PRO : TRANSI :

Muntmeesterteekenen: adelaar (Nic. Wonneman).

75§ 1795 RRR

76 1796 RR

Volgens de muntbusopeningen zijn er van 6 Juli 1795—23 October 1796 49.900 stuks geslagen. Of er echter met jaartal 1795 bestaan is niet zeker.

76

3 Gulden

De Nederlandsche Maagd (vroeger beschreven als Pallas) met speer waarop een vrijheidshoed. Haar linkerarm steunt op een bijbel,

78

79

83b

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

die op een altaar staat *). Het jaartal in de afsnede onder de Maagd.

Omschrift HAC NITIMVR - HANC TVEMVR

Keerzijde. Gekroond Generaliteitswapen tusschen 3 - G^L.

Omschrift MO : ARG : ORD : FCE : BELG : (en naam van de provincie).

Kabelrand.

Er bestaan kleine variëteiten in de houding van arm en hand, in de grootte van den bijbel enz.

GELDERLAND

D : GEL : & : C : Z :

Muntmeesterteeken: korenaar

77 1795 a) groote letters.

b) kleine letters.

± 178.430 stuks

78 1796 44.565 stuks R

a) Jaartal in den stem-
pel veranderd uit
1795 R

HOLLAND

HOLL : of HOLL.

De waarde als 3 - G

In het omschrift FÆD: i.p.v. FCE:

79 1795 met HOLL.

80 1796 a) met HOLL: S

b) met HOLL. S

81 1797 met HOLL. R

82 1798 met HOLL. RRR

83 1800 a) met roosje op het mid-
den van het altaar en
met HOLL:

b) zonderroosje, met HOLL.

c) als b) met HOL.

84 1801 R

Van 1795—1801 zijn er 1.084.305 stuks
geslagen.

85a

85c

85b

WEST-FRIESLAND

WESTF:

- 85** 1795 *a)* altaar versierd met een roosje tussen 2 bladeren.
b) altaar geribd en met een guirlande versierd
 Kleinere letters. R
c) altaar zonder ribbels, alleen met guirlande.

R

86 1796 als type *c*.

R

87a

87b

1 Gulden

Beschrijving als de 3 Gulden (blz. 45—46) met 1 - GL

GELDERLAND

D : GEL : & : C : Z :

Muntmeesterteeken : korenaar.

HOLLAND

HOLL.

De waarde als 1 - G

In het omschrift FÆD: i.p.v. FOE:

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

89a

91

92

GELDERLAND

89 1795 $\pm$ 790.390 stuks

a) gewoon

b) var. met G^L. lager geplaatst.

90 1796 42.200 stuks

R

HOLLAND

91 1795 731.680 stuks

92 1797 met HOLL: * (of *)

(te Enkhuizen geslagen, onder den muntmeester Hessel Slijper)
Rond altaar met guirlande.
Kleinere letters en met 1 - G^L.
en weer FCE: 229.980 stuks R

93 1800 40.395 stuks

a) met HOLL. S

b) met HOLL: S

95a 2)

95b

98

100

WEST-FRIESLAND

WESTF:

- §1795 R
1796
a) altaar versierd,
zonder guirlande.
1) met WESTF:
2) met WESTF.
b) rond altaar met
guirlande. Kleinere
letters R

UTRECHT

TRAI.
met FÆD: en 1 - G
Muntteeken: wapentje
van Utrecht.

- 96 1795 RR
97 1798 S
98 1799 S

Van 1794—1800 zijn er
50.110 stuks geslagen.

OVERIJSEL

TRANSI
met FÆD: en 1 - G
Muntmeesterteeke:
adelaar.

- 99 1795 R
a) met TRANSI.:
(dus zonder de
adelaar) R
100 1796 R

Te zamen 615.105 stuks
geslagen.

$\frac{1}{2}$ Gulden

Beschrijving als de 3 Gulden (blz. 45) met het jaartal boven de kroon.

101

WEST-FRIESLAND

WESTF:
met $\frac{1}{2}$ - G^L

101 1796

102

UTRECHT

TRAI.
met X - ST^T i.p.v. $\frac{1}{2}$ - G^L en FÆD:
i.p.v. FÆ:
Muntteeken: wapentje van
Utrecht.¹⁾

- 102 1795
103 1796

R

2 Stuiver

Gekroond wapenschild tussen 2 - S

Keerzijde. Muntteeken: wapentje van Utrecht tussen twee punten, TRA - IEC - TUM en jaartal.

Kabelrand.

Alleen provincie Utrecht.

104 1796 } ± 33.765 stuks.
105 1799 }

105

KOPEREN MUNTEN.

2½ Stuiver of ⅛ Livire *). Noodmunt gedurende de Fransche bezetting in Zeeland geslagen.

Gekroond wapen van Zeeland.

Omschrift LUCTOR ET EMERGO

Keerzijde. Opschrift ⅛ - LIVIRE - IS - 2½ - STUIVER tussen het jaartal 1795.

Gladde rand.

106 1795 RR

106

*) Met het woord „livire” wordt het Fransche woord „livre” = *pond* bedoeld, waarmede in den handel toen nog gerekend werd.

Volgens het Vervolg van Van Loon (op. cit.) deel X blz. 450, zou het opschrift eigenlijk moeten luiden ⅛ Livre = 2½ Sols, want in een Fransch „livre” gingen 20 sols, terwijl een Fransche „Sol” echter niet gelijk was aan een Zeeuwschen „stuiver”. (Zie hierover ook *Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* 1896 blz. 233: iets over de Geschiedenis der Zeeuwsche assignaten, door Mej. M. de Man.)

Duit

Gekroond wapen van Zeeland.

Omschrift LUCTOR ET EMERGO

Keerzijde. Opschrift ZEE - LAN - DIA en jaartal, in een krans.

Alleen provincie Zeeland.

Muntteeken: burehtje tussen *—*

107 1795

108 1796 ¹⁾

109 1797

a) variëteit met 1797 over 1796.

b) met 1797 over 1769 (*sic!*)

(R)

Degene die de stempels van 1796 moest veranderen, heeft dus in plaats daarvan de stempels van 1769 genomen!

109a

¹⁾ In het Kon. Oudh. Gen. te Amsterdam (en ook in het Kon. Penning-Kabinet te 's-Gravenhage) bevindt zich een misslag van dezen duit. De stempels op de voor- en keerzijde zijn slechts voor de helft op het muntplaatje gekomen.

ONTWERPEN („Proefmunten”) voor een serie nieuwe munten voor 't Bataafsch Gemeenebest*).

De 2e Kamer verwierp de ontworpen nieuwe muntwet en de serie werd niet uitgegeven.

Er zijn in het geheel slechts **3 of 4 series** in zilver geslagen (één serie is in het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage). Bovendien nog enkele aparte stukken in zilver, tin of lood, en (verguld) carton. Ze zijn dus RRRR.

De munten zijn vervaardigd door *J. G. Holtzhey* in samenwerking met *David van der Kellen Sr.* en in overleg met den Secretaris van Financiën: *I. J. Alexander Gogel*.

De 3 Gulden en 10 Stuiver zijn geslagen op de oude provinciale munten van die waarde, opdat de middellijn en het gewicht precies dezelfde zouden zijn.

De oude voorstellingen werden zoo veel mogelijk verwijderd, maar zijn toch nog eenigszins zichtbaar.

*) Zie over deze munten en de ontwerpteekeningen, die daaraan voorafgingen, het belangrijke artikel van den heer **A. O. van Kerkwijk** (oud-directeur van het Kon. Munt- en Penningkabinet) in het Jaarboek 1926.

110—114

110 3 Gulden. Gevleugelde jongeling met pijl plaatst een vrijheidshoed op het boek der nieuwe staatsregeling, dat op een altaar ligt. Een

DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

opgaande zon op den achtergrond. Het jaartal 1800 in de afsnede.
Omschrift EEN EN ONDEELBAAR STERK.

Keerzijde. Eikenkrans waarin $\frac{3}{GL}$

Omschrift BATAAFSCH GEMEENEBEST. - 'T 6 JAAR.

Zilver 42 mm., 31,5 gram.

Gladde rand.

110a De looden proefslag is van een andere teekening dan de zilveren o.a. zonder opgaande zon, zonder stralen om den vrijheidshoed, de jongeling zonder gordel enz.

111 1 Gulden. Eenzijdige proefslag van de *keerzijde*, als No. 110 met $\frac{1}{GL}$

De andere zijde is glad met een parelrand.

Zilver 33 mm., 10,5 gram.

Gladde rand.

112 10 Stuiver. Eenzijdige proefslag van de *keerzijde*, als No. 110 met $\frac{10}{St.}$

Keerzijde glad met parelrand.

Zilver 28 mm., 5,2 gram.

Gladde rand.

113 5 Stuiver. Altaar met wetboek en vrijheidshoed. In de afsnede het jaartal 1800.

Omschrift EEN EN ONVERDEELD STERK.

Keerzijde als de 3 Gulden met $\frac{5}{St.}$

Zilver 25 mm., 4,1 gram.

Gladde rand.

114 2 Stuiver. Voorzijde als de 5 Stuiver.

Keerzijde als de 3 Gulden met $\frac{2}{St.}$ en 'T 5 JAAR.

Zilver 20 mm., 2 gram.

Gladde rand.

Er bestaan van deze serie ook afslagen van, in de 20e eeuw in het buitenland gemaakte, valsche stempels.

II. HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON 1806—1810 ¹⁾

Op aandringen van Napoleon werd bij een verdrag op 24 Mei 1806, zogenoemd op verzoek van de Bataafsche Republiek, zijn broer Louis Bonaparte aan het hoofd van de Nederlanden geplaatst.

Op 5 Juni 1806 werd hij te Parijs tot Koning geïnstalleerd, waarop Lodewijk Napoleon zijn broer antwoordde, eindigende aldus: „J'irai régner en Hollande puisque ces peuples le désirent et que Votre Majesté l'ordonne”.

In 1807 na den Vrede van Tilsit werd het Prinsdom Oostfriesland en de Heerlijkheden Jever en Knyphausen bij het Koninkrijk Holland gevoegd, terwijl Vlissingen aan Frankrijk werd afgestaan.

In 1809, toen de Engelschen op Walcheren geland waren, bekommerde Napoleon zich niet meer om zijn broer, maar benoemde Bernadotte tot bevelhebber der troepen aldaar. Lodewijk Napoleon werd onder toezicht gesteld, maar hij vertrok op 1 Juli 1810 naar Teplitz in Bohemen, nadat hij eerst afstand had gedaan ten behoeve van zijn zoons Napoléon-Louis (de Hertog van Berg) en Charles-Louis-Napoléon (de latere Keizer Napoléon III), doch op 13 December 1810 werd de inlijving bij Frankrijk een feit.

Lodewijk Napoleon is op 11 September 1778 te Ajaccio op Corsika geboren en hij overleed op 25 Juli 1846 te Livorno (Italië). Hij is begraven in St. Leu-Taverny (Frankrijk). Hij was gehuwd met Hortense de Beauharnais, dochter van Joséphine de Beauharnais, de eerste gemalin van Napoléon I.

Onder de regeering van Koning Lodewijk Napoleon werden de munthuizen der verschillende provincies, die nog tijdens de Bataafsche Republiek geëxisteerden hadden, opgeheven (1 Jan. 1807) en alleen UTRECHT bleef als muntplaats gehandhaafd, hoewel eerst Amsterdam als zoodanig aangewezen was. (Koninklijk Besluit 17 Sept. 1806 No. 18).

De muntmeester in dit tijdperk was *G. J. L. du Marchie-Sarvaas*, die als muntmeesterteeken op de munten van het nieuwe type een „bij” voerde.

Vooreerst zijn de munten echter nog steeds volgens het oude type van de Republiek geslagen. Weldra komen de eerste proeven met de beeltenis van den Koning en de invoering van een decimaal systeem. Na 11 Februari 1808 mochten er geen munten van het oude type meer geslagen worden. Nieuwe muntpersen werden in Parijs besteld, speciaal met werktuigen om ingedrukte letters op den rand te slaan (*in den ring*), door de zorg van den Franschman *De Salneuve*.

(De Salneuve verzocht om den titel van „Mécanicien de S.M. le Roi de

¹⁾ Zie over dit tijdperk het belangrijke werk van den heer A. O. van Kerkwijk (oud-directeur van het Kon. Munt- en Penningkabinet): *De Munten van Koning Lodewijk Napoleon*, verschenen in het Jaarboek 1914 van het Kon. Nederl. Genootsch. voor Munt- en Penningkunde.

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

Hollande" te mogen voeren, ter vergoeding van het verlies van één zijner vingers tijdens zijn werkzaamheden en tot blijk van tevredenheid).

Minister van Financiën was destijds *I. J. Alexander Gogel*, die zich veel met den nieuwen muntslag heeft bezig gehouden.

Talrijke nieuwe ontwerpen zijn er in dien tijd vervaardigd, waarvan er echter verscheidene afgekeurd zijn.

Koperen of bronzen munten zijn niet aangemunt.

De oude munten van de Vereenigde Provinciën en van de Bataafsche Republiek bleven ook nog gehandhaafd en werden op 17 September 1806 bij decreet volgens een bepaald tarief vastgesteld o.a.:

Gouden Ridder op 14 Gulden

$\frac{1}{2}$ „ „ „ 7 „

Gulden „ 20 Stuivers

de veelvouden en onderdeelen naar verhouding

Dukaton op 63 Stuivers

Rijksdaalder op 50 „

Zeeuwsche Rijksd. op 52 „

Schelling op 6 „

Gestempelde Schelling $5\frac{1}{2}$ „ (zesthalf = zesde stuiver half)

8 Duiten voor één Stuiver.

De gouden Dukaten bleven als negotiepenningen in omloop d.w.z. dat er geen vastgestelde koers voor was; deze daalde of steeg al naargelang de goudprijs, terwijl ze geen wettig betaalmiddel waren, maar alleen een vastgesteld gewicht en gehalte aan goud vertegenwoordigden.

In dit tijdperk zijn de volgende munten geslagen:

A. Munten volgens het oude provinciale type.

GOUDEN MUNTEN.

Dubbele Dukaat, nog volgens het oude provinciale type van Utrecht.

Ridder met zwaard en pijlbundel, staande op een grond. Jaartal aan weerszijden van den ridder.

Omschrift om binnencirkel CONCORDIA RES - PAR : CRES : TRA. wapentje van Utrecht.

Keerzijde. In een versierd vierkant het opschrift MO : ORD : - PROVIN : - FOEDER : - BELG. AD - LEG. IMP.

Kartelrand.

115 1806 RR

116 1807 RR

117 1808 RR

116

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

Dukaat, nog volgens het oude provinciale type van *Utrecht* *), als voren, doch zonder grond onder de voeten van den ridder en zonder binnencirkel.

118a

118b

119a

119b

- 118** 1806 a) met groote cijfers van het jaartal
b) met kleinere cijfers

- 119** 1807 a) met gewone rechte 7
b) met kromme 7

Van 1805—1807 zijn er geslagen 2.518.180 stuks (zie ook No. 41).

- 120** 1808 37.310 stuks S

*) Volgens officieele opgave zouden er in 1806 ook nog in *Dordrecht* voor de provincie **Holland** 526 dukaten geslagen zijn.

Geen enkel is er tot op heden teruggevonden. De heer A. O. van Kerkwijk (op. cit. blz. 35, No. 3, noot) vermoedt, „dat zij geslagen zijn met den ouden stempel van 1804.”

Ik meen echter, dat het eerder die met het uiterst zeldzame jaartal 1805 zouden kunnen zijn (No. 29 van dit boek).

In den catalogus Rijnbende (op. cit.) staat vermeld, dat de laatste stempel, die van 1804 is, terwijl er echter in de veiling bij de Fa. J. Schulman op 16 Nov. 1925 No. 921 een exemplaar met het jaartal **1803** is voorgekomen.

ZILVEREN MUNTEN.

Rijksdaalder met den staanden man of Zilveren Dukaat, volgens het oude provinciale type van *Utrecht*.

Beschrijving als No. 64—74.

- 121** 1806 *) 580.035 stuks S

- 122** 1807 150.700 „ R

- 123** 1808 343.410 „ S

Van dezen Rijksdaalder 1808 bestaan veel verschillende stempels, o.a. in de plaatsing van het lint, dat eindigt:

- a) onder de A van ARG
b) tusschen de A en R van ARG
c) onder de R van ARG

terwijl tevens de stand van het jaartal ten opzichte van het woord **CONCORDIA** dan anders wordt n.l. de 8

- a) bij de D
b) bij DI
c) bij IA

*) Voor den Rijksdaalder 1806 te Hoorn geslagen voor **Holland** zie No. 58.

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

Daarenboven zijn er nog meerdere kleine variëteiten en bovendien een stempel
d) met **FRO** in plaats van **PRO** RR

123b

123c

B. Munten volgens een nieuw type met het borstbeeld van den Koning.

GOUDEN MUNTEN.

20 Gulden. Borstbeeld van den koning naar links.

Omschrift **LODEW. NAP. KON. VAN HOLL.**

Keerzijde. Gekroond wapen van het Koninkrijk Holland tussen 20 - GN. Onder het wapen het jaartal en het muntmeesterteeke: bij.

Omschrift **KONINGRIJK - HOLLAND.**

Kantschrift **DE NAAM DES HEEREN ZY GELOOFD ***.

124 1808

RRRR

125 1810

RRR

125

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

Er bestaan bronzen of verguld bronzen proefslagen van dit 20 Guldenstuk met het jaartal:

124	1808	a) met naam van den graveur George F.(cit) op de afsnede van den hals en met kantschrift DE NAAM ENZ. GEEOOFD (sic!).	RR
		b) als voren met GELOOFD	RR
		c) als voren, doch zonder het kantschrift.	RR
		d) zonder naam van den graveur, doch met kantschrift.	RR

10 Gulden. Beschrijving als het 20 Guldenstuk, met 10 - G^N

126 1808 RRR

Op de afsnede van den hals de naam van den graveur GEORGE. F. Met kantschrift als No. 124.

127 1810 zonder naam van den graveur.

a)	met kantschrift	RRR
b)	zonder kantschrift, vermeld in Catalogus Keer	RRR

127a

Er bestaat ook een proefslag in brons met het jaartal:

128 1810 RRRR

(In het kantschrift ...E NAAM ENZ. GELOOF...)

en een proefslag in zilver met het jaartal:

128a 1808 met naam van den graveur en kantschrift RRRR

Dukaat, 1ste nieuwe type.

Borstbeeld van den koning naar links.

Omschrift LODEW. NAP. KON. VAN HOLL.

Keerzijde. Staande ridder met zwaard en pijlbundel, tusschen het jaartal.

Omschrift EENDRAGT - MAAKT MAGT.

Kartelrand.

130

129	1808	a) middellijn 20 mm.	R
		b) middellijn 21 mm. met den naam van den graveur <i>George</i> (in schrijffletters) onder het borstbeeld. De stempel van dezen Dukaat werd afgekeurd.	RRRR
		§c) als a) doch met breeden buitenrand, zoodat de middellijn 22 mm. is. De doorsnede van deze munt was te groot. De buitenrand werd verwijderd en zoo ontstond a).	RRRR

(In het Kon. Munt- en Penningkabinet en in 's Rijks Munt bevinden zich alleen een afslag in bordpapier van voor- en keerzijde, resp. afslag der keerzijde in lood).

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

130 1809 S

131 In het Kon. Munt- en Penningkabinet bevindt zich een proefslag in goud en in brons voor dezen Dukaat door den graveur D. van der Kellen, doch zonder zijn naam. Het borstbeeld van den koning is naar *rechts*.

Omschrift NAP. LODEW. I. KON. VAN HOLL.

Voor de keerzijde heeft men den ouden, reeds bestaanden, stempel van een Dukaat met den staanden ridder van 1799 gebruikt (No. 35).

Deze Dukaten met den stempel van v. d. Kellen zijn niet aangemunt. RRRR

Van de Nos. 129/130 zijn te zamen 282.870 stuks geslagen, doch zij moesten weer versmolten worden voor de volgende Dukaten, zoodat ze nu zeldzaam geworden zijn.

Dukaat, 2de nieuwe type.

Voorzijde als het 1ste type.

Keerzijde. Gekroond wapenschild van het Koninkrijk Holland.

Onder het wapen het jaartal en het muntmeesterteeken: *bij*.

Omschrift KONINGRIJK - HOLLAND.

Kartelrand.

132

132 1809 gewone slag

Er bestaan echter van dezen Dukaat verschillende stempels, o.a.:

- a) met open letters in NAP KON. VAN,
de bij heeft pooten. Breedte stempel 20 à 21 mm. RR
- b) met open letters in NAP,
de bij heeft angel en pooten. RR
- c) met LODEWVV en op de keerzijde HOLLAND en 1809 (open 8)
op de keerzijde ziet men den omtrek van het hoofd van den koning. RR
- d) bovendien is er een dikke proefslag in lood voorgekomen. RR

133 1810 gewone slag.

Van 1809 en 1810 te zamen zijn er 2.370.620 stuks geslagen.

ZILVEREN MUNTEN.

Rijksdaalder, 1ste nieuwe type (met den staanden ridder).

Borstbeeld van den koning naar rechts.

Omschrift LODEW. NAP. KON. VAN HOLL.

Keerzijde. Staande ridder met zwaard en, aan een lint, het gekroonde wapen van het Koninkrijk Holland. Het jaartal in de afsnede.

Omschrift EENDRAGT - MAAKT MAGT

Kabelrand.

134

134 1809 RRR

Er bestaan ook de volgende proefslagen van dezen Rijksdaalder:

a) in donker brons,	RRR
b) in licht brons,	RRR
c) in verzilverd brons,	RRR
d) in verguld koper,	RRR
e) in lood met gladden rand.	RRR

Rijksdaalder, 2de nieuwe type (Wapen met R - D^R)

Voorzijde als voren.

Keerzijde. Gekroond wapenschild van het Koninkrijk Holland tussen R - D^R

Onder het wapen het jaartal en het muntmeesterteekeu: *bij*.

Omschrift KONINGRIJK - HOLLAND.

135

135 1809 RR

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

2½ Gulden. Borstbeeld van den koning naar rechts. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur GEORGE F.

Omschrift LODEW. NAP. KON. VAN HOLL.

Keerzijde. Gekroond wapenschild tusschen 2½ - G^N. Onder het schild het jaartal en het muntmeesterteekeken: *bij*.

Omschrift KONINGRIJK - HOLLAND.

Kantschrift DE NAAM DES HEEREN ZY GELOOFT ★

136a

136 1808 a) met volledige signatuur GEORGE F.

RR

b) G - - - F alleen zichtbaar

RR

Het komt ook wel voor, dat de naam van den graveur vrijwel onzichtbaar is of dat er meerdere letters dan bij b) zichtbaar zijn.

Er bestaan proefslagen in brons met de jaartallen:

137 1808 lichtbrons,

RRR

138 1809 donkerbrons,

RRRR

en een proefslag in lood met het jaartal:

139 1808 zonder kantschrift en met G—F op de afsnede van den hals.

RRR

Serie ontwerpen 1807 voor een 50, 20 en 10 Stuiverstuk (door J. G. Holtzhey).

Borstbeeld van den koning naar rechts.

Omschrift LODEWYK DE EERSTE KONING VAN HOLL.

Keerzijde. Gekroond wapen van het Koninkrijk Holland op twee gekruiste schepters verbonden door een guirlande, waarin het jaartal 1807. Ter weerszijden van het wapen de waarde-aanduiding.

Kantschrift SIT.... ♦ NOMEN.... ♦ DOMINI.... ♦

BENEDICTVM.... ♦

140 50 Stuiver

RRRR

141 20 Stuiver

RRRR

142 10 Stuiver

RRRR

140—142

140a/142a Deze serie bestaat ook *zonder kantschrift*.

RRRR

143

Terwijl er ook proeven bestaan in lood van voor- en keerzijde, o.a. een variëteit met HOLLAND i.p.v. HOLL. en een groote E in EERSTE

144/145

In de verzameling Stephanik (op. cit.) en later in de veiling van de Fa. J. Schulman op 16 Nov. 1925, No. 935/936 zijn voorgekomen twee verschillende ontwerpen in gips voor de voorzijde van een 50 Stuiverstuk zonder omschrift, door *H. Lageman*. (Vgl. v. Kerkwijk 5 en 6; Nahuys Suppl. pl. III. 20 en 21),

146

terwijl in de veiling van de Fa. J. Schulman op 12 Maart 1930, No. 1190 een ontwerp van de voorzijde in tin is voorgekomen, door (*J. G. Holtzhey*) met Latijnsch omschrift LVDOVICVS PRIM. REX HOLLANDIÆ ETC. (v. Kerkwijk 11; Nahuys plaat VI. 36).

146

[61]

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

Ander ontwerp van een 50 Stuiverstuk, door George.

Borstbeeld naar rechts door GEORGE F

Omschrift NAP. LODEW. I. KON. VAN HOLL.

Keerzijde. Het gekroonde wapenschild tusschen 50 - S^s. Onder het schild het jaartal 1807 en het muntmeesterteekeken: *bij*.

Omschrift (f o u t i e f) KONING - RIK - VAN HOLLAND

Gladde rand.

147

148

147 1807

RRRR

a) variëteit met KONINGRIK-HOLLAND

RRRR

b) Proefslagen in brons zijn ook voorgekomen.

RRR

Dit ontwerp werd afgekeurd, maar met den stempel van de volgende 50 Stuiver 1807 werden 300 stuks geslagen, die door den Koning op de Nieuwjaarsreceptie 1 Jan. 1808 te Utrecht aan de aanwezige dames vereerd werden *).

Beschrijving als het ontwerp No. 147, doch nu op de keerzijde het omschrift KONINGRIJK - HOLLAND. en met *kabelrand*.

*) Van Kerkwijk, blz. 37; Nahuys, blz. 107.

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

148 1807 300 stuks

RR

- a) In de verzameling van 's Rijks Munt te Utrecht en ook in het Kon. Penning-Kab. te 's-Gravenhage bevindt zich een proefslag in brons,
- b) terwijl de voorzijde ook voorgekomen is met als keerzijde No. 160 voorzijde.

Door den graveur A. J. van der Monde werd de voorafgaande stempel nog weer eenigszins veranderd en met dezen veranderden stempel is eindelijk het volgende 50 Stuiverstuk geslagen. Dit is de eenige zilveren munt met portret van Lodewijk Napoleon, die werkelijk in omloop geweest is en die veelvuldig voorkwam.

Beschrijving gelijk aan No. 148, doch zonder graveursnaam op de afsnede van den hals.

Met ij i.p.v. ij in het woord KONINGRIJK

149a

149 1808 $\pm$ 2.465.807 stuks

(waarvan ongeveer 700.000 stuks in 1810 geslagen zijn, doch nog met het jaartal 1808).

Er bestaan verscheidene stempels van dit 50 Stuiverstuk, vooral verschillend in de grootte en in de pooten van het muntmeesterteken: bij

o.a.:

- a) groote bij,
- b) kleine bij,
- c) met een punt links van de bij,
- d) de punt na 1808 en die achter de D van HOLLAND in een verticale lijn, enz.
- e) Er is voorgekomen een exemplaar van deze munt ingestempeld met een Nederlandschen leeuw (niet officieel).

De volgende proefslagen in goud zijn bekend:

150 1807

RRRR

151 1808 a) gewicht 50 gram. 2 stuks geslagen.

RRRR

b) de waarde-aanduiding 50-S^s is weggeslepen.

Deze stukken zijn verleend als belooningspenningen (zie v. Kerkwijk blz. 45 en Nahuys plaat IX. 61).

RRRR

c) Van 151a bestaat een moderne afslag in goud wegende 41,5 gram.

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

1 Gulden, 1ste type. Proefslag met 1. - F.

Hoofd naar rechts. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur GEORGE F.

Omschrift NAP. LODEW I. - KON. VAN HOLL.

Keerzijde. Gekroond wapenschild van het Koninkrijk Holland tusschen 1. - F. Onder het schild het jaartal 1807 en het muntmeesterteeken: *bij.* Omschrift (foutief) KONINGRIJK - HOLLAND Kabelrand.

152

152 1807 *)

RRR

Van dit type werd ook een $\frac{1}{2}$ Gulden ontworpen met $\frac{1}{2}$ -F., waarvan de stempel aan den Minister van Financiën Gogel gezonden is.

Proefslagen hiervan zijn echter niet bekend (zie van Kerkwijk No. 23).

1 Gulden, 2de type met 1. - G^N

Beschrijving als voren, doch omschrift der voorzijde LODEW. NAP. KON. VAN HOLL. en op de keerzijde KONINGRIJK - HOLLAND. De waarde als 1. - G^N

Kantschrift DE NAAM DES * HEEREN ZY GELOOFD *

(Soms is een sterretje uit het kantschrift weggevallen).

155b

155a

155c

153 1808 *)

RR

*) Van den Gulden 1807 bestaan valsche stempels (neus anders van vorm enz.). Ook van den Gulden 1808 (afzonderlijke proefslagen van voor- en keerzijde) en van een Gulden 180. (laatste cijfer niet ingevuld). Zie hierover A. O. van Kerkwijk, Valsche munten van Koning Lodewijk Napoleon. Jaarboek 1915.

HET KONINKRIJK HOLLAND ONDER LODEWIJK NAPOLEON

- 154 1809** Naam van den graveur voluit R
- a) Van den naam van den graveur GEORGE F is vaak alleen maar zichtbaar
G(EO) . . . F S
- b) De naam van den graveur is niet zichtbaar. RR

155 1810

- a) met *geschubden rand*; vooruitstekende borst, RRR
- b) andere teekening van het borstbeeld; de nek is rechter. *Met kabelrand.* RRR
- c) weer andere teekening van het borstbeeld; de borst is afgeknot in plaats van
vooruitstekend. RRR

Er bestaan proefslagen in brons met de jaartallen:

156 1808 RRR

157 1809 RRR

10 Stuiver *)

Beschrijving als No. 153 met 10 - S.

Met kantschrift DE NAAM DES HEEREN ZY GELOEFD *

158a

158 1808 Naam van den graveur voluit. RRR

- a) De munt is soms zoo geslagen, dat de naam van den graveur GEORGE F niet
leesbaar is. RR
- b) In het Kon. Penningkabinet bevindt zich een proefslag in brons. RRR

*) Er bestaan ook valsche 10 stuiverstukken van 1808 (neus anders ge-
vormd enz.) en een exemplaar met 180- (oninegevuld jaartal). (Zie A. O. van
Kerkwijk. Jaarboek 1915, blz. 196).

159 1809

- a) met naam van den graveur GEORGE
soms echter slechts als GE . . . of GEORG zichtbaar, RR
- b) de naam van den graveur is niet zichtbaar, R
- c) als b), in het kantschrift GELOOF ★ D R
- d) zonder kantschrift. RRR

159 bis Er bestaat een glad muntplaatje in brons, ter grootte van het 10 Stuiverstuk,
alléén met het kantschrift. RRRR

Proefslagen volgens het nieuwe systeem van Salneuve (zie blz. 53) geslagen in een vlakken draairing op de muntpersen bestemd voor de munten van den Koning.

Voorzijde: *PIECE D'ESSAI - FRAPPÉE - EN VIROLLE PLEINE - PAR LE PROCÉDÉ - DE - SALNEUVE.*

Keerzijde: *SOUS LES - BALANCIERS - DESTINÉS - AUX MONNAIES - DE S. M. LE ROI - DE HOLLANDE - MDCCCVIII.*

Kantschrift *VIROLLE BRISÉE* *) *SURETÉ MONÉTAIRE.*

*) *Virolle brisée* = een ring met randschrift, waarin de munten geslagen werden en die uit drie deelen bestond voor het gemakkelijk losmaken der stukken.

A. Grootte van een Rijksdaalder, 38 mm.

160

160 1808

a) brons	RR
b) zonder het kantschrift, brons	R
c) met een ander kantschrift n.l.:	
DE NAAM DES HEEREN ZY GELOOFD *	
(zie van Kerkwijk No. 29),	
in brons R; d) in zilver	RRR

De letters van het jaartal zijn soms iets wijder uit elkaar geplaatst.
Zie ook No. 148b.

B. Grootte van een Gulden, 29 mm.

161 1808 met kantschrift als No. 160 c), brons RR

In dit tijdperk is er ook nog een munt te Utrecht geslagen voor rekening van **W. G. F. Graaf Bentinek, heer van Inn- en Knyphausen** ¹⁾.

De stempels voor dit **9 Grootstuk** zijn gesneden door **J. W. Marmé.**

¹⁾ Zie over deze munten het artikel van den heer A. O. van Kerkwijk in het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 1914, blz. 164—168.

roosje W. G. F. B. S. R. I. COM. DYN. IN KNIPHAUSEN (= Wilhelmus Gustavus Fridericus Bentinck Sacri Romani Imperii Comes Dynastes in Knyphausen = W. G. F. Bentinck Graaf van het Heilige Roomsche Rijk, Heer van Knyphausen).

Wapen Bentinck-Aldenberg.

Keerzijde. roosje MON. ARG. AD NORM. IMPERII. 1807. (= Moneta argentea ad normam imperii = zilveren munt volgens de norm van het Keizerrijk). Gekroonde dubbele adelaar tusschen de waarde-aanduiding 9 - G^R (= 9 Grote).

Zilver 3,3 gram.

162

162 1807 ongeveer 1480 stuks geslagen.

RR

Aan de Munt had men niet opgemerkt, dat in het omschrift IMPERII in plaats van IMPERII stond. De munten zijn daarom door Graaf Bentinck teruggezonden.

Er is toen een nieuwe stempel gemaakt door A. J. van der Monde, n.l.

G. G. F. BENTINCK S. R. I. COMES (= Guillelmus Gustavus Fridericus Bentinck Sacri Romani Imperii Comes). Gekroond wapen Bentinck-Aldenberg. Er onder, het jaartal 1807.

Keerzijde. Gekroonde leeuw naar links, daaronder de waarde-aanduiding 9 grote.

Omschrift roosje DYNASTES IN KNIPHAUSEN

Zilver 3,5 gram.

163

163 1807

R

- a) Een proefslag in goud is voorgekomen van een nieuwen stempel.
- b) eveneens een dikke proefslag (piedfort) in zilver.

III. DE NEDERLANDEN INGELIJFD BIJ HET FRANSCHKE KEIZERRIJK ONDER NAPOLEON I 1810—1814

De inlijving van het Koninkrijk Holland bij het Fransche Keizerrijk werd door een Besluit van den Franschen Senaat op 13 December 1810 afgekondigd.

Zij eindigde officieel bij den val van het Keizerrijk op 11 April 1814.

De Munt te Utrecht bleef behouden als muntplaats van het Rijk volgens Decreet van 4 Januari 1811 en sloeg de gouden en zilveren munten hieronder vermeld, geheel gelijk aan het Fransche type, doch met het *muntteeken*: visch (ook wel baarsje genoemd) en het *muntmeesterteeken*: mast, van den muntmeester G. J. L. du Marchie Sarvaas.

De munten in de overige Fransche munthuizen geslagen waren toen ook hier wettig betaalmiddel. Voor de volledigheid noem ik hier hun muntletters.

A	= Parijs	L	= Bayonne
B	= Rouaan	M	= Toulouse
BB	= Straatsburg	MA	= Marseille
C.L.	= Genua	Q	= Perpignan
D	= Lyon	R	gekroond = Rome
G	= Genève	T	= Nantes
H	= La Rochelle	U	= Turijn
I	= Limoges	W	= Rijssel (Lille)
K	= Bordeaux		

Ook nu nog bleven de oude muntspeciën in omloop tegen een tarief vastgesteld bij Keizerlijk Decreet van 30 Augustus 1810 ongeveer gelijk aan het decreet van 1806 (zie blz. 54). De omrekeningskoers was 1 Gulden (20 stuivers) = 2,10 Francs.

De munten van Utrecht dragen het jaartal 1812 en 1813.

Ook voor 1814 waren reeds uit Parijs de stempels ontvangen, doch toen de vrees ontstond, dat de Verbonden Mogendheden Frankrijk zouden binnenrukken, kreeg de Munt te Utrecht opdracht deze stempels desnoods te „biffeeren” (onbruikbaar maken) om te voorkomen, dat deze in handen van den vijand zouden vallen. Dit heeft men dan ook op 25 November 1813 gedaan. In het Kon. Penningkabinet bevinden zich „gebiffeerde” looden afslagen van de keerzijden met het jaartal 1814.

Op 28 November 1813 zouden ook, nadat Generaal Molitor de stad had verlaten en de Verbonden legers in de onmiddellijke nabijheid stonden, de muntschroeven verbroken en het bord met het opschrift „Monnaie Impériale” van den gevel van de Munt afgenomen zijn.

Deze vernietiging der muntpersen is uitgevoerd volgens een proces-verbaal¹⁾ van 28 November 1813 ondertekend door den essaieur generaal

¹⁾ Besier (op. cit.), blz. 16—17.

DE NEDERLANDEN INGELIJFD BIJ HET FRANSCH KEIZERRIJK

W. A. A. Poelman, den muntmeester G. J. L. du Marchie Sarvaas en door B. W. J. Visscher en R. 't Hoen.

Na de omwenteling, in April 1814, toen de muntinrichting geïnspecteerd werd, bleek echter, dat de 5 muntpersen (destijds uit Parijs afgezonden) nog in ongeschonden toestand aanwezig waren!

GOUDEN MUNTEN.

20 Francs

Borstbeeld van Napoleon I naar links. Een lauwerkrans om het hoofd. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur DROZ F. Onder het borstbeeld τ^7 = Tiolier de naam van den modelleur.

Omschrift NAPOLEON EMPEREUR $\diamond$

Keerzijde. In een olijfkrans 20 - FRANCS $\diamond$ en het jaartal. Muntteeken: visch en muntmeesterteekeu: mast.

Omschrift EMPIRE FRANÇAIS $\diamond$

Kantschrift DIEU PROTÈGE LA FRANCE *

164

164 1813 90.183 stuks

R

- a) Er bestaat een proefslag in lood
b) en een eenzijdige proefslag in brons
van de keerzijde, met gladden rand.

RRR

RRR

ZILVEREN MUNTEN.

5 Francs

Borstbeeld van Napoleon I naar rechts, met lauwerkrans om het hoofd. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur BRENET Onder het borstbeeld τ^7 (= Tiolier, de modelleur).

Omschriften, keerzijde, kantschrift, munt- en muntmeesterteekeu als het 20 Francstuk, met 5 - FRANCS $\diamond$

165 1812 54.626 stuks

R

166 1813 362.222 „

S

2 Francs

Voorzijde als het 5 Frankstuk doch zonder naam op de afsnede van den hals. Onder het borstbeeld de naam van den modelleur TIOLIER

DE NEDERLANDEN INGELIJFD BIJ HET FRANSCHKE KEIZERRIJK

Keerzijde, munt- en muntmeesterteeken, zoowel als het kantschrift, gelijk aan het 20 Frankstuk met 2 - FRANCS ◇

167 1812 9.493 stuks RR

168 1813 41.327 „ R

167a Er bestaat ook een proefslag in brons met het jaartal 1812 RRRR

1 Franc

Beschrijving en kantschrift geheel als het 2 Frankstuk met 1 - FRANC ◇

169 1812 12.209 stuks RR

170 1813 69.371 „ R

165, 167, 169, 171

$\frac{1}{2}$ Franc

Beschrijving geheel als het 2 Frankstuk met DEMI - FRANC ◇
Gladde rand.

171 1812 5.084 stuks RR

172 1813 6.894 „ RR

173 Er bestaat een proefstuk in brons (grootte van het 20 Frankstuk) te Parijs geslagen op de muntschroeven bestemd voor de Utrechtsche Munt.

Beschrijving: Een vrouw zittend op een stoel; zij houdt een hoorn des overvloeds in haar rechterhand. Haar linkerhand rust op een muntschroef. Achter den stoel T (= Tiolier) Keerzijde. In spiegelschrift ★ - ★ - ★ - REVERS (= keerzijde) en monogram van den graveur Tiolier.

Kantschrift COMMISSION DES MONNAIES

(Zie V. Guilloteau op. cit. No. 1628).

[71]

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

In het Staatsblad No. 63 verschijnt dan ook een „Tarief volgens hetwelk de oude provinciale en landelijke muntspeciën der zuidelijke provinciën aldaar in de Nederlandsche munt zullen berekend worden.” n.l.:

Munten der Oostenrijksche Nederlanden	Goud. Dubbele Souverain	= fl	15.98
	„ Souverain	„	7.99
	„ Halve Souverain	„	3.99½
	„ Dukaat	„	5.04
	Zilver. Dukatonnen	„	2.98
	„ Halve Dukatonnen	„	1.49
	„ Vierde Dukatonnen	„	0.74½
	„ Achtste Dukatonnen	„	0.35½
	„ Brabandsche Kroon	„	2.63
	„ „ Halve Kroon	„	1.31
	„ „ Vierde Kroon	„	0.65½
	„ Dubbele Schelling	„	0.57
	„ Schelling	„	0.28½
	„ Plaket	„	0.15
	„ Stuk van 5 plaketten	„	0.71
	„ „ „ 5 stuivers	„	0.22
	„ „ „ 10 oortjes	„	0.11
	Koper. „ „ 2 „	„	0.02
	„ „ „ 1 oortje	„	0.01
Luiksche munten	Goud. Dukaat	fl	4.90
	„ Gouden gulden	„	2.90
	Zilver. Dubbele schelling	„	0.57
	„ Schelling	„	0.26½
	„ Plaket	„	0.13½
	Koper. Luiksche stuiver	„	0.02½
	„ Halve Luiksche stuiver	„	0.01
Luxemburgsche munten	„ Oortje	„	0.00½
	Zilver. Stuk van 12 stuivers	fl	0.40
	„ „ „ 6 „	„	0.19
	„ „ „ 3 „	„	0.09½
	Koper. Luxemb. stuiver	„	0.04
	„ Halve stuiver	„	0.02
	„ Oortje	„	0.01
	„ Half oortje	„	0.00½

Volgens Besluit van 10 Mei 1826 werd het Nederlandsche Muntstelsel ook in werking gebracht op Curaçao en onderhoorige eilanden en volgens Besluit van 15 Aug. 1826 ook te Suriname.

Op 27 Nov. 1827 verscheen een Besluit waarbij in de maand Januari

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

1828 oude koperen provinciale enz. munten nog ingewisseld konden worden tegen f 1.— voor één Nederlandsch pond oude koperen munten.

Na de muntwet van 22 Maart 1839 zijn de oude provinciale en stedelijke munten ingetrokken en versmolten voor hermunting (zie ook blz. 94/95). De oude schellingen (6 Stuiverstukken) waren sinds het Besluit van 22 November 1823 voor 5 Stuivers in omloop geweest. Bij deze wet van 1839 werd ook het gehalte van het zilvergeld verlaagd (zie blz. 25) en de middellijn verkleind ten einde genoegzaam dikte te verkrijgen om het kantschrift aan te brengen, terwijl er geen 3 Guldenstukken meer aangemunt zouden worden, maar 2½ Guldenstukken (No. 257). Daar na de troonbestijging van Koning Willem II niet dadelijk nieuwe stempels met zijn borstbeeld gereed waren, zijn er in 1841 en 1842 van dezen Rijksdaalders en Guldens (No. 278) ook nog geslagen, doch alle met het jaartal 1840.

GOUDEN MUNTEN.

10 Gulden (Gouden tientje).

Borstbeeld naar links.

Omschrift WILLEM KONING - DER NED. G. H. V. L. (= Groothertog van Luxemburg).

Op de afsnede van den hals de naam van den graveur MICHAUT, daaronder een anker met een Romeinsche lamp (merkteeken van den graveur).

Keerzijde. Het gekroonde Rijkswapen tusschen 10 - G Het jaartal boven de kroon.

Omschrift MUNT VAN HET KONINGRYK DER NEDERLANDEN.

Kantschrift GOD * ZY * MET * ONS *

(De o van ONS is soms vierkant van vorm)

174

188

191

Utrecht

A) muntmeestertekenen: fakkel			
174	1818	geen aanmunting, alleen enkele proefstukken.	RR
175	1819	107.413 stuks	S
176	1820	33.187 „	RR
177	1822	47.560 „	RR
178	1823	266.248 „	
179	1824	336.333 stuks	
180	1825	228.365 „	
181	1826	geen officieele aanmunting, alleen proefstukken	RR
182	1828	14.640 stuks	RR
182a	§1829	9.484 „	RRR
183	1830	568.434 „	

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

10 Gulden

Utrecht				Brussel			
184	1831	98.959 stuks	S	muntmeesterteeiken: <i>palmtak</i>			
185	1832	1.372.334 „		190	1824	3.675.006 stuks	
186	1833	721.362 „		191	1825	3.881.017 „	
187	1837	457.686 „		192	1826	78.552 „	R
B) muntmeesterteeiken: <i>lelie</i>				193	1827	133.736 „	S
188	1839	326.404 stuks		194	1828	561.849 „	
189	1840	2.759.463 „		195	1829	83.943 „	R
Er bestaan ook proefslagen in brons met de jaartallen:							
174a	1818	zonder kantschrift	RRR				
175a	1819	met kantschrift	RRR				

5 Gulden (Gouden vijfje) volgens de Wet van 22 Dec. 1825.

Beschrijving als het 10 Guldenstuk doch zonder den graveursnaam. Onder het borstbeeld een ster (het merkteeken van den graveur *Braemt*).

Keerzijde. Als de 10 Gulden met 5 - G

Geen kantschrift doch kartelrand.

196

198

Utrecht				Brussel			
muntmeesterteeiken: <i>fakkel</i>				muntmeesterteeiken: <i>palmtak</i>			
196	1827	517.828 stuks	S	197	1826	842.694 stuks	
				198	1827	1.627.218 „	

199 In de verzameling van 's Rijks Munt te Utrecht bevindt zich een ontwerp in tin van een 5 Gulden 1826 Utrecht.

Dukaat. Oud provinciaal type van Utrecht (volgens Besluit van 19 Jan. 1814, No. 59).

Staande ridder, met zwaard en pijlbundel; ter weerszijden het jaartal.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Omschrift CONCORDIA. RES. - PAR. CRES. TRA. wapentje van Utrecht.
Keerzijde. In een versierd vierkant MO. ORD. - PROVIN. - FOEDER. -
 BELG. AD. - LEG. IMP.
 Kartelrand.

201

202

200 1814 (zonder punt achter BELG) 2.930.270 stuks

Deze Dukaat is voornamelijk ten behoeve der Russische troepen, die toen in het land aanwezig waren, geslagen (Besier op. cit. blz. 4). Hoewel er een groot aantal van geslagen is, zijn ze daardoor toch nogal schaarsch.

De stempels zijn gesneden door D. van der Kellen met gebruikmaking van een stempel van Lageman, die gebroken was.

201 1815 (1ste halfjaar) 672.910 stuks

202 1815 (2de halfjaar met muntmeesterteeke: klaverblaadje)

613.620 stuks

R

203 1816 220.570 „

R

Dukaat. Nieuw type (waarde destijds fl 5.25), volgens de Wet van 28 Sept. 1816.

Beschrijving gelijk aan den vorigen Dukaat, doch het omschrift der voorzijde luidt CONCORDIA RES - PARVAE CRESCUNT. (dus zonder de vermelding van de provincie Utrecht en zonder het wapentje).

Keerzijde. In het vierkant MO. AUR. - REG. BELGII - AD LEGEM - IMPERII.

204

215

225

228

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Dukaat.

Utrecht

A) muntmeesterteeken: <i>gebakerd kindje</i>					214 1830	*)		
					215 1831**)	410.832 stuks		
204 1817	495.110 stuks		S		216 1832	*)		R
					217 1833	247.239 „		S
B) muntmeesterteeken: <i>fakkel</i>					218 1834	*)		RR
205 1818	1.553.218 stuks				219 1835	*)		RR
206 1819	111.362 „		S		220 1836	235.743 „		S
207 1820	10.425 „		R		221 1837	*)		
208 1821	15.073 „		R		222 1838	*)		R
209 1822	11.900 „		R		223 1839 ¹⁾	151.202 „		R
210 1825	119.294 „		R		224 1840	*)		
211 1827	138.141 „		R		C) muntmeesterteeken: <i>lelie</i>			
212 1828	621.906 „				225 1840	102.946 stuks		R
213 1829	1.152.805 „							

Brussel

muntmeesterteeken: *palmtak*.

226 1824	± 8.000 stuks		RRR
227 1825	55.646 „		RR
228 1827	27.032 „		RRR
229 1828	534.492 „		R
230 1829	246.663 „		RR
231§1830	11.186 „		RRR

¹⁾ Deze Dukaat draagt nog het muntmeesterteeken *fakkel*, hoewel de muntmeester Suermondt reeds in 1838 vervangen was door P. C. G. Poelman. De spoed, waarmede deze aanmuntiging van Dukaten (bestemd voor den handel op het buitenland) moest geschieden, ook al in verband met de vele Dukaten, die inplaats van op 's Rijks Munt in het buitenland vervaardigd werden, verhinderde een voorafgaande vaststelling van een nieuw muntmeesterteeken.

*) Deze Dukaten zijn niet in 's Rijks Munt geslagen, doch, wegens de groote vraag door den handel, vermoedelijk in het buitenland aangemunt. Het aantal is niet bekend. Ook zijn er in het buitenland Dukaten geslagen met jaartallen die ook aan 's Rijks Munt geslagen zijn, zoodat van zeldzamere jaartallen er verschillende toch nog bij verzamelaars voorkomen.

**²³²) Van 1831 bestaat er ook een gouden Dukaat, gedurende den oorlog tusschen Polen en Rusland te Warschau geslagen, een getrouwe nabootsing van de Nederlandsche Dukaten (*dus ook met het muntmeesterteeken: fakkel*), die zich alleen van de Nederlandsche onderscheiden door het muntteeken n.l. *de Poolse adelaar* in plaats van den mercuriusstaf. De keerzijde is van iets grovere teekening. Deze Dukaten dienden ter dekking van de schuld der Russische Regeering (tengevolge van den Poolischen Opstand) aan de Bank te Warschau.

232

Er zijn van deze dukaten voor 467.071 Rubel en 41½ Kopecke geslagen. Ze zijn zeldzaam. R

(Zie het artikel van wijlen mijn vader André Schulman over deze munt in het Jaarboek 1932 van het Kon. Nederl. Genootschap voor Munt- en Penningkunde).

233 Er bestaat een ontwerp in brons voor het nieuwe opschrift op de keerzijde MO. AUR - REG BELGII - AD LEGEM - IMPERII. in een versierd vierkant.

Keerzijde *** - AA in een krans, 25 mm. RRRR

Onbeschreven (zie den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 Nov. 1925, No. 968).

233

ZILVEREN MUNTEN.

Rijksdaalder met den staanden man, geslagen in navolging van het oude provinciale type, speciaal voor den handel op de Oostzeelanden.

De zeer fraai verzorgde stempels zijn van den graveur D. van der Kellen.

234

[77]

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Staande ridder met zwaard en aan een lint het gekroonde wapen van de provincie Utrecht met het stedelijk wapen als hartschild.

Omschrift MO. NO. ARG. PRO. CONFÆ. BELG. TRAI.

Keerzijde. Gekroond wapen tusschen het jaartal.

Omschrift wapentje van Utrecht CONCORDIA RES PARVÆ CRESCUNT.

Kartelrand.

234 1815 *alléén 12 proefslagen* RRRR

235 1816 174.222 *stuks* S

Er bestaan ook proefslagen in goud met de jaartallen:

236 1814 34,8 gram. RRRR

237 1816 Voorgekomen in een veiling te Londen bij den veilinghouder Glendining op 26 Oct. 1938, No. 225. RRRR

238 In de verzameling van 's Rijks Munt bevinden zich ook ontwerpen van de voor- en keerzijde in tin met jaartal 1814. RRRR

3 Gulden

Borstbeeld *) naar rechts. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur MICHAUT. Onder het borstbeeld een anker en een Romeinsche lamp (merkteeken van den graveur).

Omschrift WILLEM KONING - DER NED. G. H. V. L. (= Groothertog van Luxemburg).

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tusschen 3 - G Het jaartal boven de kroon.

Omschrift. MUNT VAN HET KONINGRYK DER NEDERLANDEN.

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS. ★

*) Op de gelijkenis van dit portret zijn vele aanmerkingen gemaakt. Over het werk van Michaut was men dan ook destijds niet zoo tevreden.

239

246

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Utrecht

A) muntmeesterteekeken:
gebakerd kindje

239 1817 12 stuks geslagen RRRR

B) muntmeesterteekeken: *fakkel*

240 1818 116.346 stuks S

a) variëteit zonder sterretje
achter zy in het kant-
schrift RR

241 1819 150.612 stuks S

242 1820 712.961 „

243 1821 276.659 „

244 1822 296.200 „

245 1823 255.100 „

246 1824 644.126 „

248 1830 246.233 „

(het jaartal is soms in den
stempel veranderd uit 1820)

249 1831 117.400 stuks S

(als voren uit 1824)

250 1832 371.363 stuks

(als voren uit 1824)

Er bestaan proefslagen in
brons met de jaartallen:

251 1818 RRR

252 1819 RRR

253 1820 RRRR

242a In het Kon. Penningkabinet bevindt
zich een proefslag in zilver met een
fijnen kabelrand. Jaartal 1820.

Brussel

muntmeesterteekeken: *palmtak*

254 1822 alleen enkele dikke
proefslagen. (piedfort;
± 62,5 gr.) RRR

255 1823 13.817 stuks RRR

Er is een proefslag in goud be-
kend (56 gr.) met het jaartal:

254a 1822 2 stuks geslagen RRRR

en een proefslag in koper met
het jaartal:

254b 1822 RRRR

254

2½ Gulden (Rijksdaalder), volgens de Wet van 22 Maart 1839.

Beschrijving, omschriften en kantschrift als het 3 Guldenstuk, doch
het borstbeeld van andere teekening. Op de afsnede van den hals.

257

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

de naam van den graveur: I. P. SCHOUBERG F. *). Geen teken onder het borstbeeld.

Keerzijde met 2½ - G

Muntmeesterteeke: *lelie*

257 1840 44.376 stuks **R**

a) Er bestaat van dit jaar ook een proefslag op dubbele zwaarte (piedfort) 52 gram RRR

b) en een proefslag in goud 44,7 gram (slechts 2 exemplaren geslagen) RRRR

*) De stempels zijn door I. P. Schouberg vervaardigd naar een profiel geboetseerd door den bekenden beeldhouwer Prof. L. Royer, directeur voor de beeldhouwkunst aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam.

1 Gulden

Beschrijving geheel gelijk aan het 3 Guldenstuk (blz. 78), doch op de keerzijde 1 - G en onder het wapen 100 C.

Deze 100 C. staat bij de jaren 1818 en 1819 dichter op elkaar, terwijl ook de teekening en de plaatsing van het muntteken enz. verschilt met die van de latere jaren.

258

Utrecht

muntmeesterteeke: *fakkel*

258 1818 42.700 stuks **R**

259 1819 252.202 „ **S**

260 1820 543.567 „

261 1821 1.239.327 „

262 1822 80.000 „ **R**

263 1823 732.396 „

264 1824 1.096.281 „

265 1828 61.600 „ **R**

266 1831 120.000 „ **S**

(het jaartal is soms in den stempel veranderd uit 1821)

267 1832 1.362.064 stuks

(soms is het jaartal in den stempel veranderd uit 1824)

268 1837 382.699 stuks

260

271

Brussel

muntmeesterteeke: *palmtak*

269 1823 25.170 stuks **RR**

271 1829 382.809 „ **R**

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Utrecht

Er bestaan ook proefslagen in brons met de jaartallen:

272 1818 RRR

273 1819 RR

274 z. j. (alleen voorzijde) RR

bovendien een proefslag in zilver op dubbele zwaarte (piedfort) 21,8 gram, van het jaar:

275 1820 RRR

en een proefslag in goud 16,4 gram met het jaartal:

276 1821 RRRR

277 In de verzameling van 's Rijks Munt bevinden zich twee zilveren guldens-muntplaatjes 1821 met opschrift

voorzijde PROEFSTUK - DER STEPELMACHINE - VAN - D. UHLHORN

keerzijde Y. D. C. - SUERMONDT - MUNTMEESTER - IN UTRECHT. - MDCCCXXI

kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS. ★

RRR

277a In het Kon. Penningkabinet bevindt zich een misslag van een Gulden. n.l. alléén de voorzijde. De keerzijde is „incuse” of hol (zie blz. 12).

1 Gulden, nieuw type, volgens de Wet van 22 Maart 1839.

Kleiner dan No. 258. Beschrijving als de 2½ Gulden (no. 257) met 1 - G en onder het wapen 100 C.

In vergelijking met de vorige Guldens is de leeuw in het wapenschild lager geplaatst, daar zijn kroon den rand niet mocht raken.

278

278 1840 99.254 stuks 5

a) Er bestaat van dit jaar ook een afgekeurde stempel, ingestempeld met een wapenschildje met een haan. Deze instempeling beteekent: afgekeurd.

½ Gulden

Beschrijving gelijk aan het 3 Guldenstuk (blz. 78) doch op de keerzijde ½ - G en onder het wapen 50 C.

280

282

[81]

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

$\frac{1}{2}$ Gulden

Utrecht				Brussel			
muntmeesterteeiken: <i>fakkel</i>				muntmeesterteeiken: <i>palmtak</i>			
279	1818	50.558 stuks	S	282	1829	180.335 stuks	
280	1819	43.342 „	S	283	1830	100.186 „	
281	1822	118.739 „					

Er bestaan ook proefslagen in brons van Utrecht, met de jaartallen:

279a	1818 zonder kantschrift	RRRR
280a	1819 met kantschrift	RRR

25 Cents (Kwartje)

Gekroonde *W* tussen het jaartal.

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tussen 25 - C.

Gladde rand.

284a

284b

290

296

Utrecht

A) muntmeesterteeiken:
gebakerd kindje

284 1817

a) met kartelrand
middellijn 20 mm. }
b) met gladden rand } RRR
middellijn 21 mm. }

285 Er bestaat ook een proefslag in brons van dit jaartal met gladden rand RR

B) muntmeesterteeiken: *fakkel*

286 1818 *alleen enkele proefstukken* RRR

287	1819	12.568 stuks	R
288	1822	116.482 „	S
289	1825	10.664.400 „	
290	1826 *)	12.062.084 „	
291	1829	105.600 „	S
292	1830	1.534.941 „	

*) Als curiositeit vermeld ik, dat in de verzameling van wijlen Dr. H. D. Mak van Waay zich bevindt een 25 Cents 1826 als doosje uitgehold, waarin een 5 Guldenstuk 1826 B (zie No. 197) ligt opgesloten.

293 Van deze Kwartjes bestaan ook verscheidene valsche exemplaren, waarvan sommige gemunt zijn op 1 Centstukken, (o.a.v. 1824, 1837, jaren waarin geen Kwartjes aangemunt zijn).

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Brussel

muntmeesterteeiken: *palmtak*

294	1823	±	1.334.400	stuks
295	1824	±	6.032.896	„
296	1825	±	2.607.657	„
297	1826	±	7.299.121	„
298	1827		1.821.830	„
299	1828		334.490	„
300	1829		1.255.682	„
301	1830		902.290	„

10 Cents (Dubbeltje)

Beschrijving gelijk aan het 25 Centsstuk, doch met 10 - C.

303

309

Utrecht

muntmeesterteeiken: *fakkel*

302	1818	48 stuks	RRR
303	1819	25.030 „	R
304	1822	113.142 „	S
305	1825	972.400 „	
306	1826	2.138.000 „	
307	1827	5.895.000 „	
308	1828	2.035.860 „	

Brussel

muntmeesterteeiken: *palmtak*

309	1823	517.064 stuks
310	1825	± 1.727.245 „
311	1826	± 1.429.543 „
312	1827	± 1.711.486 „
313	1828	1.168.674 „

Er bestaat een proefslag in goud van Utrecht met het jaartal:

304a 1822 RRR

5 Cents (Stuiver)

Beschrijving gelijk aan het 25 Centsstuk doch met 5 - C.

314

318

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

5 Cents

Utrecht

muntmeesterteekeken: *fakkel*

314	1818	2.500 stuks	RR
315	1819	3.000 „	RR
316	1822	47.489 „	S
317	1827	534.000 „	

Er bestaan ook proefslagen in goud met de jaartallen:

314a	1818	RRR
316a	1822	RRRR

en een proefslag in brons met het jaartal:

314b	1818	RRR
------	------	-----

Brussel

muntmeesterteekeken: *palmtak*

318	1825	900.012 stuks	
319	1826	1.021.361 „	
320	1827	283.553 „	
321	1828	396.690 „	

KOPEREN MUNTEN.

1 Cent

Gekroonde W tussen het jaartal.

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tussen 1 - C.

Gladde rand.

322

326

344

Utrecht

A) muntmeesterteekeken:
gebakerd kindje

322	1817	alleen enkele proefstukken. Middellijn 22 mm.	RRR
-----	------	--	-----

B) muntmeesterteekeken: *fakkel*

323	1818	alleen enkele proefstukken. Middellijn 20 mm.	RRR
-----	------	--	-----

Brussel

muntmeesterteekeken: *palmtak*

338	1821	een klein aantal in het begin van 1822 geslagen	RR
339	1822	± 5.739.142 stuks	
340	1823	12.251.756 „	
341	1824	144.812 „	RR

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Utrecht			Brussel		
324	1819	165.000 stuks	S	343	1826 6.423.928 stuks
325	1821	8.235.000 „		344	1827 21.066.318 „
326	1822	20.462.000 „		345	1828 8.907.671 „
327	1823	22.300.000 „			
328	1824	3.454.000 „			
329	1826	8.400.000 „			
330	1827	25.650.000 „			
331	1828	8.200.000 „			
333	1830	1.050.000 „			
334	1831	4.860.912 „			
336	1837	5.202.040 „			

meer jaartallen

Er bestaan ook proefslagen in goud (3,25 gram) met de jaartallen:

327a	1823	RRRR
329a	1826	RRRR

en een proefslag in zilver (3,69 gram) met het jaartal:

327b	1823	RRRR
------	------	------

De volgende dikke proefslagen in koper (piedforts) vermeldt J. E. ter Gouw in het Tijdschrift 1910, blz. 129:

326a	1822 Utrecht, 6,38 gram	RRRR
345a	1828 Brussel, 6,85 gram	RRRR

347 en een Cent (Chineesche of Indische vervalsching) met een jaartal 1281 in plaats van 1821!

348 In het Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde 1910 schrijft J. E. ter Gouw een artikel over „Centen”. In dit artikel beschrijft hij de zoogenaamde „Kronencenten”.

Dit zijn centen, waarop de kroon boven de W (op de voorzijde) en de kroon boven het wapen (op de keerzijde) in dezelfde richting staan, d.w.z. als men de munt tusschen zijn vingers van rechts naar links omdraait de voor- en keerzijde normaal recht staan, terwijl als men andere munten op deze manier omdraait de keerzijde altijd onderste boven staat.

Ter Gouw noemt als in zijn verzameling voorkomend:

1 Cent 1821, 1822, 1823 Utrecht en

$\frac{1}{2}$ Cent 1822, terwijl verzamelaars hem nog andere jaartallen zouden hebben medegedeeld.

In den catalogus van de Munt- en Penningverzameling van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde te Amsterdam, 1908, komt zoo'n Kronencent van 1822 voor, op blz. 80, terwijl er ook één voorkomt in de verzameling van Mr. Dr. A. E. Schouten te Baarn.

Deze Centen zijn thans RR

In de verzameling van de Ned. Bank vond ik een zoodanigen $\frac{1}{2}$ C. 1832.

- 349** Na de afscheiding van België in 1830 zijn onze munten (meestal de Centen, doch ook een Kwartje is aldus voorgekomen) geklopt met een **B** (Belgique) of een **L** (Léopold), daar hun nationale munt niet zoo spoedig gereed was.
(Zie Stephanik. Catalogus Rijksmuseum blz. 99, noot 3).

349

- 349 bis** Ook komen er Belgische 2 Centimesstukken voor, die geslagen zijn op Centen van Koning Willem I. De beeldenaar van deze Centen is soms nog gedeeltelijk zichtbaar. Ze zijn RR.

Soms zijn ze zoo slordig geslagen, dat alleen de eene zijde gestempeld is, zoodat b.v. de voorzijde de Belgische leeuw vertoont, terwijl de keerzijde nog het Nederlandsche wapen draagt.

In België zijn na 1830 ongeveer 58 miljoen stuks Nederlandsche koperen munten (Centen en halve Centen) ingehouden. De nieuwe Belgische 2 Centimesstukken overstroonden ook ons land, waar zij voor Brabantsche of Brusselsche Centen in omloop waren. De Muntverslagen klaagden er steeds over. Men vond soms wel 50 % Belgische munten onder het koper. De smokkelaars genoten een aardig winstje hieruit daar 100 „Brusselsche Centen“ slechts 94½ cent kosten.

Het heeft tot 1877 geduurd, toen een *bronzen* pasmunt hier ingevoerd werd, voordat de laatste Belgische stukken uit den omloop verdwenen waren.

1/2 Cent

Beschrijving gelijk aan den 1 Cent (blz. 84), doch met 1/2 - C.

353

366

Utrecht

muntmeesterteeiken: *fakkel*

350	1818	alleen proefstukken	RRRR	
351	1819	144.000 stuks		S
352	1821	2.148.000	„	
353	1822	11.240.000	„	
354	1823	9.850.000	„	
355	1824	2.552.287	„	
356	1826	?		R
357	1827	5.374.000	„	
358	1828	1.757.842	„	
359	1829	2.946.648	„	
361	1831	3.849.688	„	
362	1832	10.327.941	„	
363	1833	150.378	„	R
364	1837	2.601.910	„	

Brussel

muntmeesterteeiken: *palmtak*

366	1821	een klein aantal in het begin van 1822 geslagen		R
367	1822	4.228.928 stuks		
368	1823	13.228.408	„	
369	1824	3.299.761	„	
371	1826	2.075.962	„	
372	1827	3.126.951	„	
373	1828	4.334.135	„	

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM I 1813—1840)

Er bestaan ook **proefslagen in goud** met de jaartallen:

351a	1819	2.25 gr.	RRRR
353a	1822	1.5 gr.	RRRR
355a	1824	1,5 gr.	RRRR

en in zilver met het jaartal:

375§	1818	RRRR
-------------	------	------

Ook is er voorgekomen een koperen **dikke proefslag** (piedfort) met de gekroonde W op de voor- en keerzijde; middellijn 17 mm., dikte 5 mm. met het jaartal:

376	1823
------------	------

en koperen dikke proefslagen van het gewone type met de jaartallen:

377	1823	Brussel, middellijn 17 mm., dikte 4 mm.	RRRR
378	1827	Utrecht, middellijn 16 mm., dikte 2 mm.	RRRR

(Zie den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman, van 16 November 1925).

379	Bovendien in den prijscatalogus 79 van dezelfde firma Nos. 1056 en 1057 een koperen dikke proefslag van Brussel met het gekroonde wapen op voor- en keerzijde 7,2 gr.	RRRR
------------	---	------

380	en een ander exemplaar als voren met op de voorzijde het gekroonde wapen met muntteeken van Utrecht en op de keerzijde ook het gekroonde wapen met het muntteeken van Brussel, 7 gr.	RRRR
------------	--	------

381	In de verzameling van Mr. Dr. A. E. Schouten te Baarn bevindt zich een $\frac{1}{2}$ Cent 1832, eenzijdig, gekroonde W.
------------	---

Zoogenaamde „Bleyensteinsche duit”

Ovaal schild, omgeven door 2 lauriertakken.

Keerzijde. + I + - . 1819, omgeven door 2 lauriertakken.

382a

382

382	1819
------------	------

382a variëteit met strikje onder aan de samengebonden lauriertakken op de keerzijde.

Deze muntjes, die in 1819 met tonnen vol uit Duitschland kwamen (zie Joseph & Fellner: Münzen der Stadt Frankfurt a/M.: sogenannte Judenpfennige), werden door den Utrechtschen kruidenier Bleyenstein als duiten in omloop gebracht. Toen hij echter later weigerde ze terug te nemen, werd in 1821 hiervoor door het volk zijn huis geplunderd.

(Stephanik. Cat. Rijksmuseum, blz. 99, noot 2).

Stephanik beschrijft ook nog in hetzelfde werk een (particulieren) duit zonder jaartal.

382bis	Ovaal gekroond schild door 2 leeuwen gehouden. Keerzijde EEN - DUIT
---------------	--

HUISMUNTEN.

(Zie Joh. W. Stephanik, *Geschiedkundige catalogus der verzameling munten van Nederland* enz., blz. 138—142. Den Haag 1888.

en Joh. W. Stephanik, *Cabinet de monnaies*, blz. 153—154, Amsterdam 1904.

H. J. Scharp, *Beschrijvende catalogus der Huismunten van Nederland en zijn Koloniën*. De Navorscher XLIV (1894), blz. 369 enz. en 577.

I. MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID.

Munten geslagen van ongeveer 1820—1859. Voornamelijk om het koopen van sterken drank te beletten, heeft men in verschillende gestichten eigen geld ingevoerd, dat daar dus de rol van gewoon geld speelde.

In 1859 zijn deze munten (nominaal voor f 7.000.—) uit den omloop teruggetrokken.

383—389

1) Gewone Koloniën
(geen bedelaarskoloniën)

	M.V.W.	Keerzijde GK
383	100. C ^T	roodkoper
384	50. „	„ met M:V:W:
385	25. „	„ met M:V:W:
386	10. „	tin
387	5. „	„
388	1. „	„
389	1/2 C	„

1A) Gewone Koloniën.

Als 1) doch de keerzijde glad

390§	15 C ^T	koper
391§	10 „	tin
392	2 „	„
392a	1 „	„

393/394

397/398

399/400

2) Frederiksoord (Drente) Kolonie 1, 2, 3 of 4.

393 F. KN 1	1 (cent)	} koper
394	$\frac{1}{2}$ "	
395§ F. KN 2	1 "	
396§	$\frac{1}{2}$ "	
397 F. KN 3	1 "	
398	$\frac{1}{2}$ "	
399 F. KN 4	1 "	
400	$\frac{1}{2}$ "	

410

3) Ommerschans (Overijssel).

1ste munt:

401/406§ 100, 50, 25, 5, 1, $\frac{1}{2}$ cent blik

2de munt:

407/412§ 50, 25, 10, 5, $2\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{4}$ cent gegoten ijzer (soms ovaal)

416

413

416

417

4a) Veenhuizen (Drente).

Kolonie 1

M.V.W. Keerzijde V1

413 25. C^T koper

414 10. „ tin

415 5. „ „

4b) Veenhuizen

Kolonie 2

M.V.W. Keerzijde V2

416 25. C^T koper

4c) Veenhuizen

Kolonie 3

M.V.W. Keerzijde V3

417 50. C^T koper

418 25. „ „

419 1. „ tin

420 1/2. „ „

4d) Veenhuizen

2 - G (= 2e Gesticht)

K.V (Kolonie Veenhuizen)
eenzijdig.

421 40 (Cents)

422 30 „

423 25 „

424 20 „

425 10 „

426 5 „

427 1 (Cent)

428 1/2 „

rood koper en de 40 t/m 1 Cent eveneens in geel koper (421a—427a).

de 1 Cent soms ingestempeld met een M

427b „en creux”

427c „en relief”

de 1/2 Cent alleen met 428a 2 - G
of met 428b K - V

427

435

4e) = als 4d) met 3 - G (3e Gesticht) en K.V.

429/433 40, 30, 25, 20, 10 (Cents) rood koper

434/436 5, 1, 1/2 (Cent)

geel koper (bestaan ook zonder aanduiding van de kolonie. (434a/436a §)

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (HUISMUNTEN)

5) Ommerschans en Veenhuizen. Rijks Gestichten.

(door den Staat geslagen na 1859).

O & V Keerzijde *R Gest^m*

437 1. C^T tin

6) Willemsoord (Overijssel)

438/442§ 50, 25, 10, 5, 1 Cent koper.

II. WERKHUIS TE AMSTERDAM. Munten geslagen 1824—1837.

Wapen van Amsterdam.

Keerzijde. HUISMUNT VAN HET WERKHUIS. en waarde-aanduiding

445

447

449

443	50	Cs.	1824 ingestempeld met VG	tin
444	50	„	„ „ „ en 1827	„
445	10	„	z. j.	lood
446	10	„	ingestempeld met 1827	„
447	5	„	z. j.	„
448	5	„	ingestempeld met 1827	„
449	1	C ^T .	z. j.	„
450	1	„	ingestempeld met 1827	„
451	$\frac{1}{2}$	„	z. j. met HUISMUNT VAN HET W.H.	„

De huismunt van 50 Cents is vervaardigd in de fabriek van *De Heus*. Daar men echter na de invoering verscheidene nagemaakte ontdekte, zijn zij gestempeld en met een keurmerk van echtheid voorzien door het indrukken van de letters VG zijnde de naamletters van den directeur, den heer *Van Grutting*.

De onderdeelen van deze munten, van minder allooï, werden in het werkhuis zelf vervaardigd. (Zie Van Orden op. cit. blz. 43—44).

Er is voor f 1.000.— aangemaakt, hiervan is voor f 800.— in omloop gebracht, waarvan in 1827 voor f 765.68½ gestempeld is, welk bedrag daarna weer tot f 800.— werd aangevuld.

Op 27 December 1837 moest alles ingewisseld worden, waarbij voor f 776.50 aangeboden is.

III. GEVANGENISSEN.

Omschrift op de voorzijde STRAF-GEVANGENIS roosje,
Keerzijde: waarde-aanduiding. (zie afbeelding 485—491)

1

2

3

5

452	25 Cents.	} tin
453	10 „	
454	5 „	
455	1 Cent.	
456	1/2 „	

Ingestempeld met een stadsletter:

- 1) G = *Gouda*
- 2) H = *Hoorn* (soms ook ingestempeld met een hoorn)
- 3) R = *Rotterdam*
- 4) §L = *Leiden*, mannenstrafgevangenis
MSG

5) *Leeuwarden* (1824—1861) als voren met L of L ingestempeld.

457§	1 Gulden.	} tin
458§	50 Cents.	
459§	25 „	
460§	10 „	
461§	5 „	
462	1 Cent.	
463§	1/2 „	

5

5a) ander type: eenzijdig

- 464§ 1 Gulden. ijzer
- 465§ 25 Cent. „
- 466§ 10 „ (een leeuw tweemaal
ingestempeld)

6) 's-Hertogenbosch ongeveer 1824

Waarde-aanduiding en roosvormig versiersel.

468

470

472

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (GEVANGENISSEN)

467§ 50 C	middellijn	35½ mm	} blik, vervaardigd door den blikslager Hendrikus Wansink.
468 25 C	„	32 „	
469§ 10 C (2 var.)	„	28½ „	
470 5 C	„	26 „	
471§ 1 C (2 var.)	„	22½ „	
472 ½ C	„	20½ „	

7) *Gent* (vóór de afscheiding)

473/477§ 20, 10, 5, 1, ½ Cent tin

Er bestaat ook geld van na de afscheiding.

8) *Woerden*

478/484§ 50, 25, 10, 5, 2, 1, ½ Cent tin

a) (50 en 25 Cent ook in koper)

9) *Algemeen*

als 452/463, doch zonder ingestempelde stadsletter.

485—491

485/491 1 Gulden, 50, 25, 10, 5, 1, ½ Cent. tin

9a) Eenzijdig: waarde in een parelkrans.

492/495§ 25, 10, 5, 1 Cent. ijzer

496

496 10 Cents *Keerzijde* CORRECTIE - HUIS - S^T BERNARD. (bij Antwerpen)
tin 25 mm.

497 5 Cents - als voren.

498 ARNHEM 1 ct - G.W.E.H. (Gem. Werkhuis) koper.

WILLEM II 1840—1849

Willem II, geboren in 1792, was de zoon van Koning Willem I en Prinses Frederica Louisa Wilhelmina.

Hij heeft een dapper aandeel gehad in de veldslagen bij Quatre-Bras en Waterloo in 1815 en in den 10-daagschen veldtocht in 1830.

Te Amsterdam ingehuldigd op 28 November 1840, overleed hij op 17 Maart 1849 te Tilburg.

Het profiel van den koning op de munten is van den tegenovergestelden kant genomen, in vergelijking met het borstbeeld van Koning Willem I.

Bij de muntwet van 26 November 1847 werd de dubbele standaard afgeschaft en de enkele zilveren standaard ingevoerd, terwijl het gehalte en het gewicht van de 25, 10 en 5 Cents veranderd werden (zie blz. 25).

Onder zijn regeering kwam een belangrijke hermunting tot stand. In den loop van 1845—1849 werden bijna alle zilveren *provinciale* geldstukken ingetrokken. Een bedrag van ruim f 86.000.000 aan oude zilveren speciën werd daardoor buiten omloop gesteld. Vele van deze munten waren ontzettend gesnoeid. Op het geheele ingeleverde gewicht maakte dit bijna 8 % uit. Sommige stukken waren echter niets meer dan misvormde stukjes zilver.

Uit de tabellen die Dr. Vrolik (op.cit.) in zijn boekje geeft, stelde ik hieronder een lijst van de tusschen 1842—1849 ingeleverde munten samen, gerangschikt naar het aantal.

Provinciale munten	Aantal ingeleverde munten
2 Stuiverstukken (dubbeltjes).	± 30.000.000
Guldens met de Nederl. Maagd.	± 22.218.214
Zesthalven (schellingen) = zesde stuiver half = 5½ stuiver.	
Deze waren gangbaar voor 5 stuivers	20.790.742
Zeeuwsche Rijksdaalders met den staanden man	10.788.454

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

Provinciale munten	Aantal ingeleverde munten
Daalders of 30 Stuiverstukken	5.470.297
Achtentwintigen (28 Stuiverstukken)	4.533.028
Stuivers (Bezemstuivers enz.)	± 2.000.000
$\frac{1}{4}$ Rijksdaalders	1.617.172
3 Guldenstukken met de Nederl. Maagd	1.467.741
10 Schellingstukken	937.073
$\frac{1}{8}$ Zeeuwsche Rijksdaalders of Pietjes	681.180
Rijksdaalders met den staanden man	437.909
$\frac{1}{2}$ Guldens of X Stuivers	± 407.717
$\frac{1}{4}$ Zeeuwsche Rijksdaalders	406.949
$\frac{1}{2}$ Rijksdaalders	398.632
Dukaton of Zilveren Rijders	368.988
$\frac{1}{2}$ Zeeuwsche Rijksdaalders	172.355
8 Stuiverstukken	± 102.484
2 Guldenstukken	57.050
Rijksdaalders van Lodewijk Napoleon	187

Al deze aantallen maken echter maar een klein gedeelte uit van het aantal munten, dat hiervan geslagen is tusschen de jaren 1641—1808 (volgens Vrolik blz. 108 nog geen $\frac{1}{6}$ gedeelte terwijl het te zamen met het reeds tusschen 1816 en 1842 versmoltene nauwelijks $\frac{1}{6}$ gedeelte uitmaakt).

Het grootste gedeelte is dus, behalve de betrekkelijk weinige stukken, die zich in verzamelingen en in den munthandel bevinden, in den loop der jaren verloren gegaan. Af en toe komt er door een muntvondst nog wel eens iets aan het licht.

In 1849 was de geheele hermunting der oude zilveren speciën voltooid.

Het was dus geen wonder, dat in de jaren, toen de oude provinciale munten ingetrokken werden, vele bekende verzamelingen en kabinetten ontstaan zijn, om zodoende verscheidene munten voor het nageslacht te bewaren. Ook het standaardwerk van P. Verkade over de Nederlandsche munten sinds 1576 is in die jaren geschreven.

Hieronder volgen de munten tijdens deze regeering geslagen.

GOUDEN MUNTEN.

Dubbele Willem of Dubbele Negotiepenning of 20 Guldenstuk met vermelding van het gewicht en het gehalte, doch zonder waarde-aanduiding.

Borstbeeld van den Koning naar rechts. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur V D K (= *van der Kellen*).

Omschrift WILLEM II KONING - DER NED. G. H. V. L. (= Groothertog van Luxemburg).

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen omgeven door 2 samen-

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

gebonden eikentakken. Het jaartal boven de kroon. Als omschrift het gehalte ★ 0,900 en het gewicht 13 w 458 ★

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS ★

Muntmeestertekenen: *zwaard*

499

499 1848 *slechts enkele proefstukken*

RRR

Enkele Willem of Negotiepenning of 10 Guldenstuk als voren.

Beschrijving als boven, doch de naam van den graveur IP. SCHOUBERG. F met holle letters („en creux”).

Op de keerzijde het gehalte ★ 0,900 en het gewicht 6 w 729 ★

Kantschrift en muntmeestertekenen als voren.

500

501

500 1848 *slechts enkele proefstukken*

RRR

Halve Willem of Halve Negotiepenning of 5 Guldenstuk als voren.

Beschrijving als boven. De naam van den graveur IP SCHOUBERG „en relief”.

Op de keerzijde ★ 0,900 en het gewicht 3 w 3645 ★

Geen kantschrift doch kartelrand. Muntmeestertekenen als voren.

501 1848 *slechts enkele proefstukken*

RRR

10 Gulden (Gouden tientje)

Borstbeeld naar rechts. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur IP. SCHOUBERG . F . met holle letters („en creux”).

Het omschrift, de beschrijving van de keerzijde en het kantschrift als het Gouden tientje van Koning Willem I (No. 174).

502

muntmeesterteekeken: *lelie*

502 1842 860 stuks geslagen

RR

5 Gulden (Gouden vijfje)

Beschrijving als het 10 Guldenstuk. De naam van den graveur IP SCHOUBERG „en relief”; met 5 - G en met kartelrand.

503

muntmeesterteekeken: *lelie*

503 1843 1595 stuks geslagen

RR

Dukaat

Beschrijving als No. 204.

504

505

A) muntmeesterteekeken: *fakkel*

504 1841 *) RR

B) muntmeesterteekeken: *lelie*

505 1841 95.667 stuks S

*) Zie noot *) en *) op blz. 76.

ZILVEREN MUNTEN.

$2\frac{1}{2}$ Gulden (Rijksdaalder)

Borstbeeld naar links. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur VAN DER KELLEN F

Omschrift WILLEM II KONING - DER NED. G.H.V.L. (= Groothertog van Luxemburg).

Keerzijde met omschrift en kantschrift als No. 257.

506

510a (streepje onder de kroon)

muntmeesterteeken: *lelie*

506 1841 53.535 stuks S

507 1842 909.883 „

De stempels van dezen Rijksdaalder werden afgekeurd, daar het oor te laag geplaatst was.

Men noemde ze daarom wel „Rijksdaalder met het oor”.

Van der Kellen heeft de stempels vervaardigd naar een profiel geboetseerd door den bekenden beeldhouwer *Prof. L. Royer*, directeur voor de beeldhouwkunst aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam.

$2\frac{1}{2}$ Gulden, veranderde stempel.

Het oor hooger geplaatst. De hals langer. De naam van den graveur afgekort tot v d k

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

(A) muntmeesterteeiken: lelie

508 1843 742.659 stuks

509 1844 278.534 „

510 1845

a) Variëteit. Een horizontaal streepje tusschen de kroon en het wapenschild ¹⁾. R

(B) muntmeesterteeiken: lelie met parel op den band ²⁾

511 1845

Van de nummers 510/511 te zamen zijn geslagen 4.528.415 stuks.

512

516

2½ Gulden, wederom veranderde stempel.

De hals korter en kleine verandering in het haar.

A) muntmeesterteeiken: lelie

× 512 1846 *) (1ste halfjaar)

a) variëteit als No. 510a R

B) muntmeesterteeiken: zwaard

513 1846 (2e halfjaar) S

514 1847 8.958.675 stuks

× 515 1848 8.839.330 „

516 1849 2.022.234 „ te zamen met No. 575.

te zamen 3.029.712 stuks

*) Volgens Mr. Dr. A. E. Schouten in zijn artikel in het Jaarboek 1938 bestaan deze Rijksdaalders (en de Guldens) ook met het tijdelijk teeken van den muntmeester H. A. Bake n.l. een horizontaal streepje tusschen kroon en wapenschild als bij No. 510a, doch dit is m.i., vooral bij de Guldens, zeer onduidelijk.

Er zijn valsche, vermoedelijk in Indië geslagen, Rijksdaalders voorgekomen met jaartal 1846 en beeltenis van Koning Willem III! (Zie o.a. Muntverslag 1896).

¹⁾ Aanduidende, dat deze stukken geslagen zijn door den waarnemend muntmeester v. d. Wall Bake op stempels van zijn voorganger.

²⁾ Deze stukken zijn geslagen door den waarnemend muntmeester v. d. Wall Bake op nieuwe stempels.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

Van den Rijksdaalder 1841 bestaan de volgende proefstukken.

Voorzijde gelijk aan No. 506.

Keerzijde. PROEFSTUK - GESLAGEN OP EENE MUNTPERS - VERVAARDIGD DOOR - D. UHLHORN TE GREVENBROICH - IN HET BIJZIJN VAN DEN MUNTMEESTER - DER KON. NEDERL. MUNT - TE UTRECHT - JULIJ 1841. in een lauwerkrans.

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS. ★

517

- 517 1841 a) zilver
b) brons
c) brons, zonder kantschrift

RRR
RR
RR

1 Gulden

Borstbeeld naar links. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur van der Kellen, afgekort v d k

Omschrift WILLEM II KONING - DER NED. G. H. V. L. (= Groothertog van Luxemburg).

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tusschen 1 - G Boven de kroon het jaartal. Onder het wapen 100 c.

Omschrift MUNT VAN HET KONINGRYK DER NEDERLANDEN.

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS. ★

518

527

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

A) muntmeesterteeiken: *lelie*

- 518 1840 2 stuks geslagen RRRR
 519 1842 640.825 stuks
 520 1843 1.749.648 „
 521 1844 1.574.878 „
 522 1845 a) gewoon
 b) horizontaal streepje
 tussen de kroon
 en het wapenschild.
 Zie noot 1) op blz. 99
 R
 aantal *a* en *b* samen
 3.802.556 stuks
 523 1846 (1ste halfjaar)
 zie noot *) op blz. 99

B) muntmeesterteeiken: *zwaard*

- 524 1846 (2e halfjaar)
 te zamen met No. 523
 4.992.500 stuks
 525 1847 8.200.321 „
 526 1848 11.864.860 „ 13.614.913
 527 1849 2.386.500 „
 650.000 \$

528

- 528 Er is ook een mislag van een Gulden voorgekomen, niet centrisc geslagen, waardoor het jaartal niet te zien is. (Verzameling J. Berkman) RRR

1/2 Gulden

Borstbeeld naar links. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur SCHOUBERG. „en relief”.

Verdere beschrijving als de 1 Gulden, met 1/2 - G en 50 C. op de keerzijde.

muntmeesterteeiken: *zwaard*

- 529 1846 alleen enkele proefslagen RRR
 3 variëteiten:
 a) met kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS ★
 b) met groven kartelrand
 c) met fijnen kartelrand
 530 1847 als 529 c) 1.100.000 stuks
 531 1848 „ „ „ 4.043.900 „

530

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM II 1840—1849)

25 Cents (Kwartje)

Voorzijde als de $\frac{1}{2}$ Gulden, doch SCHOUBERG „en creux”.

Keerzijde 25 - CENTS en het jaartal binnen twee samengebonden eikentakken.

Kartelrand.

muntmeesterteeiken: *zwaard*

532 1848 ~~6.180.000~~ stuks *7 30.000*

533 1849 te zamen met No. 634

~~11.630.767~~ stuks *18 milj 59 duizend*

533a Catalogus Stephanik (op. cit.) noemt een proefslag van 1849 waar de 9 grooter is dan de andere cijfers.

10 Cents (Dubbeltje)

Beschrijving als de 25 Cents, met 10 - CENTS

muntmeesterteeiken: *zwaard*

534 1848 ~~500.000~~ stuks *6.859.006*

535 1849 ~~1.100.000~~ „ *21.050.589*

535

Er bestaat een ontwerp (door Schouberg) voor een Dubbeltje met een gekroonde gotische W, waaronder het jaartal 1843.

Keerzijde. Gekroond wapenschild tusschen 10 - C.

Gladde rand.

Dit ontwerp werd wel goedgekeurd, doch van een aanmunting is niets gekomen.

muntmeesterteeiken: *lelie*

536 1843 alleen enkele proefslagen

RR

536

5 Cents (Stuivertje)

Beschrijving als de 25 Cents met 5 - CENTS

muntmeesterteeiken: *zwaard*

537 1848 ongeveer 100 stuks geslagen

RR

537

537a Er bestaat hiervan ook een proefslag in goud

RRRR

De stempel voor dit muntje kwam niet gereed voor den dood van den koning. Zoo- doende heeft de eigenlijke muntslag niet plaats gehad.

Eerst in 1849 zijn deze 100 stuks met jaartal 1848 gemunt ter beoordeeling van de stempels.

In den catalogus Stephanik van de Collectie in het Rijksmuseum blz. 101, No. 3073 wordt een dikke proefslag (piedfort) vermeld. (537b)

KOPEREN MUNTEN.

$\frac{1}{2}$ Cent

Beschrijving als No. 351.

A) muntmeesterteeiken: *lelie*

538

B) muntmeesterteeiken: *zwaard*

541

538 1841 2.600.000 stuks

539 1843 3.120.000 „

540 1846 600.300 stuks

541 1847 2.001.000 „

WILLEM III 1849—1890

Willem III was de oudste zoon van Koning Willem II en Anna Paulowna, Groothertogin van Rusland. Hij huwde op 18 Juni 1839 met Sophia, Prinses van Wurtemberg, die op 3 Juni 1877 overleed. Drie zoons, uit dit huwelijk geboren, overleden allen voor den dood van hun vader.

Op 7 Januari 1879 hertrouwde hij met Adelheid Emma, Prinses van Waldeck-Pyrmont. Hij overleed 23 November 1890 op Het Loo.

De dubbele, enkele en halve Negotiepenningen van 20, 10 en 5 Gulden zijn slechts in geringe aantallen gemunt, daar de handel ze niet begeerde.

De waarde was n.l. niet stabiel, maar steeg en daalde met den goudprijs. Bij de wet van 6 Juni 1875 zijn ze afgeschaft.

Wat de gouden Dukaten betreft, deze zijn in hoofdzaak voor den handel op Nederl. Oost-Indië aangemunt, meerendeels in opdracht van de Javasche Bank, Nederl. Handelmaatschappij e.a. en naar Indië uitgevoerd.

De Dubbele Dukaten waren niet in trek. Zodoende zijn slechts enkele proefstukken hiervan aangemunt.

In verband met de nieuwe muntwet van 1847 (zie blz. 94/95) werden in den loop van 1849—1850 de zilveren munten van Koning Willem I, volgens de muntwet van 1816 geslagen, ingetrokken (dat zijn dus alle munten behalve de Rijksdaalder en Gulden van 1840, de Nos 257 en 278).

De inwisseling van de grootere zilveren munten (standpenningen¹⁾) viel niet mee.

Van de 3 Guldens (ruim 3.000.000 geslagen) werden nog geen 200.000 ingewisseld.

Van de Guldens (ruim 6.000.000 geslagen) ruim 350.000 stuks.

Van de $\frac{1}{2}$ Guldens (bijna 500.000 geslagen) nog geen 100.000 stuks.

¹⁾ Standpenningen zijn munten met de hoedanigheid van wettig betaalmiddel tot ieder bedrag.

Van de pasmunt werd meer ingewisseld:

25 Cents (bijna 45.000.000 geslagen) bijna 30.000.000 ingewisseld.

10 Cents (ruim 17.000.000 geslagen) ruim 14.500.000 „

5 Cents („ 3.000.000 geslagen) „ 2.000.000 „

Op 9 Juni 1850 hielden de gouden 10 en 5 Guldenstukken van Koning Willem I ook op *wettig betaalmiddel* te zijn. Zij konden echter als negotiepenningen in omloop blijven.

Van de ruim 15.760.000 geslagen 10 Guldenstukken zijn er ruim 4.500.000 ingewisseld en van de ruim 3.000.000 5 Guldenstukken, ruim 950.000 stuks.

Volgens de wet van 28 Maart 1877 werd de koperen pasmunt vervangen door bronzen. De oude koperen Centen en $\frac{1}{2}$ Centen (met de W) werden op 31 December 1883 buiten omloop gesteld. (In West-Indië ingevolge de wet van 24 December 1886).

Door inwisseling en versmelting zijn er toen 77.858.850 koperen Centen ingetrokken (circulatie geraamd op 142.000.000 stuks) en 19.339.628 koperen $\frac{1}{2}$ Centen (circ. geraamd op 110.400.000).

In de Muntverslagen leest men vaak, dat voor de aanmunting van de nieuwe munten van Koning Willem III behalve baren zilver en ingetrokken muntspeciën ook vele buitenlandsche muntstukken gebruikt zijn o.a. 5 Frankstukken, Zd.-Amerikaansche Piasters, Conventionstalers, Russische Roebels, Scandinavische Talers, Scudi van Napels, Amerikaansche Dollars, Maria Theresia Talers, Oostenrijksche 20 Kreuzerstukken enz.

Ook voor de Gouden tientjes gebruikte men behalve baren goud, gouden 20 Frankstukken, Amerikaansche Eagles, Engelsche Sovereigns, Oostenrijksche Dukaten, Russische 10 Roebels enz.

Lang niet alle munten, die geslagen zijn, zijn in Nederland zelf gebleven. Vele van de aangemunte stukken zijn verzonden naar de Overzeesche Gebiedsdeelen.

Zoo zijn er b.v. van de *zilveren standpenningen* ($2\frac{1}{2}$, 1 en $\frac{1}{2}$ Gulden) van de jaren 1840 t/m 1870 langs officiëelen weg (door het Departement van Koloniën en door de Nederl. Handelmaatschappij) ongeveer 70 % uitgevoerd.

Van de *zilveren pasmunt* (25, 10 en 5 Cents) in hetzelfde tijdvak ongeveer 16 % (van het totaal aantal kleine zilveren Stuivertjes is ongeveer 20 % naar Nederl. West-Indië gezonden) en van de *koperen pasmunt* (1, $\frac{1}{2}$ Cent) ongeveer 8 %.

GOUDEN MUNTEN.

Dubbele Willem of Dubbele Negotiepenning of 20 Guldenstuk zonder waarde-aanduiding, doch met vermelding van het gehalte en het gewicht.

Beschrijving en kantschrift als No. 499 doch nu met het borstbeeld van Willem III, naar links en omschrift beginnend met WILLEM III

543

muntmeesterteeiken: zwaard

542	1850 slechts enkele proefstukken	RRR
543	1851 2500 stuks geslagen	RR
544	1853 136 stuks geslagen	RRR

Deze Dubbele Negotiepenningen van 1853 zijn voor een feestelijke gelegenheid geslagen, op verlangen van een bijzonder persoon (*Muntverslag* 1853).

In de verzameling van 's Rijks Munt bevindt zich een proefslag in koper van den 20 Gulden 1853 (544a) en van den 10 Gulden 1851 (546a)

Enkele Willem of Negotiepenning of 10 Guldenstuk zonder waarde-aanduiding, doch met vermelding van het gehalte en het gewicht.

Beschrijving en kantschrift als No. 500 doch nu met borstbeeld van Willem III door v d K (van der Kellen), naar links en omschrift beginnend met WILLEM III

546

547

muntmeesterteeiken: zwaard

545	1850 slechts enkele proefstukken	RR
546	1851 10.000 stuks geslagen	R

Halve Willem of Halve Negotiepenning of 5 Guldenstuk, zonder waarde-aanduiding, doch met vermelding van het gehalte en het gewicht.

Beschrijving en kartelrand als No. 501 doch nu met borstbeeld van Willem III door v d K (van der Kellen) naar links en omschrift beginnend met WILLEM III

muntmeesterteeiken: zwaard

547	1850 slechts enkele proefstukken	RR
548	1851 10.000 stuks geslagen	R

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

10 Gulden (Gouden tientje)

Hoofd naar rechts ¹⁾. Op de afsnede van den hals de naam van den graveur I. P. M. Menger *) afgekort I. P. M. M.

Omschrift ★ GOD ZIJ MET ONS ★ - KONING WILLEM DE DERDE
Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen. *Het jaartal boven de kroon.*
Omschrift onderlangs KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.
Kartelrand.

muntmeesterteeiken: *bijl*

549

550

557

549 1875 4.110.000 stuks

549a Er bestaan ook proefslagen in *tin* van de voor- en keerzijde zonder naam van den graveur

549b en een proefslag in *verguld koper* en in *tin* van de voorzijde met naam van den graveur, alle RRRR

Ze zijn iets grooter van middellijn dan de gewone slagen, n.l. 23 of 23½ mm. in plaats van 22½ mm.

Daar er klachten kwamen, dat deze Gouden tientjes van 1875 zich niet goed lieten stapelen en dat de letters niet juist geplaatst waren, zijn de volgende Gouden tientjes met een veranderden stempel ge-

¹⁾ Dit is eigenlijk een fout, daar volgens gewoonte de beeldenaar naar den tegenovergestelden kant moet zijn als die van den vorigen vorst, met dien verstande, dat de beeldenaren op de gouden en op de zilveren munten van eenzelfden vorst niet naar denzelfden kant zien.

Op deze Gouden tientjes had de beeldenaar dus naar *links* moeten zijn. Deze fout is later bij de Gouden tientjes van Koningin Wilhelmina hersteld (zie No. 740 en 744).

*) Volgens ontwerp van den beeldhouwer J. A. van der Ven naar een portret van den fotograaf M. Bosse uit Deventer. De keerzijde is het werk van J. Ph. van der Kellen.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

slagen; het jaartal bevindt zich nu *onder* het wapenschild en het omschrift *bovenlangs*.

A) muntmeesterteeken: <i>bijl</i>					B) muntmeesterteeken: <i>hellebaard</i>				
550	1876	1.581.106	stuks		557	1888	35.585	stuks	S
551	1877	1.108.149	„		558	1889	204.961	„	
552	1879	581.036	„						
553	1880	50.100	„	S					
554	1885	67.095	„	S					
555	1886	54.141	„	S					
556	1887	40.754	„	S					

559 In de verzameling van 's Rijks Munt bevindt zich een proefslag in *tin* van de keerzijde, reeds met het jaartal 1875 RRRR

Er bestaat ook een proefslag in brons van dit 10 Guldenstuk met het jaartal:

557a 1888 RRRR

5 Guldenstukken zijn niet aangemunt (behalve dan de Halve Negotiepenning No. 547/548). Wel zijn er teekeningen en ontwerpen voor gemaakt.

560

560 Er is voorgekomen een ontwerp voor de voorzijde geslagen op een koperen plaatje van 25 mm. middellijn.
Eenzijdig. Zie den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925, No. 1178. RRRR

Dubbele Dukaat

Beschrijving als No. 204.

561

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

Dubbele dukaat

muntmeesterteeken: *zwaard*

561 1854 *alleen enkele proefstukken*

RRR

562 1867 *slechts 3 proefstukken bekend*

RRRR

Deze Dubbele Dukaat van 1867 is geslagen voor de inzending van 's Rijks Munt op de wereldtentoonstelling te Parijs. Twee exemplaren werden ten toon gesteld en zijn na afloop van de tentoonstelling weer naar 's Rijks Munt teruggezonden. (Zie Jaarboek 1918 blz. 88/89).

Dukaat

Beschrijving als No. 204.

563

572

573

A) muntmeesterteeken: *zwaard*

563 1849 *14.344 stuks*

heldzaamheid
Van dit jaar bestaan er ook nog Dukaten, die niet in 's Rijks Munt, doch in Rusland geslagen zijn. Het onderscheid is niet gemakkelijk te zien. Ook het aantal is onbekend.

Zie Tijdschrift 1899, blz. 151.

564 1872 *30.095 stuks* S

565 1873 *40.041* „ S

566 1874 *44.005* „ S

B) muntmeesterteeken: *bijl*

567 1876 *44.408 stuks* S

568 1877 *14.785* „ R

569 1878 *87.310* „

570 1879 *20.103* „ R

571 1880 *25.372* „ R

572 1885 *81.205* „

Er bestaat een ontwerp in koper zonder omschrift op de voorzijde, doch wel met muntmeester- en muntteeken. Zonder versiering van het vierkant op de keerzijde, met het jaartal:

573 1849 RR

en een ontwerp van de keerzijde op een koperen plaatje van 27 mm. middellijn geslagen.

574 Opschrift (MO. AUR. enz.) in een versierd vierkant. RR

Zie den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925, No. 1105.

ZILVEREN MUNTEN.

2½ Gulden (Rijksdaalder)

Beschrijving als Nos. 506/516 maar nu met borstbeeld van Koning Willem III naar rechts (volgens het model door den beeldhouwer J. A. van der Ven, naar een portret door Pieneman).

De naam van den graveur I. P. SCHOUBERG. F. onder het borstbeeld. Omschrift beginnend met WILLEM III enz.

578

601 0 of 602

A) muntmeesterteeiken: zwaard

575	1849	voor aantal zie No. 516		589	1863	50.652 stuks	R
576	1850	5.008.210 stuks		590	1864	2.033.644 „	
577	1851	3.647.493 „		591	1865	2.287.612 „	
578	1852	4.546.764 „		592	1866	3.562.608 „	
579	1853	234.128 „	S	593	1867	4.948.886 „	
580	1854	4.334.526 „		594	1868	4.040.021 „	
✕ 581	1855	2.082.046 „		595	1869	5.046.192 „	
582	1856	909.345 „		596	1870	6.639.847 „	
583	1857	3.353.072 „		597	1871	6.875.035 *) „	
584	1858	8.357.486 „		598	1872	13.416.378 „	
585	1859	4.306.594 „		599	1873**) 5.515.073 „		
586	1860	847.104 „		600	1874 (1ste halfjaar)		
587	1861	876.003 „				± 3.040.000 „	
588	1862	3.304.118 „					

*) In dit jaar 1871 is voor de aanmuntning van de Rijksdaalders gebruik gemaakt, behalve van baren zilver, ook van 1992 kg. aan Rijksdaalders afkomstig van het verbrande stoomschip „Willem III” van de Maatschappij Nederland.

**) „Het gebezigde metaal (voor deze Rijksdaalders van 1873), hoewel soms door hardheid moeilijk in de bewerking, was van een schoone kleur en onderscheidde zich gunstig van het metaal, dat gedurende een gedeelte van 1872 gebruikt is en aan de munten een eenigszins aschkleurig voorkomen gaf.” (Muntverslag 1873).

Rijksdaalder

601 Er zijn voorgekomen Rijksdaalders van 1862 met foutief jaartal 186z (omgekeerde 2), eveneens van 1872 met 187z (omgekeerde 2).

Dit zijn, vermoedelijk in Indië, nagemaakte munten (zie Muntverslag 1896), evenals de valsche Rijksdaalders met de jaartallen 1876, 1877 of 1878 in welke jaren geen Rijksdaalders geslagen zijn.

B) muntmeesterteeiken: *zwaard met klaverbladvormig benedeneinde.*

602 1874 (2de halfjaar) $\pm 9.755.726$ stuks

Er is ook een proefslag in goud vervaardigd (45 gram) van dezen Rijksdaalder:

602a 1874 (2de halfjaar) RRRR

Er bevindt zich in de verzameling van 's Rijks Munt een ontwerp in tin van de keerzijde van den Rijksdaalder met muntmeesterteeiken: *bijl* en het jaartal:

603 1875 RRRR

1 Gulden

Beschrijving als No. 518 doch met borstbeeld van Willem III naar rechts, met naam van den graveur L. P. Schouberg afgekort L. P. S. onder het borstbeeld en het omschrift beginnend WILLEM III enz.

605

621

muntmeesterteeiken: *zwaard*

604 1850 *alleen enkele proefstukken*
RRR

605 1851 2.125.148 stuks

606 1853 652.035 „ S

607 1854 4.511.054 „

608 1855 5.133.283 „

609 1856 4.954.661 „

610 1857 2.125.200 „

611 1858 4.199.241 „

612 1859 2.717.216 „

613 1860 4.035.791 „

614 1861 5.078.886 stuks

615 1863 7.986.113 „

616 1864 3.600.143 „

617 1865 6.401.755 „

618 1866 1.002.450 „

619 1867 *geen aanmuntting, alleen een proefslag, wellicht ook voor de tentoonstelling te Parijs. Zie No. 562.* RRRR

In de verzameling van wijlen den heer Wijdenes Spaans bevindt zich dit exemplaar.

In den catalogus van het cabinet Stephanik No. 5694 (thans in het Kon. Penningkabinet) is een proefslag in goud vermeld met het jaartal:

619a 1867 RRRR

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

- 620** Ook is voorgekomen een glad zilveren muntplaatje 28 mm. middellijn, op het gewicht van een gulden (10 gram) met kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS ★ RRR

Tot de muntvormige stukken kunnen ook nog de volgende gerekend worden:

Borstbeeld van den koning naar rechts door I. P. S. (Schouberg). *Dit is de stempel van den Gulden No. 605.*

Keerzijde: ROOSJE - WILLEM - NICOL. ALEXAND. - FRED. KAR. HEND. - PRINS VAN ORANJE, - BEZOEKT 'S RIJKS MUNT - TE UTRECHT - 10 AUG. - 1853.

- 621** a) verzilverd koper, met kantschrift GOD ★ ZIJ ★ MET ★ ONS ★ R
 b) brons, met gladden rand. R
 c) zilver, „ „ „ RR

- 621bis** Een Gulden met jaartal 1869 is een valsch, vermoedelijk in Ned. Indië, geslagen exemplaar. (*Muntverslag* 1896).

$\frac{1}{2}$ Gulden

Beschrijving als No. 529 met borstbeeld van Willem III naar rechts; de naam van den graveur Schouberg afgekort tot I. P. S. onder het borstbeeld. Omschrift beginnend met WILLEM III enz.

Kartelrand.

633a

muntmeesterteeken: *zwaard*

622 1850 <i>alleen enkele proefstukken</i>	627 1860 6.602.687 <i>stuks</i>
RRR	628 1861 6.001.252 „
623 1853 1711 <i>stuks</i> bij 's Konings	629 1862 4.001.577 „
bezoek aan de Munt, in zijn	630 1863 5.152.084 „
tegenwoordigheid geslagen.	631 1864 4.001.385 „
RR	632 1866 1.402.446 „
624 1857 3.606.444 <i>stuks</i>	633 1868 4.004.161 „
625 1858 7.604.462 „	(met open 8)
626 1859 3.000.510 „	

Er bestaat een proefslag in goud (9,4 of 9,25 gram) met het jaartal:

- 633a** 1868 RRRR

en een dikke proefslag (piedfort) in zilver, 7,3 gr. met het jaartal:

- 633b** 1868 5 *stuks* geslagen. RRRR

25 Cents (Kwartje)

Beschrijving voorzijde als No. 604.

Keerzijde. Binnen twee samengebonden eikentakken 25 - CENTS en het jaartal.

Kartelrand.

634

637

639

A) muntmeesterteeiken: *zwaard*

634 1849 voor aantal zie No. 533

S

635 1850 2.207.140 stuks S

636 1853 ¹⁾ 7.974 .. RR

¹⁾ Bij 's Konings bezoek aan de Munt in zijn tegenwoordigheid geslagen.

B) muntmeesterteeiken: *bijl met sterretje*

637 1887 100.000 stuks R

C) muntmeesterteeiken: *hellebaard*

638 1889 200.000 stuks S

639 1890 600.000 .. S

Er bestaat een proefslag in goud (6,70 of 6,50 gr.) met het jaartal:

634a 1849 RRRR

636a Ook zijn er Kwartjes van dit jaartal (1853) op de voorzijde ingestempeld met 718. Dit is het gehalte van deze muntjes, het zoogenaamde **gehalte Levol** n.l. 0,718. Het zijn proeven met dit hoogere gehalte genomen, in verband met nieuwe zilveren pasmunt voor Ned. Indië. RR

10 Cents (Dubbeltje)

Beschrijving als de 25 Cents, met 10 - CENTS

643

662

663

664

A) muntmeesterteeiken: *zwaard*

640 1849 6.204.155 stuks

641 1850 7.270.000 ..

642 1853 1.103.527 ..

643 1855 744.500 ..

644 1856 1.000.000 ..

645 1859 1.000.000 ..

646 1862 800.000 ..

647 1863 1.240.000 ..

648 1868 200.000 .. R

649 1869 1.000.000 stuks

650 1871 1.000.000 ..

651 1873 1.000.000 ..

652 1874 *) (1ste halfjaar) samen met No. 653 1.000.000 stuks

B) muntmeesterteeiken: *zwaard met klaverbladvormig benedeneinde*

653 1874 *) (2e halfjaar) RR zie No. 652

*) Zie hierover Mr. Dr. A. E. Schouten in zijn artikel in het Jaarboek 1938, blz. 52.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

C) muntmeesterteeken: *bijl*

654	1876	1.000.000	stuks
655	1877	1.000.000	„
656	1878	1.000.000	„
657	1879	1.000.000	„
658	1880	1.000.000	„
659	1881	2.000.000	„
660	1882	2.000.000 **)	„
661	1884	1.000.000 ***)	„
662	1885	2.000.000 ***)	„

D) muntmeesterteeken: *bijl* *met ster*

663 1887 1.600.000 stuks

E) muntmeesterteeken: *hellebaard*

664 1889 2.800.000 stuks

665 1890 2.600.000 „

**) o.a. gemunt uit het zilver van 76.000 Rijksdaalders van 1874.

***) Gemunt uit het zilver van afgesleten Kwartjes en Dubbeltjes, nieuwe Rijksdaalders en Guldens.

642a

642a Ook van de 10 Cents 1853 bestaan proeven met instempeling 718 RR
(Zie voor verklaring No. 636a).

Terwijl ook is voorgekomen een proefslag in goud (2,75 gr.) met de jaartallen:

661a	1884	RRRR
662a	1885	RRRR

5 Cents (Stuivertje)

Beschrijving als de 25 Cents met 5 - CENTS

669

675

676

667a

A) muntmeesterteeken: *zwaard*

666 1850 3.037.000 stuks

667 1853 11.170 „ RR

(Bij 's Konings bezoek aan de Munt in zijn tegenwoordigheid geslagen).

668 1855 514.809 stuks

669 1859 400.000 „

670 1862 400.000 „

671 1863 640.000 „

672 1868 200.000 „

673 1869 500.000 „

B) muntmeesterteeken: *bijl*

674 1876 200.000 stuks

675 1879 200.000 „

C) muntmeesterteeken: *bijl* *met ster*

676 1887 100.000 stuks

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

667a Ook van de 5 Cents 1853 bestaan proeven met de instempeling 718. Ze zijn RR
(Zie voor de verklaring No. 636a).

Terwijl ook is voorgekomen een proefslag in goud (1,7 gr.) met het jaartal:

675a 1879 RRRR

677

Bovendien bestaat het volgende ontwerp in brons voor een 5 Centsstuk:

677 5 - CENTS in een parelcirkel.

Voor de keerzijde van dit ontwerp heeft men zoo lang gebruik gemaakt van de keerzijde van den Negotiepenning 1851 (zie No. 546) RRR

678 In den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 14 December 1931 komt nog voor onder No. 938 het volgende ontwerp:

Hoofd van den koning naar links. Keerzijde 5 - CENTS RRRR

BRONZEN EN KOPEREN MUNTEN.

2½ Cent, brons. (Oudtijds ook wel genaamd 4 Duitstuk of Groot)

Gekroonde leeuw met zwaard en pijlbundel op een veld van azuur met 17 blokken, binnen een parelrand.

Omschrift KONINGRIJK DER NEDERLANDEN en het jaartal.

Keerzijde. Binnen een krans van twee samengebonden oranjetakken

2½ - CENT

Kartelrand.

De stempel is vervaardigd door den graveur Menger.

681

muntmeesterteeke: *bijl*

679 1877 4.000.000 stuks

680 1880 4.000.000 „

681 1881 4.000.000 „

682 1883 400.000 stuks S

683 1884 3.600.000 „

684 1886 2.000.000 „

In den catalogus der verzameling J. W. Stephanik is onder No. 5699 (thans in het Kon. Munt- en Penningkabinet) een proefslag in goud beschreven (8,5 gr.) met het jaartal:

683a 1884 RRRR

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

1 Cent, koper

Beschrijving als No. 322.

685

692

A) muntmeesterteeke: *zwaard*

685	1860	2.032.000 stuks
686	1861	2.050.000 „
687	1862	2.026.000 „
688	1863	10.246.000 „
689	1864	2.026.000 „
690	1870	4.010.000 „
691	1873	3.026.000 „

B) muntmeesterteeke: *bijl*

692	1875	3.015.000 stuks
693	1876	13.047.000 „
694	1877	11.026.000 „

Er bestaan ook proefslagen in zilver met de jaartallen:

692a	1875	RRR
693a	1876	RRR

Bovendien heb ik gezien een proefslag in zilver op 3-voudige dikte (piedfort), ongeveer 15 gram, met het jaartal:

693b	1876	RRRR
-------------	------	------

Terwijl in den catalogus van de verzameling J. W. Stephanik onder No. 5691 een proefslag in goud beschreven wordt (7,75 gr.) met het jaartal:

694a	1877	RRRR
-------------	------	------

1 Cent, nieuw type, brons

Beschrijving als No. 679 met 1 - CENT

700

muntmeesterteeke: *bijl*

695	1877	6.100.000 stuks	699	1882	5.000.000 stuks
696	1878	53.900.000 „	700	1883	15.000.000 „
697	1880	20.000.000 „	701	1884	10.000.000 „
698	1881	10.000.000 „			

Er bestaat ook een proefslag in goud (5,40 of 5,25 gr.) met het jaartal:

701a	1884	RRRR
-------------	------	------

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

702

In den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925 is onder No. 1142/1143 ook nog het volgende ontwerp voorgekomen.

702 Onafgewerkt hoofd van den koning naar rechts in een cirkel. Omschrift WILLEM III KONING DER NEDERLANDEN G. H. V. L. ★
Keerzijde 1 - CENT - 1860 binnen twee eikentakken.

A) brons

RRRR

B) nikkel

RRRR

$\frac{1}{2}$ Cent, koper

Beschrijving als No. 322 met $\frac{1}{2}$ - c.

709

723

A) muntmeesterteeiken: *zwaard*

703	1850	2.000.400	stuks
704	1851	2.051.400	„
705	1852	2.027.560	„
706	1853	2.000.000	„
707	1854	3.000.000	„
708	1855	998.800	„ S
709	1857	4.154.800	„
710	1859	4.052.000	„
711	1861	1.446.000	„

712	1862	2.026.000	stuks
713	1863	2.428.000	„
714	1864	2.016.000	„
715	1865	2.006.000	„
716	1867	2.008.000	„
717	1869	2.014.000	„
718	1870	2.004.000	„
719	1872	2.026.000	„
720	1873	2.026.000	„

B) muntmeesterteeiken: *bijl*

721	1875	2.026.000	stuks
722	1876	2.020.000	„

723	1877	1.400.000	stuks
------------	------	-----------	-------

Er is ook voorgekomen een *proefslag* in zilver met het jaartal:

719a 1872 RRRR

Deze munt heeft een *kartelrand*. Er bestaat eenige twijfel over de echtheid. Zie ook noot op blz. 129.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

$\frac{1}{2}$ Cent, nieuw type, brons

Beschrijving als No. 679 met $\frac{1}{2}$ - CENT

727

muntmeestertekenen: bijl

724	1878	4.000.000 stuks		727	1885	7.800.000 stuks
725	1883	800.000 „	S	728	1886	2.200.000 „
726	1884	17.200.000 „				

Er bestaat ook een proefslag in goud (2,75 of 2,50 gr.) met het jaartal:

726a 1884 RRRR

In het Kon. Munt- en Penningkabinet bevinden zich 2 variëteiten van dezen gouden proefslag n.l. 2 verschillende standen van de keerzijde ten opzichte van de voorzijde.

Het Groothertogdom Luxemburg.

Hoewel het Groothertogdom Luxemburg eigenlijk geen deel uitmaakte van het Koninkrijk der Nederlanden, wil ik voor de volledigheid hieronder toch de enkele muntjes opnoemen, die tijdens de regeering van Koning Willem III als Groothertog geslagen zijn.

Niettegenstaande het feit dat zij niet in Utrecht gemunt zijn, hebben de Nos. 729 t/m 734 toch de teekens: zwaard en mercuriusstaf!

Na den dood van Willem III mocht er in Luxemburg geen vrouw opvolgen en verviel de troon aan Adolph van Nassau.

De munten zijn vervaardigd uit 95 % koper, 4 % tin en 1 % zink en wegen respect. 10, 5 en $2\frac{1}{2}$ gram.

729

735

739

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILLEM III 1849—1890)

muntplaats: *Brussel*
graveur: (M.) *Barth*

munt- en muntmeesterteeken:
mercuriusstaf en zwaard

729	10 Centimes	1854	500.000 st.	731	5 Centimes	1854	680.000 st.
730	10 „	1870	1.313.050 „	732	5 „	1870	303.900 „
				733	2½ Centimes	1854	640.000 stuks
				734	2½ „	1870	209.880 „

muntplaats: *Parijs*

muntteeken: A

A) muntmeesterteekens: *anker en hand*

735	10 Centimes	1855	1.200.000 st.	737	5 Centimes	1855	600.000 st.
736	10 „	1860	900.000 „	738	5 „	1860	200.000 „

B) muntmeesterteekens: *anker en bij*

739	10 Centimes	1865	1.000.000 stuks
------------	-------------	------	-----------------

732

738

733

KONINGIN WILHELMINA sinds 1890.

Koningin Wilhelmina, het eenige kind uit het huwelijk van Koning Willem III en Koningin Emma, is op 31 Augustus 1880 geboren en was dus bij den dood van haar vader in 1890 pas 10 jaren oud.

Koningin Emma nam het regentschap op zich tot de meerderjarigheid van Koningin Wilhelmina, dus tot 31 Augustus 1898, toen Zij te Amsterdam officieel ingehuldigd is.

Op de munten is van dit regentschap niets te bemerken. Zij zijn met titel en portret van Koningin Wilhelmina geslagen, vóór 1898 met

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

kinderkopje met loshangend haar en pas van 1898 af met opgestoken haar en gekroond.

De Luxemburgsche titel verviel (zie blz. 117).

De Koningin huwde op 7 Februari 1901 met Hendrik, Hertog van Mecklenburg, die als Prins der Nederlanden de eerste Prins-Gemaal werd.

Uit den langen regeeringstijd van Hare Majesteit herinneren we ons de periode, waarin Zij ons als neutrale mogendheid door den eersten wereldoorlog 1914—1918 heenstuurde, Haar 25-jarig en 40-jarig regeeringsjubileum, het overlijden van Prins Hendrik (3-7-1934) en van Koningin Emma (20-3-1934), het huwelijk van Prinses Juliana met Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld (7 Januari 1937), de geboorte van Prinses Beatrix (31 Jan. 1938), en Prinses Irene (5 Aug. 1939) tot den fatalen datum van 10 Mei 1940 toen de Duitschers ons land binnenvielen (zie ook blz. 144) en toen Zij ons land moest verlaten, zooals weleer Prins Willem V.

In den vreemde, in Canada, werd de derde dochter van Prinses Juliana en Prins Bernhard, Prinses Marguerite geboren (19 Jan. 1943).

Bekijken wij thans iets nader den muntslag van dit tijdperk.

In 1911 is het Muntbedrijf te Utrecht, van de plaats waar het meer dan 250 jaren was gevestigd geweest, naar een nieuw gebouw overgebracht op welks gevel het opschrift prijkt:

*„Het geld, hier uit metaal verkregen
Zij nooit ten vloek, doch steeds ten zegen.”*

De Dukaat is, evenals dit het geval was onder Willem III, speciaal naar Nederl. Oost-Indië uitgevoerd en hoofdzakelijk op bestelling van de Javasche Bank, de Ned. Ind. Escompto Maatsch. enz. aangemunt. Zij zijn geen wettig betaalmiddel, doch alleen negotiepenning of handelsmunt. Door het hoge gehalte zijn ze door de inlanders zeer gezocht. Zij laten er ook vaak sieraden van maken.

Particulieren konden aan 's Rijks Munt ook Dukaten en 10 Guldenstukken laten slaan, doch moesten dan minstens 100 K.G. goud voor Dukaten of 300 K.G. goud voor 10 Guldenstukken zelf leveren.

De gouden en zilveren munten van het 1ste type (*met loshangend haar*) zijn vervaardigd naar een model in gips van de beeltenis van Hare Majesteit door den beeldhouwer *L. Jünger* naar het leven gemodeleerd.

In Nederl. Indië (waar de Gouden tientjes en de Guldens van dit type ook gangbaar waren) viel dit portret bij de inheemsche bevolking niet erg in den smaak, wegens de haardracht „loshangend haar”, die daar niet populair is.

Voor het 2e type (*Kroningstype*) was al in begin 1897 overleg gepleegd aangaande stempels met een nieuw borstbeeld van H.M. de Koningin. Men wilde n.l. deze stempels gereed hebben bij het Kroningsfeest. Het model werd geleverd door den, te Rome wonende, Nederlandschen beeldhouwer *Pier Pander*.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

Het heeft echter veel langer geduurd dan men gedacht had, voordat de munten geslagen konden worden. De muntslag had eerst plaats in 1900—1902, alle echter met het jaartal 1898.

De stempels zouden n.l. gegraveerd worden door den graveur *Paul Tasset* te Parijs, die echter eerst in Februari 1900 de eerste proefstempels afleverde. Deze stempels moesten om technische redenen weer gewijzigd worden, zoodat pas in Augustus 1900 eindelijk de stempels voor den Gulden ontvangen werden en even later die voor den $\frac{1}{2}$ Gulden. Voor het 10 Guldenstuk en den Rijksdaalder kwamen de stempels in 1901 en 1902 gereed.

De stempels voor het *Kwartje* zijn vervaardigd door *J. Ph. M. Menger* ook naar het ontwerp van *P. Pander* en door hem afgeleverd in 1900. In 1901 werd deze stempel weer iets gewijzigd door *J. C. Wienecke*.

In 1896 kreeg 's Rijks Munt ook de beschikking over de z.g. „*Lombok schat*” die als oorlogsbuit uit Indië meegebracht was. Het zilver hiervan werd voor de aanmuntingen gebruikt.

In 1907 werden voor het eerst de *ronde nikkelen Stuivers* geslagen. De oude kleine zilveren *Stuivertjes* van Willem III zijn in 1908 aan de circulatie onttrokken. Er zijn echter nog geen 14 % van het aantal geslagen stukken ingewisseld (er waren destijds ook reeds ongeveer 20 % naar Nederl. West-Indië gezonden).

Ongeveer $5\frac{1}{2}$ miljoen stuks van deze zilveren *Stuivertjes* zijn niet ingeleverd.

De nieuwe *ronde nikkelen Stuivers* waren bij het volk niet populair. Ze werden vaak spottend „*avondkwartje*” *) genoemd.

In 1913 zijn ze dan ook vervangen door *vierkante nikkelen Stuivers* met afgeronde hoeken. De inwisseling van de *ronde stuivers* was op 1 Juli 1916 afgelopen. Van de 14 miljoen geslagen stukken zijn er bijna $12\frac{1}{2}$ miljoen stuks ingewisseld, terwijl er 200.000 stuks naar West-Indië gezonden waren, zoodat er slechts ongeveer 10 % niet ingeleverd is.

De nieuwe *bronzen pasmunt* van $2\frac{1}{2}$ en 1 Cent werd bij het publiek soms verwisseld met een Gouden tientje en een Gouden vijfje; daarom is in 1913 de kleur van deze bronzen munten veranderd van de lichtbruine in een donkerbruine kleur.

In het tijdvak van 1840 t/m 1940 zijn aan 's Rijks Munt in totaal afgeleverd:

Gouden munten	Aantal stuks	Zilveren munten	Aantal stuks
Dubbele Negotiep. ...	2.636	$2\frac{1}{2}$ Gulden	183.207.290
Enkele „ ...	10.000	1 Gulden	322.802.359
Halve „ ...	10.000	$\frac{1}{2}$ Gulden	142.065.719
Gouden Tientjes	32.367.661	25 Cents	91.498.881
Gouden Vijfjes	1.001.595	10 Cents	268.763.182
Dukaten	5.708.708	5 Cents	6.202.979
	<u>39.100.600</u>		<u>1.014.540.410</u>

*) Zie Dr. J. W. A. van Hengel. Bijlage Muntverslag 1937.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

Nikkelen munten

	Aantal stuks
5 Cents	<u>68.800.000</u>

Koperen en bronzen munten

	Aantal stuks
2½ Cent	75.600.000
1 Cent	553.604.000
½ Cent	198.552.200
	<u>827.756.200</u>

Dit maakt een totaal van 1.950.197.210, dus bijna 2 milliard stuks, met een nominale waarde van ± 1.285.485.808 gulden.

Het drukste jaar is 1938 geweest.

In de jaren 1814 t/m 1839 komen daar nog 353.391.722 stuks bij met een nom. waarde van ± f 237.988.053 (waarvan 135.334.861 stuks in Brussel gemunt zijn), zoodat in het Koninkrijk der Nederlanden van 1814 t/m 1940 2.303.588.932 (2 milliard, 303 miljoen, 588 duizend 932) stuks munten vervaardigd zijn, niet medegeteld de munten speciaal voor Nederl. Indië aangemunt, met een nom. waarde van ± f 1.523.473.861.

Van de Guldens en ½ Guldens zijn er vele naar Nederl. Indië uitgevoerd, zoodat sommige jaartallen, hoewel er een groot aantal gemunt zijn, toch in Nederland schaarsch zijn.

Nadat in 1922 de Guldens van het nieuwe (lagere) gehalte (zie blz. 25) voor het eerst geslagen waren, zijn op 1 Januari 1931 de oude Guldens met het hoogere gehalte (dat waren dus alle Guldens van 1840 t/m 1917) buiten koers gesteld. Tot 31 December 1931 kon men deze Guldens inwisselen. Er zijn toen ruim 33 miljoen stuks ingeleverd. Later zijn daar nog bedragen bijgekomen.

De Rijksdaalders, Halve Guldens enz. met het hoogere gehalte zijn tot 1940 officieel niet ingetrokken. Wel zijn ze stelselmatig ingehouden. Tot en met 1940 zijn in Nederland en in Nederl. Indië samen aan deze oude specie ingehouden:

Rijksdaalders	bijna	76	millioen	stuks
Guldens	„	105	„	„
½ Guldens	ruim	54	„	„
25 Cents	bijna	24	„	„
10 Cents	ruim	68	„	„
Nikkelen Stuivers	„	6½	„	„
Bronzen 2½ Cent	bijna	17½	„	„
„ 1 Cent	„	7½	„	„
„ ½ Cent	„	½	„	„
Gouden tientjes			1760	stuks
Gouden vijfjes			420	„

Totaal ongeveer 360 miljoen stuks, hetgeen dus nog maar een klein gedeelte is van het aantal vervaardigde stukken.

Hieronder volgt nu de beschrijving van de in dit tijdvak geslagen munten.

Gouden Munten.

10 Gulden (Gouden tientje). 1ste type, met loshangend haar. Jeugdig borstbeeld naar links *) met *loshangend haar* door den graveur (W. Schammer).

Omschrift ★ GOD ZIJ MET ONS ★ - KONINGIN WILHELMINA

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tusschen 10 - G

Onder het wapen, het jaartal.

Omschrift KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

Kartelrand.

741

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

740 1892 61 stuks geslagen RRRR

741 1895 149 „ „ RRR

742 1897 453.696 stuks. Deze is niet zeldzaam.

Er bestaat ook een proefslag in brons met het jaartal:

743 1891 RRRR

743a Er bevindt zich in de verzameling van 's Rijks Munt ook een proefslag met dit jaartal in zilver. RRRR

743bis Van dit type van het Gouden tientje heb ik in een verzameling een *misslag* gezien. *Keerzijde.* Het borstbeeld en omschrift hol (incuse). Zie voor verklaring blz. 12.

10 Gulden. 2e- of *Kroningstype*.

Hoofd naar rechts (zie de noot bij het 1ste type), met diadeem; onder den hals de naam van den modelleur P. PANDER

Omschrift KONINGIN WILHELMINA. GOD ZIJ MET ONS

Keerzijde als het vorige type, doch van veranderde teekening.

Grove kartelrand.

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

744 1898 99.239 stuks S

744

*) Hoewel de beeldenaar van het 10 Guldenstuk van Koning Willem III (zie No. 549) foutief geplaatst was, is men nu op deze fout doorgegaan en heeft men den beeldenaar dus omgekeerd. Bij de volgende uitgifte van 10 Guldenstukken (zie No. 744) heeft men deze fout hersteld en het borstbeeld weer naar *rechts* geplaatst.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

10 Gulden. 3 e type.

Gedrapeerd borstbeeld naar rechts door (J. C. Wienecke).

Omschrift als voren.

Keerzijde als voren, weer van veranderde teekening.

745

muntmeesterteeiken: zeepaardje

745 1911 774.544 stuks

746 1912 3.000.000 „

747 1913 1.138.476 stuks

748 1917 4.000.000 „

10 Gulden. 4 e type.

Hoofd naar rechts door (J. C. Wienecke). Andere haardracht.

750

muntmeesterteeiken: zeepaardje

749 1925 2.000.000 stuks

750 1926 2.500.000 „

751 1927 1.000.000 „

752 1932 4.323.952 stuks

753 1933 2.462.101 „

5 Gulden (Gouden vijfje). Alléén 3 e type.

Beschrijving als No. 745, doch veranderde beeldenaar, door (J. C. Wienecke).

Omschrift KONINGIN - WILHELMINA.

Keerzijde met 5 - G

Kartelrand.

zonder munt- en muntmeesterteeiken.

754 1912 1.000.000 stuks

754

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

Dukaat *9100000.119*
Beschrijving als No. 204.

757

763

767

781

A) muntmeesterteeiken: *hellebaard*

755	1894	30.407	stuks	R	759	1903	90.824	stuks	
756	1895	58.444	„	S	760	1905	87.995	„	
757	1899	60.986	„	S	761	1906	29.379	„	R
758	1901	29.284	„	R	762	1908	91.006	„	

B) muntmeesterteeiken: *hellebaard met ster*

763 1909 (1ste halfjaar) 106.021 stuks

C) muntmeesterteeiken: *zeepaardje*

764	1909	(2e halfjaar)	30.182 st.	R	773	1922	49.837	stuks	S
765	1910	421.447	stuks		774	1923	106.674	„	
766	1912	147.860	„		775	1924	84.206	„	
767	1913	205.464	„		776	1925	573.071	„	
768	1914	246.560	„		777	1926	191.211	„	
769	1916	116.997	„		778	1927	654.424	„	
770	1917	216.892	„		779	1928	571.811	„	
771	1920	293.389	„		780	1932	88.268	„	
772	1921	409.001	„						

D) muntmeesterteeiken: *druiventros*

781 1937 116.660 stuks

ZILVEREN MUNTEN.

2½ Gulden (Rijksdaalder). Alléén 2e en 4e type.

2e- of Koningstype

Hoofd naar links, opgestoken haar met diadeem.

Onder den hals de naam van den ontwerper P. PANDER

Omschrift WILHELMINA KONINGIN - DER NEDERLANDEN

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tusschen 2½ - G Boven de kroon het jaartal.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

Omschrift rechts boven beginnend MUNT VAN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS ★

782

muntmeesterteekeken: *hellebaard*

✕ 782 1898 100.000⁷ stuks S

782a Er bestaat van dezen [Rijksdaalder een proefslag in goud (88,5 gr.). 2 stuks geslagen RRRR

782b en een dikke proefslag in zilver (piedfort) 74,3 gr. RRR

783

783 In de verzameling van 's Rijks Munt te Utrecht bevindt zich een proefslag voor een 2½ Gulden 1913 met het borstbeeld van Koningin Wilhelmina naar links (door J. C. Wienecke). Muntmeesterteekeken: zeepaardje. RRRR
Deze Rijksdaalder is nooit gemunt.

2½ Gulden. 4e type.

Hoofd van de Koningin naar links door (J. C. Wienecke). Het omschrift doorlopend. Onder den hals een roosje.

Keerzijde. Omschrift links beneden beginnend. Het jaartal onder het wapen.

In het kantschrift ZIJ in plaats van ZY

Het gehalte is verminderd (zie blz. 25).

787

787a

789

A) muntmeestertekenen: *zeepaardje*

784 1929 4.400.000 stuks

785 1930 11.600.000 „

786 1931 4.400.000 „

787 1932 6.320.000 „

a) variëteit met grovere uitvoering van het haar der Koningin S

✕ 788 1933 als 787a) 3.560.000 stuks

B) muntmeestertekenen: *druiventros*

789 1937 4.000.000 stuks

790 1938 2.000.000 „

791 1939 3.760.000 „

✕ 792 1940 4.640.000 „

waarvan ongeveer de helft vóór de Duitse bezetting op 14 Mei 1940.

793 Er bestaat een ontwerp voor een Rijksdaalder door C. J. van der Hoef. Gekroonde gestyleerde W in een parelrand.

Omschrift WILHELMINA - KONINGIN DER NEDERLANDEN

Keerzijde. Gestyleerde leeuw tussen 2½ - G

Omschrift MUNT VAN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

Gladde rand. Zilver 38 mm. 28,4 gr. RR

794 Door Begeer zijn er in 1892 ook proeven gemaakt in brons naar de officieele ontwerpen van het borstbeeld met lohangend haar, om te bewijzen dat er betere stempels gemaakt konden worden (zie W. K. F. Zwierzina. Beschrijving der Nederlandsche Penningen. Deel III, No. 1032/1033 noot). Zie ook No. 804/805, 829bis van dit boek.

I Gulden. 1ste type, met lohangend haar.

Jeugdig borstbeeld naar links. Onder het borstbeeld w. s. (de initialen van den graveur W. Schammer).

Omschrift WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

Keerzijde. Gekroond Nederlandsch wapen tusschen 1 - G Onder het wapen 100 C. Boven de kroon het jaartal.

Omschrift MUNT VAN HET KONINGRYK DER NEDERLANDEN.

Kantschrift GOD ★ ZY ★ MET ★ ONS ★

795

muntmeesterteeke*n*: *hellebaard*

795 1892 3.500.000 stuks

796 1896 100.000 „ R

797 1897 2.500.000 stuks

795a Er is voorgekomen een Gulden van 1892, ingestempeld met een *haan in een schildje* (afgekeurde stempel, zie ook No. 278a). RRR

terwijl er ook een **bronzen proefslag** bestaat met het jaartal:

795b 1892 RRR

De volgende **ontwerpen** voor den Gulden van 1898 zijn voorgekomen.

798 Proefslag voor de *keerzijde* met jaartal 1898. Op beide zijden is de keerzijde geslagen. Met kantschrift. *Zilver*. RRRR
(Zie den veilingcatalogus der Fa. J. Schulman van 16 November 1925, No. 1231).

799 Proefslag van de *keerzijde*, 1898 als voren, doch eenzijdig met gladden rand. *Brons*. RR
Van deze ontwerpen 798/799 zijn geen munten geslagen, want bij den muntslag van den Gulden 1898 (No. 802) heeft men zich bediend van een nieuwen stempel met veranderde teekening van het wapen en de kroon.

798

800

800 Ontwerpen voor de voor- en keerzijde afzonderlijk. Andere teekening van het hoofd van de Koningin.
De 1 van 1 - G niet ingevuld.
Zilver. Vermoedelijk unicum. RRRR
(Zie den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925, No. 1233).

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

801 Ontwerp voor de voor- en keerzijde. Andere haardracht, andere verdeeling van het omschrift.

Keerzijde. Het oudere wapentype met groote kroon. Brons. Unicum. RRRR

1 Gulden. 2e- of Kroningstype.

Beschrijving, omschriften en kantschrift als No. 782 met 1 - G en met 100 C. onder het wapen.

803

muntmeesterteeke: *hellebaard*

802 1898 2.000.000 stuks

803 1901 *) in het kantschrift zij in plaats van zy 2.000.000 stuks

*) Zie noot bij No. 812 op blz. 129.

Er bestaat ook een proefslag in goud (18,7 gr.) van dit type met het jaartal:

802a 1898 2 stuks geslagen

RRRR

804

805

804/805 Door Begeer zijn in 1898, naar het officieele model van P. Pander, ook ontwerpen van de voorzijde van dezen Gulden (en $\frac{1}{2}$ Gulden) gemaakt, in brons en in zilver respectievelijk 28 en 22½ mm. middellijn, om aan te toonen, dat het niet noodig was de stempels voor de Nederlandsche munten in het buitenland (door P. Tasset te Parijs) te laten maken. (Zie W. K. F. Zwierzina, Penningkundige Geschiedenis, blz. 11, No. 65/66). Op de keerzijde van deze ontwerpen staat vermeld, dat zij door Begeer naar het model van Pier Pander vervaardigd zijn. Zie ook No. 794.

1 Gulden. Type 2 A.

Variëteit van het 2e type, zonder 100 C. onder het wapen.

In het kantschrift zij in plaats van zy

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

807

811

A) muntmeesterteeiken: hellebaard

806 1904 ~~2.000.000~~ stuks

807 1905 ~~1.000.000~~ „

808 1906 ~~500.000~~ „ ~~8~~

809 1907 5.100.000 stuks

810 1908 ~~4.700.000~~ „

Er bestaat een dikke proefslag in zilver (piedfort, 29,6 gr.) met het jaartal:

807a 1905. RRR

B) muntmeesterteeiken: hellebaard met ster

811 1909 2.000.000 stuks

1 Gulden. 3e type, door J. C. Wienecke.

Gedrapeerd borstbeeld met hermelijnen mantel naar links, met diadeem.

Nieuwe teekening van het wapen op de keerzijde. Omschriften en kantschrift als voren.

818

muntmeesterteeiken: zeepaardje

812 1910 *) 1.000.000 stuks

813 1911 *) 2.000.000 „

814 1912 3.000.000 „

815 1913 8.000.000 „

816 1914 15.785.000 stuks

817 1915 14.215.000 „

818 1916 5.900.000 „

819 1917 2.300.000 „

*) Ik heb Guldens van 1901, 1910 en 1911 gezien met een kartelrand. Volgens mijn meening zijn dit geen proefslagen, doch is deze kartelrand er later opgemaakt voor een verzamelaar.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

1 Gulden. 4e type, door J. C. Wienecke.

Hoofd van de Koningin naar links. Onder den hals een roosje. Het jaartal op de keerzijde *onder* het wapenschild. Het wapen is kleiner. Het gehalte is verminderd (zie blz. 25).

824

829

A) muntmeesterteeken: zeepaardje

820 1922 9.550.000 stuks

821 1923 8.050.000 „

822 1924 8.000.000 „

823 1928 6.150.000 „

824 1929 32.350.000 stuks

825 1930 13.500.000 „

826 1931 38.100.000 „

B) muntmeesterteeken: druiventros

827 1938 5.000.000 stuks

828 1939 14.200.000 „

829 1940 21.300.000 stuks

(waarvan 8.300.000 vóór de
Duitsche bezetting op 14
Mei 1940).

Zie voor muntmeesterteeken eikel No. 1055.

829bis Bij de Kon. Begeer is nog verschenen een **Muntproef** voor 1 Gulden door *Huib Luns*. Links gewend hoofd van de Koningin, daaronder een tulp.

Omschrift WILHELMINA • KONINGIN • DER • NEDERLANDEN

Keerzijde. Gekroond wapen, waaromheen van onderen 19 - 28 en 1 . G .

Omschrift MUNT • VAN • HET • KONINKRYK • DER • NEDERLANDEN

Diameter 28 mm.

829ter Als voren, 19 mm., bedoeld als proef voor een 25 Centsstuk.

Zie: Zwierzina. Gedenkboek Kon. Begeer, deel III blz. 198 Nos. 284/285 en blz. 206 No. 383.

$\frac{1}{2}$ Gulden

Van het 1ste type, met loshangend haar, bestaan geen $\frac{1}{2}$ Guldens.

2e- of Kroningstype.

Beschrijving als het 2e type van den Gulden (No. 802) met $\frac{1}{2}$ - G en onder het wapen 50 C.

Kartelrand.

830

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

830 1898 2.000.000 stuks

830a Hiervan bestaat ook een proefslag in goud (9,3 gr.).

RRRR

Zie ook No. 805 voor het ontwerp door Begeer.

$\frac{1}{2}$ Gulden. Type 2A

Beschrijving als het type 2A van den Gulden (No. 806) (dus zonder 50 C.).

Kartelrand.

835

836

A) muntmeesterteeiken: *hellebaard*

831 1904 ~~1.000.000~~ stuks

834 1907 3.300.000 stuks

832 1905 4.000.000 „

835 1908 4.000.000 „

833 1906 ~~1.000.000~~ „

Er bestaat ook een proefslag in goud (17,7 gr.) met het jaartal:

832a 1905

RRRR

en een dikke proefslag (piedfort) in zilver ook met het jaartal:

832b 1905

RRRR

B) muntmeesterteeiken: *hellebaard met ster*

836 1909 3.000.000 stuks

$\frac{1}{2}$ Gulden. 3e type.

Beschrijving als het 3e type van den Gulden (No. 812) met $\frac{1}{2}$ - G
Kartelrand.

839

844

muntmeesterteeiken: *zeepaardje*

837 1910 4.000.000 stuks

839 1913 8.000.000 stuks

838 1912 4.000.000 „

840 1919 8.000.000 „

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

$\frac{1}{2}$ Gulden. 4e type.

Beschrijving als het 4e type van den Gulden (No. 820) met $\frac{1}{2}$ - G Kartelrand. Verminderd gehalte (zie blz. 25).

muntmeesterteeken: zeepaardje

841	1921	5.000.000 stuks	844	1929	9.500.000 stuks
842	1922	11.240.000 „	845	1930	18.500.000 „
843	1928	5.000.000 „			

25 Cents (Kwartje). 1ste type, met lo shangend haar.

Beschrijving der voorzijde als de Gulden van het 1ste type (No. 795) zonder initialen van den graveur, maar met een roosje onder het borstbeeld als het merkteken van den graveur W. Schammer.

Keerzijde. 25 - CENTS en het jaartal binnen twee samengebonden eikentakken.

Kartelrand.

846

muntmeesterteeken: hellebaard

846	1891	alleen 2 proefslagen in zilver en in brons RRRR	849	1894	1.000.000 stuks
847	1892	800.000 stuks	850	1895	1.200.000 „
848	1893	800.000 „	851	1896	600.000 „ S
			852	1897	3.100.000 „

25 Cents. 2e- of Kroningstype.

Hoofd naar links met diadeem, door J. P. M. Menger naar het ontwerp van P. Pander. (Van 1901 af veranderd door J. C. Wienecke).

Omschrift WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN

Keerzijde en rand als voren.

muntmeesterteeken: hellebaard

853	1898	400.000 stuks S	857	1904	1.600.000 stuks
854	1901	1.600.000 „	858	1905	1.200.000 „
855	1902	1.200.000 „	859	1906	2.000.000 „
856	1903	1.200.000 „			

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

In den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925 zijn onder de Nos. 1237/1238 de volgende niet uitgevoerde ontwerpen voorgekomen met het jaartal 1898

853a De laatste N van NEDERLANDEN onder den hals van de Koningin. Fijne kartelrand. RRRR

853b Andere stempel. Het oor slechter gegraveerd. De N verder van den hals verwijderd. RRRR

Er bestaat een afgekeurde proef met breederen hals en de laatste N van NEDERLANDEN dicht bij den hals, met het jaartal:

854a 1901 RR

25 Cents. 3e type, door J. C. Wienecke.

Gedrapeerd borstbeeld met hermelijnen mantel naar links.

Kartelrand.

keuzigde?

864

muntmeesterteeiken: zeepaardje

860	1910	880.000 stuks
861	1911	1.600.000 „
862	1912	1.600.000 „
863	1913	1.200.000 „
864	1914	5.600.000 „
865	1915	2.000.000 „

866	1916	2.000.000 stuks
867	1917	4.000.000 „
868	1918	6.000.000 „
869	1919	4.000.000 „
870	1925	2.000.000 „

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

10 Cents. 2e- of Kroningstype.

Beschrijving als No. 853 met 10 - CENTS

muntmeestertekenen: *hellebaard*

883 1898 2.000.000 stuks

884 1901 2.000.000 stuks

Type 2A

Als voren, doch het hoofd breeder.

885 1903 6.000.000 stuks

Type 2B

Het hoofd kleiner. Het omschrift eindigt *onder* den hals.

886 1904 3.000.000 ~~stuks~~

888 1906 4.000.000 ~~stuks~~

887 1905 2.000.000 „

10 Cents. 3e type, door J. C. Wienecke.

Beschrijving als No. 860 met 10 - CENTS

muntmeestertekenen: *zeepaardje*

889 1910 2.250.000 stuks

895 1916 5.000.000 stuks

890 1911 4.000.000 „

896 1917 10.000.000 „

891 1912 4.000.000 „

897 1918 20.000.000 „

892 1913 5.000.000 „

898 1919 10.000.000 „

893 1914 9.000.000 „

899 1921 5.000.000 „

894 1915 5.000.000 „

900 1925 5.000.000 „

Als laatste stuk in het oude Muntgebouw vervaardigd (zie ook biz. 119) is geslagen een proefslag in goud van het dubbeltje met het jaartal:

889a 1910 RRRR

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

10 Cents. 4 e t y p e, door J. C. Wienecke.

Beschrijving als No. 871 met 10 - CENTS

A) muntmeesterteeken: *zeepaardje*

901	1926	2.700.000	stuks
902	1927	2.300.000	„
903	1928	10.000.000	„
904	1930	5.000.000	„

B) muntmeesterteeken: *druiventros*

905	1934	2.000.000	stuks
906	1935	8.000.000	„
907	1936	15.000.000	„
908	1937	18.600.000	„
909	1938	21.400.000	„
910	1939	20.000.000	„
911	1941	43.000.000	„ (geslagen tijdens de Duitse bezetting)

Voor muntmeesterteekeus palmboom of eikel zie blz. 153—155

NIKKELN MUNTEN.

5 Cents (Stuiver)

1 s t e t y p e (rond), door J. C. Wienecke.

Koninklijke kroon tusschen 2 eikentakken. Banderol met het woord NEDERLAND Daaronder het jaartal.

Keerzijde. Waarde-aanduiding 5 - CENTS in een krans van twee samengebonden oranjetakken.

Gladde rand.

912

zonder munt- en muntmeesterteeken.

912	1907	6.000.000	stuks	*)
913	1908	4.000.000	„	*)
914	1909	4.000.000	„	*)

*) Zie blz. 120 voor de vele ingeleverde stukken.

2 e t y p e (vierkant).

Vruchtdragende tak van een oranje-appel binnen een dubbelen rand, waartusschen KONINGRIJK . DER . NEDERLANDEN

Keerzijde. Waarde-aanduiding 5c binnen een parelrand.

Het jaartal, gedeeld, in twee schelpversieringen links en rechts.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

924

zonder munt- en muntmeestersteeken.

915	1913	6.000.000	stuks
916	1914	7.400.000	„
917	1923	10.000.000	„
918	1929	8.000.000	„
919	1932	2.000.000	„
920	1933	1.400.000	„
921	1934	2.600.000	„
922	1936	2.600.000	„
923	1938	4.200.000	„

924	1939	4.600.000	stuks
925	1940	7.200.000	„

(waarvan ongeveer de helft vóór de Duitse bezetting op 14 Mei 1940 geslagen, terwijl er 1.200.000 van in 1941 geslagen zijn doch met het jaartal 1940).

Voor een 5 Cents 1943, 1944 zie Nos. 1074 en 1069.

Er is een ontwerp bekend met het jaartal:

926 1911 RRRR

927/946 Er bestaat een serie ontwerpen voor een nikkelen en bronzen 10 Cents en 5 Cents. Deze serie is van de grootste zeldzaamheid. (RRRR). Eén serie bevindt zich in de verzameling van 's Rijks Munt te Utrecht, één in het Kon. Munt- en Penningkabinet te 's-Gravenhage en één in een particuliere verzameling in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Deze ontwerpen zijn voor het grootste gedeelte beschreven in het „Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde" 1908, blz. 142—157. Bovendien in den aanvullenden catalogus van 's Rijks Munt (1935) en in den veilingcatalogus van de Fa. J. Schulman van 16 November 1925 Nos. 1349—1370. Onderstaande afbeeldingen zijn uit dien catalogus.

927

928

929

930

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942 (zilver)

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

943

944

945

946

BRONZEN MUNTEN.

2½ Cent (oudtijds ook wel 4 Duitstuk genaamd).

1ste type.

Beschrijving als No. 679.

949

950

961

962

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

947 1890 2.000.000 stuks

948 1894 1.000.000 „

949 1898 1.600.000 stuks

2e type.

Het omschrift met kleinere letters. Muntmeester- en muntteeken kleiner. De leeuw meer heraldisch en met 15 blokken in het veld (in plaats van 17). De waarde-aanduiding groter.

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

2½ Cent

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

950 1903 4.000.000 stuks

951 1904 4.000.000 „

952 1905 4.000.000 stuks

953 1906 8.000.000 „

Er bestaat ook een proefslag in goud (8,4 gr.) met het jaartal:

950a 1903

RRRR

3 e type.

Nieuwe stempels; wapen, kroon en oranjetakken van veranderde teekening; grootere letters.

A) muntmeesterteeiken: *zeepaardje*

954 1912 2.000.000 stuks

955 1913 4.000.000 „ donker
brons (zie blz. 120)

956 1914 2.000.000 stuks

957 1915 3.000.000 „

958 1916 8.000.000 stuks

959 1918 4.000.000 „

960 1919 2.000.000 „

961 1929 8.000.000 „

B) muntmeesterteeiken: *druiventros*

962 1941 19.800.000 stuks (tijdens de Duitse bezetting geslagen).

1 Cent. 1ste type.

Beschrijving als No. 679 met 1 CENT

967

969

970

971

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

963 1892 5.000.000 stuks

964 1896 3.000.000 „

965 1897 2.500.000 „

966 1898 5.000.000 stuks

967 1899 5.100.000 „

968 1900 *) 12.400.000 „

*) Deze Cent vertoont na een tijd in omloop te zijn geweest, een slijtage in het midden van den leeuw. (Mr. Dr. A. E. Schouten op. cit. Jaarboek 1938, blz. 57).

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

2 e type

Wapen en oranjetakken van andere teekening en met KONINKRIJK
muntmeesterteeiken: *hellebaard*. (Dit teeken staat in omgekeerde
richting).

969 1901 10.000.000 stuks

Type 2 A

Met KONINGRIJK De letters van het omschrift, de leeuw, enz. en
het munt- en muntmeesterteeiken groter. Slechts 10 blokken in
het veld.

970 1901 10.000.000 stuks

3 e type

Beschrijving als No. 950.

muntmeesterteeiken: *hellebaard*

971 1902 10.000.000 stuks

972 1904 10.000.000 „

973 1905 10.000.000 „

974 1906 9.000.000 stuks

975 1907 6.000.000 „

Er bestaat ook een proefslag in goud (5,5 gr.) met het jaartal:

971a 1902 RRRR

Mr. Dr. A. E. Schouten noemt in het supplement op zijn artikel, in het Jaarboek 1939,
een proefslag in zilver met het jaartal:

974a§1906 RRRR

4 e type

Beschrijving als No. 954.

Kleur: donkerbrons (zie blz. 120).

976

997

A) muntmeesterteeiken: zeepaardje

976 1913 5.000.000 stuks
(donker en licht brons)

977 1914 9.000.000 stuks

978 1915 10.800.000 „

979 1916 21.700.000 „

980 1917 20.000.000 stuks

981 1918 10.000.000 „

982 1919 6.000.000 „

983 1920 11.400.000 „

984 1921 12.600.000 „

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

1 Cent

985 1922	20.000.000 stuks	990 1928	10.000.000 stuks
986 1924	1.400.000 „	991 1929	20.000.000 „
987 1925	18.600.000 „	992 1930	10.000.000 „
988 1926	10.000.000 „	993 1931	3.400.000 „
989 1927	10.000.000 „		

B) muntmeesterteekeken: *druiventros*, kleur: lichtbrons

994 1937	10.000.000 stuks	997 1940	24.600.000 stuks (waarvan ruim de helft geslagen vóór de Duitse bezetting op 14 Mei 1940).
995 1938	16.600.000 „	998 1941	66.600.000 stuks (geslagen tijdens de Duitse bezetting).
996 1939	22.000.000 „		

Voor muntmeesterteekeken palmboom zie blz. 155.

$\frac{1}{2}$ Cent. 1ste type

Beschrijving als No. 679 met $\frac{1}{2}$ - CENT

muntmeesterteekeken: *hellebaard*

999 1891	5.000.000 stuks	1002 1900	3.000.000 stuks
1000 1894	5.000.000 „	1003 1901	6.000.000 „
1001 1898	2.000.000 „		

2e type.

Beschrijving als No. 950.

muntmeesterteekeken: *hellebaard*

1004 1903	10.000.000 stuks	1005 1906	10.000.000 stuks
------------------	------------------	------------------	------------------

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN (WILHELMINA SINDS 1890)

3 e type.

Beschrijving als No. 954.

A) muntmeestertekenen: zeepaardje

1006	1909	5.000.000 stuks	1011	1916	4.000.000 stuks
1007	1911	5.000.000 „	1012	1917	5.000.000 „
1008	1912	5.000.000 „	1013	1921	1.500.000 „
		donker brons	1014	1922	2.500.000 „
1009	1914	5.000.000 stuks	1015	1928	4.000.000 „
1010	1915	2.500.000 „	1016	1930	6.000.000 „

Er is ook een proefslag in zilver voorgekomen met het jaartal:

1007a 1911 RRRR

B) muntmeestertekenen: druiventros, kleur: lichtbrons

1017	1934	5.000.000 stuks	1020	1938	8.400.000 stuks
1018	1936	5.000.000 „	1021	1940	6.000.000 „
1019	1937	1.600.000 „			(alle geslagen na de Duitse bezetting op 10 Mei 1940)

MUNTEN VOOR DANZIG EN POLEN.

Aan 's Rijks Munt te Utrecht zijn in 1923/24 ook eenige munten voor het buitenland geslagen en wel voor de Vrije Stad Danzig en voor de Republiek Polen.

DANZIG

1022

1023

1024

1025

MUNTEN VOOR DANZIG EN POLEN

Danzig

Zilveren munten met het jaartal 1923.

1022	5 Gulden	700.500 stuks	gehalte 750/1000	gewicht 25 gram
1023	2 Gulden	1.250.000 „	„ „	„ 10 „
1024	1 Gulden	3.500.500 „	„ „	„ 5 „
1025	$\frac{1}{2}$ Gulden	1.000.500 „	„ „	„ $2\frac{1}{2}$ „

De oorspronkelijke stempels zijn in Duitschland vervaardigd door den graveur Kullrich te Berlijn. Op de munten zelf is niet te zien, dat zij in Utrecht geslagen zijn. Zij hebben dus geen munt- en muntmeesterteeken.

POLEN

Nikkelen munten met het jaartal 1923

1026

1027

1026 50 Groszy 14.000.000 stuks

1027 20 Groszy 30.000.000 „

De oorspronkelijke stempels zijn door de Poolsche Regeering beschikbaar gesteld. Ook op deze munten is niet te zien, dat zij in Utrecht geslagen zijn.

1027bis In 1939 zijn voor een Nederlandsche Bankinstelling 116.050 Maria-Theresia Talers geslagen, volgens het oude type met het jaartal 1780, waarvoor de stempels op 's Rijks Munt vervaardigd zijn. Zij zijn gemunt uit versmolten Rijksdaalders en $\frac{1}{2}$ Guldens. Door den oorlog zijn deze Talers echter, voor zoover bekend, weder versmolten en is het zilver verkocht.

V. NEDERLAND ONDER DUITSCHE BEZETTING 1940—1945

Op 13 Mei 1940 moest H.M. Koningin Wilhelmina Haar land verlaten, daartoe gedwongen door den Duitschen inval op 10 Mei 1940. Zij begaf zich met de regeering naar Londen om vandaar uit onze Koloniën — die op dat tijdstip nog niet in oorlog waren met Japan — te kunnen blijven besturen en om beter maatregelen te treffen om te zamen met de geallieerde bondgenooten, Nederland — en later ook Nederlandsch Oost-Indië — van de vreemde overheersching te bevrijden.

Op 14 Mei 1940 capituleerde Nederland na een moedigen strijd o.a. aan den Grebbeberg, en na het bombardement van Rotterdam.

Wat de verordeningen der Duitse bezetting betreft — die op last van den Duitschen Rijkscommissaris Dr. Seyss-Inquart gegeven zijn — hebben wij in dit boek alleen belangstelling voor die, welke betrekking hebben op het muntwezen.

In het eerste jaar van de bezetting bleef de toestand onveranderd.

In het jaar 1940 zijn de Rijksdaalder (No. 792), de Gulden (No. 829) en het Kwartje (No. 874) nog aangemunt volgens het oude type met het portret van de Koningin. Zelfs in 1941 zijn er nog een Kwartje (No. 875) en een Dubbeltje (No. 911) met ditzelfde type geslagen, terwijl het 2½ Centstuk in dit jaar voor het eerst sinds 1929 weer opnieuw geslagen is; het eenige 2½ Centstuk met het muntmeesterteekeken: *druiventros* (No. 962).

Maar weldra kwamen de maatregelen los. De Duitschers wilden alle herinneringen aan het Koninklijk Huis ook uit de munten verwijderen. (De naam van het Kon. Munt- en Penningkabinet was ook al veranderd in Rijks Penningkabinet).

Bij het Deviezenbesluit van 26 Maart 1941, verschenen in het Verordeningsblad voor het bezette Nederlandsche gebied van 29 Maart 1941, werd o.a. de handel in gouden munten zonder vergunning van het Deviezeninstituut of de Nederlandsche Bank verboden.

De gouden munten moesten bij de Nederlandsche Bank ingeleverd worden tegen een waarde van f 12.14 per Gouden tientje. **Er is voor een nominaal bedrag van ongeveer f 21.000.000 aan Gouden tientjes en Gouden vijfjes ingeleverd.**

Tusschen 1840—1940 was er voor een nominaal bedrag van f 328.684.585 aan 10- en 5 Guldenstukken aangemunt (zie ook blz. 120), zoodat hiervan slechts ongeveer 6,5 % tengevolge van deze Duitse Verordening ingeleverd zijn. Voor numismatische verzamelingen werd in het algemeen een vrijstelling verleend, behalve voor de Joodsche bezittingen, die gewoon in beslag genomen werden.

De waarde van het goud steeg echter met den dag. Eerst bedroeg het ongeveer het dubbele van de waarde van 1939/1940, maar weldra liep deze met sprongen de hoogte in, zoodat in 1944/45 Gouden tientjes voor ongeveer f 250.— à f 300.— of nog hooger van eigenaar verwisselden, vaak in ruil voor levensmiddelen waarvan de prijzen ook ongekende hoogten bereikten.

Op 18 December 1941 werd de Muntwet 1901 aangevuld met een *zinken* stuiver volgens Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën, verschenen in de Ned. Staatscourant van 19/20 December 1941, terwijl op 10 Januari 1942 een nadere regeling van het Nederlandsche Muntwezen gegeven is, verschenen in de Ned. Staatscourant van 15 Januari 1942, waarin ook de *zinken* 25, 10, 2½ en 1 Cent ingevoerd werden.

Nu kwamen dus de *zinken* munten in omloop. Deze dragen geen muntmeesterteekeken, alléén het muntteekeken van Utrecht: *mercuriusstaf*. De stempels zijn vervaardigd volgens de ontwerpen van *Nico de Haas*.

Daarna werd bij besluit van 5 Maart 1942 (Ned. Staatscourant van 6/7 Maart 1942) de *nikkelen* stuiver ingetrokken. Deze was tot 14 Maart 1942 inwisselbaar.

Toen volgde bij Besluit van 13 Maart 1942 (Ned. Staatscourant van 13/14 Maart 1942) de intrekking van den *bronzen* cent. Zij konden tot 11 April 1942 worden ingewisseld.

En ten slotte bij Besluit van 27 Augustus 1942 (Ned. Staatscourant van 4 September 1942) de intrekking van al het *zilvergeld* (Rijksdaalder, Gulden, $\frac{1}{2}$ Gulden, Kwartje en Dubbeltje) en het *bronzen* $2\frac{1}{2}$ Centstuk, met ingang van 5 September 1942.

Deze munten, alsmede de reeds eerder ingetrokken nikkelen Stuiver en bronzen Cent, konden toen nog tot en met 19 September 1942 worden ingewisseld.

Uit het bovenstaande blijkt dat de *bronzen* $\frac{1}{2}$ Cent niet officieel is ingetrokken.

Toen nu al deze maatregelen genomen waren, verscheen in de Ned. Staatscourant van 21 September 1942 een besluit van de Secretarissen-Generaal der Departementen van Financiën en van Justitie betreffende de *inlevering* van de buiten omloop gestelde munten.

Hierin werd bepaald dat een ieder *verplicht* was de zilveren, nikkelen en bronzen munten die buiten omloop gesteld waren, uiterlijk 5 October 1942 in te leveren tegen vergoeding van de nominale waarde. De straf voor niet nakoming was hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste duizend gulden en verbeurdverklaring van het geld.

Toch kregen de Duitschers slechts ongeveer 2% in handen.

Eindelijk na $4\frac{1}{2}$ jaar bezetting en onderdrukking, na de geallieerde landing in Normandië, de doorbraak naar Parijs, Brussel, Antwerpen enz. kwam een Geallieerd- en Nederlandsch leger aan onze grenzen in September 1944 en bevrijdde de Zuidelijke provincies Noord-Brabant, Zeeland, Limburg en de stad Nijmegen. (Ongeveer bij dezelfde plaatsen waar precies 150 jaar geleden een Fransche leger binnenviel. Zie blz. 36).

Bij de groote rivieren kwam het voorloopig tot een halt.

Voor al de dichtbevolkte westelijke provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht maakten een vreeselijke winter 1944/45 door, geteisterd door hongersnood, koude en ellende.

De bevrijde provincies zijn door H.M. Koningin Wilhelmina voor het eerst weer bezocht half Maart 1945. Te voet overschreed Zij de grens tussen België en Zeeuwsch-Vlaanderen bij het dorpje Ede.

Begin April 1945 trokken Geallieerde legers in Duitschland, dicht bij de Nederlandsche grens over den Rijn en bevrijdden toen weldra den Achterhoek en de provincies Overijssel, Drente, Groningen en Friesland.

Tusschen Deventer en Zutphen vormden zij toen een bruggehoofd over den IJssel en trokken ook bij Arnhem over den Rijn.

Op 5 Mei 1945 capituleerden de Duitschers eindelijk. De bevrijding van geheel Nederland was nu een feit geworden.

Mogen wij nu ook spoedig van dit zinken geld verlost worden!

1029

1032

1035

1038

1040

25 Cents (Kwartje)

Zeilschip. Omschrift NEDERLAND

Keerzijde. Waarde en jaartal tussen 2 twijgen.

Het muntteken: *mercuriusstaf*, rechts van de waarde.

Gladde rand.

1028 1941 34.600.000 stuks

1029 1942 27.800.000 „

1030 1943 13.600.000 „

10 Cents (Dubbeltje)

Drie gestyleerde tulpen. Er onder, op een band, NEDERLAND

Keerzijde als voren.

Kartelrand.

1031 1941 29.800.000 stuks (Zie ook No. 1043)

1032 1942 95.600.000 „

1033 1943 29.000.000 „

5 Cents (Stuiver)

Twee Saksische paardekoppen onder een zon, in een vierkant.

Er onder, op een band, NEDERLAND

Keerzijde. Waarde in een ring. Rechts een korenaar. Links 9 golven (de zee). Het jaartal is gedeeld, boven en onder de waarde-aanduiding.

Het muntteken links van de korenaar.

Vierkant met afgeronde hoeken.

Gladde rand.

NEDERLAND ONDER DUITSCHE BEZETTING 1940—1945

5 Cents

1034 1941 32.200.000 stuks

1035 1942 11.800.000 „

1036 1943 7.000.000 „

2½ Cent

Het Friesche ûleboerd

Omschrift NEDER - LAND

Keerzijde. Waarde-aanduiding. Rechts 4 golven en een korenaar.

Op een band het jaartal. Er onder het muntteken.

Gladde rand.

1037 1941 27.600.000 stuks

1038 1942 200.000 „ RR

1 Cent

Het rechtekruis. Op een band NEDERLAND

Keerzijde als voren.

Kartelrand.

1039 1941 31.800.000 stuks

1040 1942 241.200.000 „

1041 1943 71.000.000 stuks

1042 1944 29.600.000 „

Ontwerpen

1043

1044

1045

In dit tijdperk zijn nog de volgende ontwerpen geslagen met het jaartal 1941:

1043 10 Cents. Driekruinenboom. Omschrift beneden langs NEDERLAND
Keerzijde als No. 1031.

a) met groven kartelrand } RRR
b) met fijnen kartelrand }

1044 2½ Cent als No. 1037, doch met een centrale doorboring en drie in plaats van vier golven. RRRR

1045 1 Cent als No. 1039, doch met een centrale doorboring en twee vogels tusschen het rechtekruis. Op de keerzijde drie golven in plaats van vier. Grovere kartelrand. RRRR

De Rijks Muntmeester, Dr. J. W. A. van Hengel, berichtte mij naar aanleiding van deze munten het volgende:

„De munten zijn aan 's Rijks Munt geslagen, maar nooit wettig betaalmiddel volgens de Muntwet geworden. Toen in 1941 voorbereidingen werden getroffen tot het in circulatie brengen van zinken pasmunt werd voor het 10 - Centstuk als beeldenaar de *driekruinenboom* vastgesteld en conform met de aanmunting begonnen. Na verloop van tijd, toen reeds een aanmerkelijk bedrag was aangemunt, kwam echter van de zijde van het Departement bericht, dat de aanmunting gestaakt moest worden, omdat volgens den Rijkscommissaris de driekruinenboom geen *Germaansch symbool* was, doch „Kitsch“.

Alle geslagen stukken zijn toen door versmelting ontmunt, doch hierbij is een enkel exemplaar overgeslagen, dat in een pasmuntzakje bleef zitten.

Als vervanging van de driekruinenboom hebben wij toen de drie tulpen gekregen. Het geeft wel te denken, dat die driekruinenboom later weer op den postzegel van 1½ cent kon verschijnen!

Tegelijk met het 10 - centstuk werden ook de *reeds aangemaakte* 2½- en 1 Centstukken afgekeurd, omdat deze voorzien waren van een centrale doorboring; ook deze zijn versmolten en vervangen door stukken zonder gat.”

De Duitschers hebben ook nog een speciale munt voor de bezette gebieden uitgegeven, die hier korten tijd gangbaar geweest is tegen een koers van 10 pfennig = 7 cent. De Deutsche soldaten brachten deze muntjes mede. Het zijn zinken 10 en 5 Reichspfennig-stukken, aangemunt door de „Reichskreditkassen für die besetzten Gebiete“.

De muntjes hebben een centrale doorboring, op de voorzijde een adelaarskop, twee maal drie eikenbladeren en de waarde-aanduiding 10 (respect. 5) tusschen R - pf

Keerzijde: Hakenkruis en het omschrift *Reichskreditkassen* met het jaartal.

Muntteeken: A (Berlijn), D (München), E (Dresden-Muldener Hütte) of G (Karlsruhe)

1046/1049 10 R.Pfennig 1940 R

Muntteeken: A, B (Hannover), D, E of F (Stuttgart)

1050/1054 5 R.Pfennig 1940 R

VI. MUNTEN DOOR DE NEDERLANDSCHE REGEERING IN AMERIKA GESLAGEN. 1940—1945

Nu dan eindelijk de bevrijding van ons geheele Vaderland een feit geworden is, verheugt het mij dit hoofdstuk nog aan dit boek te kunnen toevoegen.

Aanvankelijk kon men mij over deze munten vrijwel nergens inlichtingen geven. De officieele instellingen als het Ministerie van Financiën, 's Rijks Munt, de Nederlandsche Bank enz. waren mij echter zeer behulpzaam, zoodat ik tenslotte hieronder een vrij volledig overzicht kan geven.

Toch is het mogelijk, dat er vergissingen of onjuistheden ingeslopen zijn, die de lezer later wel gelieve te verbeteren, als nog meerdere gegevens bekend geworden zijn of de munten zelf algemeen in omloop gebracht zijn.

De Nederlandsche Regeering in Londen zag zich voor de taak geplaatst den financieelen toestand van het Koninkrijk op peil te houden en plannen te maken voor een saneering van het geldwezen na de bevrijding. (De schrijver schrijft deze woorden juist in de week van de geldinlevering van 26 Sept.—2 Oct. 1945). Daarom heeft de Regeering reeds in 1944 nieuwe zilveren Guldens, Kwartjes en Dubbeltjes in de Vereenigde Staten van Amerika laten aanmunten. Deze munten hebben hetzelfde type als de in 1940 alhier in omloop zijnde munten (zie de Nos. 829, 875 en 911), hoewel er duidelijke stempelverschillen zijn. Het groote verschil zit natuurlijk in het munt- en muntmeesterteeken n.l. een *P* (Philadelphia) of *S* (San Francisco) of *D* (Denver) en den *eikel*.

Een verandering van de Muntwet was hiervoor noodzakelijk, waarvan ik hieronder de teksten weergeef.

STAATSBLAD VAN HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

(No. E 55)

BESLUIT van 20 Juli 1944, houdende afwijking van het in het 2e. en 4e. lid van art. 3 van de Muntwet 1901 gestelde verbod ten aanzien van de buiten 's Rijks Munt geslagen teeken- en pasmunt.

WIJ, WILHELMINA, bij de Gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën van 14 Juli 1944, No. 39461;

Overwegende, dat zich voordoet een geval als bedoeld in het vijfde lid van Art. 3 van de „Muntwet 1901”;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Afwijking toe te staan van het in het tweede en het vierde lid van Art. 3 van de „Muntwet 1901” gestelde verbod ten aanzien van de buiten 's Rijks Munt geslagen teeken- en pasmunt.

Dit besluit treedt in werking met ingang van den dag volgende op dien zijner afkondiging.

Onze Minister van Financiën is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst.

LONDEN, den 20sten Juli 1944.

WILHELMINA.

De Minister van Financiën,
J. VAN DEN BROEK.

Uitgegeven den 4 September 1944.
De Minister van Justitie,
G. J. VAN HEUVEN GOEDHART.

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

STAATSBLAD VAN HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

(No. E 54)

BESLUIT van 20 Juli 1944, houdende bijzondere voorzieningen tot het aanmunten van zilveren teeken- en pasmunt buiten 's Rijks Munt en voor het in omloop brengen van deze munt.

WIJ, WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van onzen Minister van Financiën van 14 Juli 1944, No. 39461;

Overwegende, dat het noodig is, in afwijking van de wet van den 28 Mei 1901 (Staatsblad no. 130) omtrent het toezicht en de zorg over de zaken der Munt, alsmede van de „Muntwet 1901”, bijzondere voorzieningen te treffen in verband met de onder de huidige buitengewone omstandigheden ontstane noodzaak tot aanmunting van *zilveren* teeken- en pasmunt buiten 's Rijks Munt en voor het in omloop brengen van deze munt;

Den Buitengewonen Raad van Advies gehoord;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1.

In afwijking van het bepaalde in het eerste lid van artikel 2 van de wet van den 28sten Mei 1901 (Staatsblad no. 130) omtrent het toezicht en de zorg over de zaken der Munt, kunnen, ingeval dringende omstandigheden daartoe nopen, de munten van het Rijk in Europa alsmede die van Nederlandsch-Indie, Suriname en Curacao ook buiten 's Rijks Munt worden geslagen.

Artikel 2.

De munten, bedoeld in het vorig artikel, bezitten de hoedanigheid van wettig betaalmiddel tot de bedragen, die daarvoor bij de „Muntwet 1901” zijn vastgesteld.

Artikel 3.

Onze Minister van Financiën waakt ervoor, dat de buiten 's Rijks Munt geslagen munten van het Rijk in Europa, alvorens deze in omloop worden gebracht, zooveel mogelijk voldoen aan de wettelijke vereischten in de „Muntwet 1901” gesteld, welke wet ook overigens zooveel mogelijk van overeenkomstige toepassing is.

Dit besluit treedt in werking met ingang van den dag volgende op dien zijner afkondiging.

Onze Minister van Financien is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst.

LONDEN, den 20sten Juli 1944.

De Minister van Financiën,
J. VAN DEN BROEK.

WILHELMINA

Uitgegeven den 4 September 1944.

De Minister van Justitie,
G. J. VAN HEUVEN GOEDHART.

Bovendien verscheen nog in Londen een verordening, dat de zinken munten voorloopig ook na de bevrijding wettig betaalmiddel zouden blijven (de intrekking van het zilver- en kopergeld door de Duitsche bezetting is door de Nederlandsche Regeering nooit erkend).

Hieronder volgt de tekst:

STAATSBLAD VAN HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

(No. E 87)

BESLUIT van 14 Sept. 1944, houdende voorloopige geldigverklaring van tijdens de bezetting in omloop gebrachte munten.

WIJ, WILHELMINA, bij de Gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Financiën van 12 September 1944, No. 41881;

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

Overwegende, dat de gedurende de bezetting van het Rijk in Europa aldaar in afwijking van de Muntwet 1901 in omloop gebrachte munten zoo spoedig mogelijk moeten worden ingetrokken, doch dat de bijzondere omstandigheden, voortvloeiende uit deze bezetting, onverwijlde intrekking onmogelijk maken en dus een voorziening terzake moet worden getroffen;

De Buitengewone Raad van Advies gehoord;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1.

De tijdens de bezetting in omloop gebrachte munten blijven in afwijking van de Muntwet 1901, voorloopig naast de in artikel 2 dier wet genoemde munten de hoedanigheid van wettig betaalmiddel behouden tot den omvang als op het tijdstip der bevrijding.

Artikel 2.

Dit besluit treedt in werking met ingang van den dag volgende op dien zijner afkondiging. Onze minister van Financiën is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het Staatsblad zal worden geplaatst.

LONDEN, den 14den September 1944.

WILHELMINA.

De Minister van Financiën,

J. VAN DEN BROEK.

Uitgegeven 23 September 1944.

De Minister van Justitie,

G. J. VAN HEUVEN GOEDHART.

De nieuwe munten 1944 *P* en *eikel* werden reeds door de geallieerde troepen medegebracht, die in September 1944 de zuidelijke provincies hebben bevrijd. Door den, tijdens de Duitsche bezetting ontstanen, hoogen koers van het zilver verdwenen deze munten echter weer spoedig uit de circulatie, zoodat ze al gauw door het Nederlandsche en geallieerde Gezag niet meer uitgegeven werden. Daardoor zijn ze momenteel natuurlijk zeldzaam te zien, hoewel er in Brabant en Limburg verscheidene in omloop geweest zijn.

In Augustus 1945 is er een schip vol met deze nieuwe munten uit Londen in Amsterdam aangekomen en zijn deze zilverstukken thans opgeborgen tot het tijdstip zal aanbreken, dat zij in circulatie gebracht kunnen worden.

Moge dat tijdstip heel spoedig aanbreken, want dat zal dan een bewijs zijn, dat de financieele positie van het Koninkrijk der Nederlanden zich weer aan het herstellen is en dat we een stap dichterbij den opbouw van ons geteisterd Vaderland zijn!

Thans nog een korte opsomming van deze, mij op dit oogenblik althans bekende, munten:

I. Geslagen volgens Besluit van 20 Juli 1944 in het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden.

Beschrijving gelijk aan de Nos. 829, 875 en 911.

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

1055

1057

1059

munt- en muntmeesterteekenen:

P en eikel

1055	1 Gulden	1944
1056	"	1945
1057	25 Cents	1944
1058	"	1945
1059	10 Cents	1944
1060	"	1945

munt- en muntmeesterteekenen:

S en eikel

1061	10 Cents	1944
------	----------	------

munt- en muntmeesterteekenen:

D en eikel

1062	10 Cents	1944
------	----------	------

na 10 11 1945

Voor een 2½ Gulden, zie de tabellen op blz. 157.

Voor een 25- en 10 Cents 1943, P en eikel zie Nos. 1072/1073

Van het Treasury Department te Washington (U.S.A.), Bureau of the Mint ontving 's Rijks Munt te Utrecht de volgende opgave van het aantal geslagen stukken, die ik door de welwillende medewerking van 's Rijks Muntmeester hieronder kan opnemen.

Coinage by United States Mints for the Netherlands Government through June 30, 1945 is shown in the following tabulation:

NETHERLANDS HOMELAND

Denomination	Number of pieces coined		Composition
	Calendar year 1944	January—June 1945	
Gulden	105,125,000	25,375,000	720 silver — 280 copper
¼-gulden	40,000,000	92,000,000	640 silver — 360 copper
1/10 gulden	201,040,000	98,960,000	640 silver — 360 copper
Total	346,165,000	216,335,000	

*Hic aan mullingen
achterin.*

Uit deze tabel is echter niet te zien hoeveel van de dubbeltjes in ieder munthuis apart gemunt zijn. Ook is niet te zien of de munten in 1945 aangemunt, alle het jaartal 1945 dragen.

De juiste gegevens hierover zijn mij nog niet bekend.

Toch waren dit niet de eerste munten voor het Rijk in *Philadelphia* (U.S.A.) geslagen.

Reeds in 1941 en later in 1942 enz. waren er daar voor **Suriname**, **Curaçao** en **Nederl. Oost-Indië** munten geslagen. Hoewel deze dus eigenlijk buiten het bestek van dit boek vallen en thuis behooren in het in bewerking zijnde boek over de munten van Nederlandsch Oost- en West-Indië, meen ik toch goed te doen die van **Suriname** ook hier op te noemen, daar ze van hetzelfde type zijn als de oude Nederlandsche munten en een verzamelaar ze dus in dit boekje zou kunnen zoeken. Alleen het munt- en muntmeester-teeken verschilt weer. Deze zijn thans een **P** (*Philadelphia*) en een **palmboom**. Hieronder volgt de tekst van den betreffenden maatregel.

1942

No. 53.

GOUVERNEMENTSBLAD VAN SURINAME

Maatregel van 18 April 1942 houdende eenige voorzieningen met betrekking tot de aanmunting en het in omloop brengen van zilveren en koperen pasmunt.

IN NAAME DER KONINGIN.

De Gouverneur van Suriname,

In overweging genomen hebbende, dat het noodig gebleken is om nieuwe niet aan 's Rijks Munt geslagene, zilveren en koperen pasmunt te doen aanmaken en in Suriname in omloop te brengen;

Gelet op artikel 31 der Surinaamsche Staatsregeling;

Heeft den Raad van Bestuur gehoord, voorzooveel voor het ondervolgende noodig, met buitenwerkingstelling van artikel 148 der Surinaamsche Staatsregeling besloten:

Artikel 1.

1. Naast de in artikel 1 der Wet van 1 Juli (Stbl. 212, G.B. No. 61) zooals gewijzigd en aangevuld bij de wet van 27 Maart 1915 No. 53 (Stbl. 160, G.B. No. 37) genoemde wettige betaalmiddelen, zullen in Suriname bovendien als zoodanig worden aangemerkt tot beperkt bedrag de volgende hierna omschreven pasmunten die voor rekening van Suriname aan de Munt te *Philadelphia* in de Vereenigde Staten van Amerika zijn geslagen, t.w.:

1°. tot een bedrag van 10 gulden:

in zilver

een vijf en twintigcentstuk en een tiencentstuk;

2°. tot een bedrag van vijf en twintig cent:

in brons

een cent.

2. De beeldenaar, het gehalte, het gewicht en de middellijn dezer zilveren en koperen pasmunten zijn die van de Nederlandsche zilveren en koperen pasmunten als in genoemde wet

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

bedoeld, met dien verstande, dat het wettelijk gehalte van de koperen cent is 950 koper, 10 tin, 40 zink, terwijl een ruimte van 5 duizendsten op het gewicht van honderd stukken wordt toegelaten en zij op de keerzijde benevens het jaartal dragen het muntteken en het muntmeestersteeken van de munt, waar zij geslagen zijn.

3. De stukken worden in den ring gemunt en hebben een kartelrand.

Artikel 2.

Deze maatregel treedt in werking met ingang van den dag van zijne afkondiging en wordt geacht terug te werken tot **7 November 1941**.

De Gouvernementssecretaris,
WESTRIK.

Gegeven te Paramaribo, den 18 April 1942.
KIELSTRA.

Uitgegeven den 23sten April 1942,
De Gouvernementssecretaris, WESTRIK.

II. Munten geslagen volgens den hierboven genoemden maatregel van 18 April 1942 (met terugwerkende kracht tot 7 November 1941) verschenen in het Gouvernementsblad van **Suriname**.

Beschrijving gelijk aan de Nos. 875, 911 en 998.

muntteken **P** (Philadelphia) en muntmeesterteeke **palmboom**

1063	25 Cents	1941	1066	10 Cents	1941	1069§	5 Cents	1944
1064§	„	1942	1067§	„	1942	1070	1 Cent	1942
1065§	„	1943	1068§	„	1943	1071	„	1943

De 5 Cents heeft vermoedelijk geen munt- en muntmeesterteeke.

De Amerikaansche Munt gaf weer onderstaande tabel.

Hieruit blijkt, dat het gehalte van de Centen in 1943 — door de oorlogsomstandigheden — veranderd is, waardoor ook de kleur geel geworden is.

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

De Stuivers zijn niet meer uit muntnikkel (75 % koper, 25 % nikkel) vervaardigd, doch uit zoogenaamd nieuwzilver.

SURINAM

Denomination	Number of pieces coined				Composition
	Calendar year 1941	Calendar year 1942	Calendar year 1943	Calendar year 1944	
$\frac{1}{4}$ gulden...	300,000	300,000	2,000,000	—	640 silver - 360 copper.
$\frac{1}{10}$ gulden..	500,000	1,500,000	4,000,000	—	640 silver - 360 copper.
5 cents	—	—	—	6,595,000	Nickel-silver
1 cent	—	2,000,000	4,000,000	—	(1942: 95% copper - 4% zinc — 1% tin). (1943: 70% copper - 30% zinc).
Total	800,000	3,800,000	10,000,000	6,595,000	

Note: Coins were manufactured in accordance with legally specified weights. For denominations for which the alloy was changed because of war-time restrictions on metals, no changes were made in weights of the individual coins.

Voor **Curaçao** en **Ned. Oost-Indië** zijn ook nieuwe munten gemaakt, doch daar deze een eigen type hebben, worden ze thans hier niet behandeld.

Alleen wil ik nog vermelden, dat deze munten voor Curaçao geslagen zijn volgens Besluit D. 23 van 29 Juli 1943 „De Curaçaosche Muntregeling 1942”, afgekondigd in het Staatsblad te Londen verschenen op 10 Augustus 1943.

Op de voorzijde van de zilveren munten ziet men de beeldenaar van de Koningin. Op de keerzijde de waarde met het omschrift MUNT VAN CURAÇAO. De munten die ik hiervan gezien heb, droegen het jaartal **1944**, het muntteken **D** en het muntmeesterteken **palmboom**. Het type van de Nederl.-Indische munten is mij nog niet bekend. De $2\frac{1}{2}$ en 1 Gulden zullen wel het gewone Nederlandsche type hebben.

Hieronder volgen tenslotte nog de tabellen van de Amerikaansche Munt betreffende deze munten.

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

CURAÇAO

Denomination	Number of pieces coined				Composition
	Calendar year 1941	Calendar year 1942	Calendar year 1943	Calendar year 1944	
2½-gulden...	—	—	—	200,000	720 silver - 280 copper.
Gulden	—	—	—	500,000	720 silver - 280 copper.
¼ gulden...	500,000	—	500,000	1,500,000	640 silver - 360 copper.
⅓ gulden ..	300,000	—	500,000	1,500,000	640 silver - 360 copper.
5 cents	—	—	500,000	1,500,000	Nickel-silver
2½-cent.....	—	—	—	1,000,000	95% copper - 5% zinc.
1 cent	—	500,000	—	3,000,000	(1942: 95% copper - 4% zinc - 1% tin). (1944: 95% copper - 5% zinc).
Total	800,000	500,000	1,500,000	9,200,000	

NETHERLANDS EAST INDIES

Denomination	Number of pieces coined				Composition
	Calendar year 1941	Calendar year 1942	Calendar year 1943	January— June 1945	
2½-gulden ..	—	—	2,000,000	—	720 silver - 280 copper.
Gulden	—	—	20,000,000	—	720 silver - 280 copper.
¼-gulden....	36,741,000	35,259,000	—	15,040,000	720 silver - 280 copper.
⅓ gulden ..	91,950,000	83,050,000	—	19,280,000	720 silver - 280 copper.
1 cent	—	100,000,000	—	171,734,000	(1942: 95% copper - 4% zinc - 1% tin). (1945: 95% copper - 5% zinc).
½ cent	—	—	—	286,388,000	95% copper - 5% zinc.
Total	128,691,000	218,309,000	22,000,000	492,442,000	

[157]

gis correctieblad
aakt

MUNTEN IN AMERIKA GESLAGEN 1940—1945

Vlak voor het ter perse gaan van dit boek zag ik nog de volgende twee zilveren munten:

1072	25 Cents 1943, P en eikel	}	type gelijk aan No. 1057, 1059
1073	10 „ „ „ „ „		

en een vierkanten nikkelen (of liever zgn. nieuw zilveren) munt:

1074 5 Cents 1943 zonder munt- en muntmeester-teeken, type gelijk aan No. 915

